

Frye Ranch

Een Eco-Habitat voor gedomesticeerde paarden

Dooleggersbaan 21 te Someren

Vertrouwelijk

Naam: Frye Ranch, een eco-cultuurlandschap voor paarden

Contactpersoon: Elke Frye

Postadres: St. Lambertusstraat 25

Plaats: 5615 PG Eindhoven

E-mail: elke@frye.nl

Telefoon: 06 1759 1352

*Mede auteurs: Frans Verouden – Ondernemerscoach transitie Natuur-Inclusieve Landbouw – te Middelbeers
Frans van Haperen – bedrijfskundig en financieel adviseur - NH Adviseurs te Helmond
Hans Hofland – adviseur bodemvoedselweb en ecologie - Holag te Achtmaal*

Datum : 30 juni 2021

Uitgave : Planvorming voor-toets beleidsregel 'Grond voor Natuur-inclusieve Landbouw',
Dooleggersbaan 21 te Someren.

Leeswijzer

Voor u ligt het projectplan dat de natuur-inclusieve aanpak van het concept Frye Ranch, als eco-habitat voor paarden, omschrijft. Dit projectplan is opgesteld volgens de voorwaarden die zijn omschreven in artikel 8 'Aanvragen grondtransactie', van de beleidsregel 'Grond voor Natuur-inclusieve Landbouw (NiL)'.

Met het indienen van de business-case Frye Ranch, bij het Ontwikkelbedrijf van de Provincie Noord-Brabant, verzoek ik tot een voor-toets voor het aangaan van een grondtransactie voor 3,8 ha, binnen de beleidsregel 'Grond voor Natuur-inclusieve Landbouw'. Hiermee leg ik mijn aanvraag voor aan de 'Adviescommissie businessplannen natuur-inclusieve landbouw', welke mijn projectplan zal toetsen op de in bijlage 1 van de beleidsregel genoemde thema's, betreffende het ecologisch rendement en de financiële haalbaarheid.

De provincie Noord-Brabant heeft haar ambities vastgelegd in haar beleidskader 'Natuur-inclusieve Landbouw'. Dit programma richt zich op het ondersteunen en mogelijk maken van de transitie van de landbouw naar een natuur-inclusieve akkerbouw en veeteelt.

Met de aanpak die Frye Ranch voorstaat biedt ik u een project, geheel in lijn met de ambities voor NiL; grondgebonden bedrijfsvoering, verbetering van bodem en water systeem, versterking van de biodiversiteit, in balans met de landschapontwikkeling, met aandacht voor dierwelzijn en in samenwerking en samenhang met de aanwezige natuurbeheerder(s) Staatsbosbeheer (SBB).

Met mijn natuur-inclusieve business-case biedt ik u een mooi voorbeeld van Natuur-inclusief ondernemerschap, over het ontwikkelen van een ondernemende inclusieve natuur. Het initiatief omvat de opzet van een natuur inclusieve paardenhouderij, als aanverwant agrarisch bedrijf: "Een duurzame pensionstalling met een natuurlijke leefomgeving voor gedomesticeerde paarden, als onderdeel van het primaire ecosysteem van de natuur."

Hoofdstuk 1 biedt een overzicht van de motivatie van de ondernemer, achtergrond en deskundigheid. Daarnaast wordt ingegaan op de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren, met een omschrijving van de huidige situatie, het voornemen en de transitie die gaat plaatsvinden.

In **hoofdstuk 2** wordt vervolgens ingegaan op de natuur-inclusieve aanpak en de praktische uitwerking van het bedrijfsmodel op de bodemvitaliteit, het eco-cultuurlandschap voor paarden ter versterking van het gebiedskarakteristiek landschap en de omgevingskwaliteit. Waarmee vervolgens de versterking van het ecosysteem aan bod komt en daaruit voortvloeiende versterking van de biodiversiteit. Tot slot wordt deze transitie in relatie gebracht tot de effecten en de dóór-ontwikkeling van kennis en deskundigheid.

Hierna gaat **hoofdstuk 3** in op bedrijfseconomische aspecten van de natuur-inclusie, zoals de beschrijving van de bedrijfsvoering, rentabiliteit, financiering en productafzet.

Op basis van de informatie uit hoofdstuk 2 en 3, omschrijf ik in **hoofdstuk 4** de maatschappelijke bijdrage van Frye Ranch. Er wordt hierbij direct verband met Provinciale opgaven en maatschappelijke uitdagingen gelegd, als ook de projectmeerwaarde aangetoond aan de hand van de DESTEP-methode.

Tot slot komen in **hoofdstuk 5** de uitvoeringsgerichte aspecten aan bod, zoals de risico- en succesfactoren, te nemen stappen, verwachte belemmeringen, de aard van ondersteuning in de uitvoering en een uitgebreide omschrijving van de samenwerking met partners.

Aan de inhoud van de business-case zijn in het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' onlosmakelijk verbonden, de volgende documenten:

Business-case:

- Projectplan.FryeRanch.Natuur-inclusief300621.pdf

Benodigde vergunningen:

- Notitie ruimtelijke mogelijkheden Dooleggersbaan 21, someren 30-06-2021.pdf
- Principeverzoek, Dooleggersbaan 21, Someren 30-06-2021.pdf

Natuur-inclusieve maatregelen:

- Dooleggersbaan Someren inrichting.pdf

Omvang en GVE:

- Notitie.toekomstperspectief.samenwerkingFR-SBB.pdf
- pachtvereenkomst elke frye.pdf
- ligging Frye irt sbb.pdf
- ligging Frye irt sbbpacht.pdf

Rentabiliteit en financiering:

- 200327 - Communicatieplan FRYE'S RANCH x Werktitel Simone.pdf
- Marktonderzoek FR.pdf
- FryeRanch.bouwkostenraming.pdf

Sfeerimpressie:

- _Dooleggersbaan-plattegrond.pdf
- Dooleggersbaan_Zijaanzicht_Groen+Grijs.pdf
- Fryes_Ranch_pitch.mp4

Onder de map 'Sfeerimpressie' vindt u beeldende informatie, zoals schetsmatige tekeningen / impressies van de toekomstige locatie en een video-impressie van Frye's Ranch, met nadere toelichting op het concept, de aanpak (met de inzet van effectieve micro-organismen) en de bedrijfsactiviteiten.

Hierbij wil ik graag benadrukken dat het enkel om een (sfeer)impressie gaat en er dus nog geen sprake is van een definitief ontwerp.

Het dossier, waar dit projectplan onderdeel van uitmaakt, dient als naslagwerk en ter onderbouwing van de inhoud van voorgaande thema's. Daar waar de lezer verdieping wenst van een thema, wordt in het projectplan verwezen naar het dossier: 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621'.

Inhoud

1. Algemeen	6
1.1. <i>Motivatie en deskundigheid natuur-inclusieve bedrijfsvoering</i>	7
1.2. <i>Karakteristiek huidig bedrijf</i>	13
1.3 <i>Karakteristiek natuur-inclusief bedrijf</i>	20
2. Praktische uitwerking van het natuur-inclusief bedrijfsmodel	24
2.1 <i>Bodemvitaliteit: Verbetering van het bodem- en watersysteem</i>	26
2.2. <i>Kwaliteit gebiedskarakteristieke landschap</i>	28
2.3. <i>Versterking van de biodiversiteit op het bedrijf, in aansluiting op de omgeving</i>	30
2.4. <i>Dóór-ontwikkeling en deskundigheid: maatregelen en effecten</i>	32
3. Bedrijfseconomische aspecten	34
3.1. <i>Beschrijving van de (aanpassingen) in de bedrijfsvoering</i>	34
3.2 <i>Rentabiliteit</i>	35
3.3. <i>Investering en Financiering</i>	39
4. Maatschappelijke bijdrage	42
4.1 <i>Projectmeerwaarde</i>	44
5. Uitvoeringsgerichte aspecten	48
5.1 <i>Risico- en succesfactoren</i>	48
5.2 <i>Te nemen stappen voor de dóór-ontwikkeling</i>	51
5.3 <i>Te verwachten belemmeringen</i>	52
5.4 <i>Aard van eventuele ondersteuning in de uitvoering</i>	53
5.5 <i>Samenwerking met partners</i>	54

Bijlage 1: Curriculum Vitae

Bijlage 2: Bokashi en Compostthee toelichting

1. Algemeen

Frye Ranch met haar eco-habitat is een extensief paardenpension, welk met complementaire grazers het landschap beheert. Het agrarisch verwant bedrijf weet op een bijzondere manier landschapontwikkeling en duurzame bedrijfsvoering met elkaar te combineren. Dit vertaalt zich naar het beheer, dierenwelzijn, biodiversiteit, bodemprocessen, vrijetijdsbesteding en educatie. Wij willen dit, naast een natuurlijke leefomgeving voor de dieren, bereiken met een kenniscentrum, een ontmoetings- en verblijfsplek ten midden van de natuur.

De vijf principes voor het dierenwelzijn (psyché, voeding, beweging stalling en omgeving) zorgen ervoor dat de dieren gezonder zijn dan in de conventionele paarden- en veehouderij en zij hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen, in een voor de dieren herkenbare en natuurlijke leefomgeving. Daarnaast is het ook de leidraad die ervoor zorgt dat er een interessant en divers landschap ontstaat. We gaan daarbij uit van het natuur- en cultuur(historisch)landschap, waarbij de fysische factoren en de natuurlijke omstandigheden een belangrijke rol spelen. We kiezen voor een aanpassing aan de natuur, waarbij zo goed mogelijk gebruik wordt gemaakt van de verschillen en de elementen die al in het landschap aanwezig zijn.

Allereerst beredeneren wij naar een natuurlijke leefomgeving ten dienst van de dieren en het ecosysteem daar omheen, maar ook voor mensen heeft dit natuurlijk meerwaarde. Het gebied is dan ook deels openbaar toegankelijk voor de recreant en andere gebruikers van de omgeving de Grote Peel en de Kempen. Deze openbaarheid dient als inspiratiebron en verhoogde de beleveniswaarde van natuur.

Om de verbinding tussen het landlandschap, de natuur en deelnemers te versterken creëren wij een omgeving waarbij we uitgaan van de natuur, de behoefte van gedomesticeerde dieren en omstandigheden die pioniervegetatie aantrekt. In die zin spreken wij van doeltypen als half-natuurlijke natuur en multifunctionele natuur met educatieve en recreatieve doeleinden.

Deze holistische en integrale benadering van het landschap zorgt vanzelfsprekend ook voor speciale aandacht voor kringlopen en kruisbestuiving in de natuur. De regel van ons weidemanagement is dan ook dat de gezondheid van de bodem onlosmakelijk verbonden blijft met de gezondheid van de plant(en) die daarop groei(t)(en) en vervolgens de consument die zich hiermee voedt. Het spreekt voor zich, dat de dieren onlosmakelijk verbonden zijn met de instandhouding van het ecosysteem, daarom is er expliciet aandacht voor het bodemleven, de biodiversiteit, het water en de verbinding met de natuur in Frye's Eco-Habitat.

Een harmonieuze basis

De basis van het concept Frye Ranch vaart voort op de formule Paddock Paradise van Jaime Jackson, welke in eerste instantie bedacht is vanuit het gezond houden van het hoefmechanisme van het paard. Daarnaast ligt de methodiek van Ernst Hammes voor het gebruik van effectieve micro-organismen (EM-bacterie) bij de verzorging van paarden ten grondslag aan het concept Frye Ranch.

Daar waar de meeste initiatieven Paddock Paradise blijven interpreteren vanuit het hoefmechanisme of tot een (al dan niet) holistisch tuin- en/of parklandschap omtuinen, richt initiatiefnemer Elke Frye zich op het realiseren van natuurtypen en daaraan verbonden -doelstellingen.

Daar waar de dieren onderdeel uitmaken van het primaire ecosysteem van de natuur, wordt een landschap gevormd met een leefomgeving voor gedomesticeerde dieren, waarin de 5 principes voor het dierenwelzijn als vanzelf worden vertegenwoordigd. De natuur en haar primaire ecosysteem als basis voor het dierenwelzijn, vormt eveneens de basis voor het ontstaan van een biodivers en authentiek Brabants landschap.

We gaan uit van de revitalisering van een authentiek cultuurlandschap dat functioneel wordt ingezet om natuur te includeren (wilde flora en fauna), eveneens dient als veekering en gezond voedsel voor de dieren die erin leven. We zetten het cultuurlandschap in om de tracks voor de dieren in te richten en daarmee ook wilde dieren aan te trekken in het totale systeem van de natuur-inclusieve-bedrijfsvoering.

We sluiten met onze half-natuur aan kruidenrijke of wel flora & fauna rijke graslanden aan op natuurdoelstellingen om de biodiversiteit te versterken en ook om de aansluiting te zoeken en de verbinding te leggen met in de directe omgeving gelegen natuurgebieden. Het doel hiervan is om het authentieke landschap zichtbaar te maken, aan te sluiten op de bestaande kringloop van de locatie en de omgevingskwaliteit te verbeteren.

Door met tracks te werken, ontstaan zandpaden welke met de opstaande randen aan humus op zijn beurt weer huisvesting biedt aan belangrijke spelers in het bodemleven en de bestuiving, namelijk insecten en amfibieën, waaronder ook de wilde bijen. Zie: <https://youtu.be/kdZ5KiAdbFE>

Daarmee denkt de initiatiefnemer verder dan in de aanleg van een gemaakt landschap. Er wordt bij deze eco-habitat gedacht in natuur-doeltypen en de natuurlijke kringloop van het primaire eco-systeem in de bedrijfsvoering. Integere aansluiting op dat wat er van nature bestaat en ontstaan is (Berendsen).

We brengen op deze manier de paarden weer terug in hun natuurlijke leefomgeving: het landschap, waarbij zij weer onderdeel uit gaan maken van het natuurlijk systeem en hun natuurlijk ritme: hun mechanisme en metabolisme gaat werken zoals het bij hun hoort en past.

Het voorgaande maakt een groot verschil: het is essentieel voor het welzijn en de gezondheid van de dieren, als ook ter verbetering van het bodem- en watersysteem, versterking van de biodiversiteit, in aansluiting op het primaire ecosysteem van de locatie. Er ontstaat regeneratie van het natuurlijk landschap en zijn gelaagdheid aan omgevingskwaliteiten.

Vanuit kennis, achtergrond en netwerk, weet Frye Ranch een brug te slaan tussen een holistische aanpak voor het houden van paarden en de conventionele paardenhouderij. Een belangrijke rol hierin speelt enerzijds de kennis die nodig is voor een holistische aanpak, de kennis van de authentieke leefomgeving voor paarden en anderzijds de beschikking over voorzieningen om op een (semi)professionele manier met het paard samen te kunnen werken. Een samenwerking die overigens eeuwen oud is en ver teruggrijpt naar ons nomadisch bestaan. Tevens is het voorgaande de reden dat de paarden wel aan de pensionstalling gelegen hun leefomgeving hebben en daar gehouden worden.

1.1. Motivatie en deskundigheid natuur-inclusieve bedrijfsvoering

In de lage landen en met name Noord-Brabant als dé provincie met een zeer grote paardensector, beschikken alle paardenhouders samen over een significant groot deel van de beschikbare (landbouw)grond. De hippische sector is wel degelijk van invloed op de monocultuur die in het landschap ontstaan, o.a. door de manier waarop het grasland wordt gebruikt en onderhouden.

Ik heb ervaren en ben ervan overtuigd dat het op een andere manier kan! In dat kader is ter voorbereiding van het project eind 2018 een aanvraag ingediend bij de Provincie Noord-Brabant, in het kader van Natuur-inclusieve Landbouw, regeling Ondernemen voor Natuur. Deze aanvraag is begin 2019 gehonoreerd ten gunste van het vooronderzoek van de natuur-inclusieve onderneming. De inhoudelijke onderbouwing wordt ondersteund door Jeroen Mulder, destijds programmaleider Natuur-inclusief Ondernemen bij de Provincie Noord-Brabant:

“Het concept van Frye Ranch is een mooi voorbeeld van Natuur-inclusief ondernemerschap over het ontwikkelen van een ondernemende inclusieve natuur. De provincie Noord-Brabant heeft haar ambities vastgelegd in haar beleidskader Natuur-inclusieve Landbouw (NiL). Dit programma richt zich op het ondersteunen en mogelijk maken van de transitie van de landbouw naar een natuur-inclusieve akkerbouw en veeteelt. Dat de paardenhouderij hierin geen plek heeft is slechts het gevolg van het feit dat wij (en het rijk) het paard als huisdier categoriseert sinds het niet meer actief in de landbouw wordt ingezet. De aanpak die Frye Ranch voorstaat is echter geheel in lijn met de ambities; grondgebonden bedrijfsvoering, verbetering van bodem en water systeem, versterking van de biodiversiteit, in balans met de landschapsontwikkeling met aandacht voor dierwelzijn en in samenwerking en samenhang met de aanwezige natuurbeheerder(s) SBB. De aanpak kan daarmee alle relevante hokjes aanvinken van wat wij in Brabant voor Brabant belangrijk vinden.

De provincie vindt het prijzenswaardig dat ondernemers hun nek uit willen steken om de start of overgang te maken naar een natuur-inclusieve aanpak en opzet van de bedrijfsvoering. De economische resultaten zijn namelijk niet op voorhand te garanderen. Toch waagt men de stap in het vertrouwen dat een economische bedrijfsvoering mogelijk is en in de wetenschap dat natuur en landschap er altijd bij gebaat zijn. Om die reden heeft het vooronderzoek van Frye Ranch dan ook een subsidie ontvangen voor de ontwikkeling van het concept.

Op basis de uitwerking van het concept acht ik de kans dat Frye Ranch succesvol kan worden positief in.”

- Jeroen Mulder, Projectleider Voedsel1000, Sr. Beleidsmedewerker natuur-inclusieve landbouw & Kwartiermaker ‘Kansen door houtbouw’ – Provincie Noord-Brabant – 20 september 2020 -

Motivatie

Boeren en hun huidige manier van werken zijn veel omstreden in de media verschenen. Veelal wordt beweerd dat boeren niet duurzaam bezig zijn, op een onverantwoorde manier onze bodems uitputten en dat het dierenwelzijn ver zoek is in de veehouderij. In een aantal gevallen is dit helaas nog steeds waar, alleen is er in de landbouw wel beweging en verandering gaande. Dus, laat ons vooral niet iedereen over dezelfde kam scheren en ook paardenliefhebbers, veelal als agrarisch verwante bedrijven, vooral eens in de eigen keuken kijken. In veel gevallen worden paarden gehouden in omstandigheden die zijn gedacht en ontworpen vanuit (het gemak van) de mens, in de plaats van de natuur, de behoefte van de dieren en wat zij werkelijk nodig hebben in hun leefomstandigheden. De dieren staan veel op stal, in een kleine ruimte (box), waardoor ammoniak-ontwikkeling ontstaat (Co2 uitstoot) en er staan vaak teveel paarden op een te kleine weide, waardoor de klassieke paardenhouderij een zeer intensieve belasting voor de bodem is. Paarden weiden zijn dan meestal ook arm aan humus door overbegrazing, gebruik van drijfmest en kunstmest, wat humus vernietigt.

Waar veel van de gemiddelde paardenhouders weinig verstand hebben van landschaps- en natuurbeheer, weet de gemiddelde boer in ieder geval wel (enigszins) hoe het werkt.

Paardenweiden worden gekenmerkt door een monocultuur in het grasland en staan bekend om groen, jong, eiwitrijk gras, daar waar het laatste sprietje niet al is weggevreten door de overbelasting.

Weidegang vormt steeds vaker een bron van gezondheidsproblemen bij dieren. De darmflora van een paard raakt in onbalans omdat hightech-voedsel simpel gezegd niet bij het diersoort past. Met name daar waar het management gericht is op een monocultuur in het graslandschap, hoge productie door middel van productiegassen (stress-gewassen), chemische meststoffen en/of drijfmest, doen zich veel problemen voor bij de dieren die zich met dit voedsel moeten voeden. Deze dieren hebben, met alle gevolgen voor het dierenwelzijn en de gezondheid van dien, constant te maken met een disbalans in hun systeem en proberen die continue te compenseren.

Met een Brabants buitenmens als moeder en een natuurliefhebber als vader bracht Elke als kind veel tijd door in natuurgebieden. Het kleinschalige boerenleven, de samenwerking tussen mens en dier en met name de paarden fascineerde haar. De voorliefde voor paarden is Elke meegegeven door o.a. haar Opa (Herman) Frye, die dienst deed bij de Cavalerie van Hamburg.

Mijn vakantietijd bracht ik als 8-jarig kind vaak door tussen de paarden en als hulp bij een kleinschalig, ouderwets boerderijtje in het Westerwald. Daar kreeg ik mijn eerste lessen mee van oude boerenwijsheden en de wetten der natuur. En op de vrije-school 'Hyberniaschule' (Herne, Duitsland) naar pedagogiek van Rudolf Steiner kreeg ik lessen landbouw. Al deze ervaringen en lessen hebben mij gevormd en eraan bijgedragen dat ik heb leren kijken naar de samenhang in de natuur en daarin levende dieren.

Ondanks mijn voorliefde voor paarden, kon ik in eerste instantie mijn plek moeilijk vinden in de traditionele paardenwereld, zoals bij een manege. Totdat ik op veel latere leeftijd terecht kwam bij een pensionstal in het Brabantse Uden. (Ik bleek niet de enige te zijn en er ging een wereld voor mij open.) Bij de Tinkerboerderij in Uden werden de dieren in een grote kudde gehouden en speelden alternatieve manieren van aanpak de hoofdrol in het welzijn van de dieren. Door het sociale gedrag in de kudde zijn de paarden ook zeer prettig en sociaal naar mensen. Zo'n 17 jaar geleden ben ik mij, in eerste instantie hobbymatig, steeds meer gaan verdiepen in het natuurlijk gedrag van paarden. Ik heb intensief samengewerkt met paardenfluisteraar Denis Klijn, volgde lessen in het gymnastiseren van paarden volgens het Antoine de Bodt principe bij Ingrid van Uden en workshops in Natural Horsemanship en grondwerk. Daarnaast werkte ik regelmatig met voedingsdeskundigen, zoals Gerrit van Ham van Hamco, Jane Scott van Natural Sience Therapie, Jouke van den Berg van Moringa's Finest en Ron Hofman van Bio-Ron. Op die manier leerde ik het gedrag en het metabolisme van het paard te lezen. Terwijl mijn eigen paard Donna (toen 12 jaar oud) en Flynn in het pension stonden, werkte ik ook als vrijwilliger zowel in de verzorging van de dieren, als in het trainen van paarden bij de pensionstalling Tinkerboerderij in Uden. Ik heb intensief gewerkt met mijn eigen paarden, hengsten, jonge en (zeer) getraumatiseerde paarden.

Er zijn meerdere factoren, die het welzijn van het dier bepalen. Met name leren denken vanuit het dier en zijn natuurlijke aard, behoeften is het sleutelwoord voor welzijn en gezondheid. De dieren maken immers onderdeel uit van het circulaire ecosysteem dat zorgt voor balans en instandhouding (continuïteit).

Deskundigheid

Onderstaand een overzicht van de relevante (werk)ervaring die Elke Frye heeft opgedaan in de natuurrecreatie en de paardenwereld.

Bedrijfsnaam	Functie	Uitgevoerde werkzaamheden	Werkzaam van... tot ...
Tinkerboerderij	Adviseur, trainer en dierenverzorger als vrijwilliger	Dagelijkse verzorging van 70 pension paarden Trainer in het hand- en zadelmak maken van jonge en getraumatiseerde paarden, waaronder ook hengsten. Management en organisatie adviseur	April 2005 – juni 2015 Maart 2009 – juni 2015 Maart 2009 - 2014
Eigen Wijs Boerderij	Beheerder en coördinator	Van kinderboerderij naar publieke stadsboerderij in het parklandschap (van 5ha): <ul style="list-style-type: none"> • bedrijfsvoering en organisatie; • signaleert kansen en bedreigingen en speelt hierop in; • werkt met landbouw- en recreatiedieren en toont daarbij bewust voorbeeldgedrag; • stelt dierenwelzijn, ethiek en diergezondheid centraal; • heeft aandacht voor veiligheid en gedrag van mens en dier; • verantwoordelijk voor het dieren-, stal- en weidemanagement; • houdt rekening met het natuurlijke gedrag van diersoorten en het esthetische landschap; • formuleren van een heldere visie en beleid. 	Oktober 2014 – februari 2018
Peardrijk	Dieren-management adviseur als vrijwilliger	Advies bij de introductie van een vernieuwd dieren-, stal- en weidemanagement in de transformatie naar een pensionstalling in de vorm van een vereniging.	2016 – 2017 (geregeld)
IVN en Brabants Landschap Gemeente Oirschot	i.o.v. aanjager van de Groene Corridor i.o.v. procesengineer Kunst aan de Groene	Burger en publieksparticipatie in landschapontwikkeling en natuur genereren, o.a. door storytelling. Met landschapskunst het zichtbaar ontwikkelen en versterken van de drie thema's die het gebied de Groene Corridor kenmerken, namelijk: 'betreden van een andere wereld', 'de	2016 – 2017 2018 - 2021

	Corridor	reis is het doel', 'een groene, innovatieve verbinding'.	
Klooster-boerderij Eikenburg	i.o.v. Sint Trudo – concept-ontwikkelaar aanjager van het initiatief	Bedenker van de business-case voor de te ontwikkelen Kloosterboerderij: een zorg-boerderij die het landgoed ontsluit. Verbinding zoeken in initiatiefnemers en entrepreneurs die het concept Kloosterboerderij dragen	November 2017 – juni 2018 September 2019 – maart 2021
Frye's Eco-Habitat	Concept-ontwikkelaar en initiatiefnemer	Vooronderzoek en ontwikkeling van een natuur-inclusieve business-case voor een duurzame pensionstalling met een natuurlijke leefomgeving voor gedomesticeerde paarden als onderdeel van het primaire ecosysteem	Maart 2019 – heden

Achtergrond

Elke woont samen (geen geregistreerd partnerschap) met haar partner in Eindhoven, zij hebben geen kinderen. Sinds april 2007 is initiatiefnemer Elke Frye zelfstandig ondernemer. Mijn werkzaamheden richtten zich in eerste instantie op stads- en gebiedsontwikkeling, waarbij ik mij beleidsmatig met name in de creatieve industrie heb verdiept.

Echter, er heeft in mijn eigen onderneming in 2013 – 2014 een transformatie plaatsgevonden, waarbij ik mij steeds meer ben gaan richten op de verbinding tussen stad en platteland, in plaats van enkel stadsontwikkeling. Samen met partijen ontwikkelde ik een gebiedsvisie voor Brainport Park, als de high-green verbinding in een ondernemend natuurlandschap, in de groene mal van de stad Eindhoven.

Door mijn steeds groener wordende werkzaamheden, werd mijn achtergrond vanuit de Emscherzone gedachte en voorliefde met interesse voor de natuur, voor dieren steeds belangrijker. Via deze weg is een steeds groener netwerk gaan ontstaan, bestaande uit IVN, Brabants Landschap, het Groene Woud, van Gogh Nationaal Park, etc.

Vanuit Trefpunt Groen Eindhoven is uiteindelijk de vraag bij mij neergelegd om eens na te denken over de revitalisering en het nieuw leven in blazen van het Philips van Lenneppark. Deze vraag richtte zich met name op de kinderboerderij, die d.m.v. een compensatietraject qua gebouw uitgegroeid was tot een stadsboerderij. Echter schortte aan deze investering van 1,5 miljoen een attractief programma, dat ook publiek aan zou trekken en de boerderij een positie zou geven als stadsvoorziening in de Groene Wig van Eindhoven en daar buiten.

Om een goede basis te kunnen leggen voor mijn activiteiten volgde ik de opleiding voor dierenmanagement, gericht op landbouwhuisdieren en kinderboerderijdieren.

Ik ontwikkelde een concept en 'Eigen Wijs' programma voor de kinderboerderij in het Philips van Lenneppark te Eindhoven. Een programma ten gunste van de transformatie naar een Eco-Stadsboerderij voor spelenderwijs leren en recreëren in de stadsnatuur.

Vanaf oktober 2014 deed zich de gelegenheid voor en werd ik coördinator en beheerder van de Stadsboerderij, waarbij ik een geheel nieuw, biologisch dieren-, stal- en weidemanagement introduceerde, vanuit de kringloopgedachte en het versterken van de biodiversiteit in het park. In dit traject werkte ik intensief samen met Bio-Ron aan een biologisch dieren-, stal- en weidemanagement, bodemverbetering en een zo gezond mogelijke leefomgeving voor de dieren en hun welzijn. Hierbij ontwikkelde ik multifunctionele habitats, gedacht vanuit de diersoort en de kringloop van de locatie.

Bij publiek toegankelijke "boerderijen" zijn de dieren continue in contact en krijgen ze prikkels van 'vreemde' mensen, terwijl je naar rust voor de dieren streeft. In mijn publieke beleid heb ik dan ook getracht om balans te vinden voor de dieren, in het contact met bezoekers en visa versa. Ik ben mij als houder zeer bewust van zowel de educatieve functie, het laten zien van natuurlijk gedrag van de dieren, als ook het waarborgen van het welzijn van de dieren en de veiligheid van bezoekers.

Ik introduceerde dan ook een activiteitenprogramma dat mensen spelenderwijs verbindt met natuur en kennis laat maken met de dierenwereld van onze landbouwhuisdieren. Ik stuurde medewerkers van Ergon aan en werkte samen met Ergon aan beheerstaken van de ruim 5 hectare die tot de boerderij behoorden.

Ik werkte met Lunetzorg aan een dagbestedingstraject, waarbij ook onze Philips proeftuinen en –akkers nieuw leven is ingeblazen en daarmee weer opbloeden.

Verder begeleidde ik vele stagiaires van met name van Helicon dierenmanagement, -verzorging, eco- & wildlife-, groenbeheer en ook van de HAS en Natuurgeneeskunde voor Dieren. Daarnaast is er ruimte geweest voor initiatieven, onderzoek en experimenten, waarbij samen met studenten van onder andere the Design Academy is gekeken naar de meerwaarde voor de plek.

Gelijkwaardig samenwerken en kwaliteiten laten ontplooiën, door te kijken, te ervaren en te beleven, heeft ervoor gezorgd dat stagiaires en initiatiefnemers zich persoonlijk hebben ontwikkeld en met plezier in het team hebben gefunctioneerd.

Er ontstond een levendige boerderij met een sociaal-maatschappelijke functie als stadsvoorziening en met meerwaarde voor de stadsnatuur en haar dieren. Mijn functie bij de Eigen Wijs Stadsboerderij heeft bestaan uit de volgende taken:

Coördinator

De coördinator draagt zorg voor de bedrijfsvoering en is verantwoordelijk voor de organisatie. De coördinator is ondernemend, signaleert kansen en bedreigingen en speelt hierop in. De coördinator werkt met landbouw- en recreatiedieren en toont daarbij bewust voorbeeldgedrag, waarbij dierenwelzijn, ethiek en diergezondheid centraal staan, evenals de aandacht voor veiligheid en gedrag van mens en dier. De coördinator is verantwoordelijk voor een degelijk dieren-, stal- en weidemanagement, waarin rekening wordt gehouden met het natuurlijke gedrag van diersoorten en het esthetische landschap waarin het bedrijf zich bevindt, op het voorgaande weet de coördinator een heldere visie en beleid te formuleren. De coördinator heeft een zelfstandige, leidinggevende rol en stuurt medewerkers, vrijwilligers en stagiaires aan. De coördinator:

- heeft specialistische kennis van de dieren, maar staat ook midden in de samenleving, bijvoorbeeld: ethiek, duurzaamheid en verrijking van de leefomgeving van de dieren.
- is op de hoogte van relevante wet- en regelgeving en werkt hier ook naar.
- staat in direct contact met de dierenarts, is op de hoogte van medicijnen en kan voorgeschreven medicijnen toedienen.
- maakt voerschema's en past deze aan, aan de hand van de conditie/behoefte van de dieren.
- zorgt voor een hygiënebeleid op de kinderboerderij en speelt in op veranderingen.
- legt afspraken met personeel, vrijwilligers, stagiaires, partners, klanten en bezoekers vast.
- bedenkt, plant en reguleert activiteiten, evenementen binnen het reguliere programma en informeert/instrueert medewerkers.
- stelt wanneer wenselijk een fok plan op en heeft hiervoor ook de juiste kennis of weet deze te vergaren.
- speelt in op de wensen van het publiek en de gemeente als opdrachtgever en is op de hoogte van wat er speelt en leeft in de omgeving. Hier wordt waar nodig de bedrijfsvoering op aangepast.
- leidt het bedrijf en zorgt voor een planning en verdeling van het werk.
- begeleidt medewerkers op vakinhoudelijk gebied en beantwoordt vragen.
- zorgt voor een goed inkoopbeleid (producten en diensten).
- weet klanten en publiek te binden, communiceert op de juiste wijze en is klantvriendelijk.
- regelt personeelszaken en regelt en bewaakt de financiële voortgang.
- organiseert het kwaliteitsbeleid.
- zorgt voor een beleidsplan van de boerderij en bewaakt de voortgang.
- optimaliseert de bedrijfsvoering.
- Regelmatige terugkoppeling, verantwoording en advies aan het bestuur.

Beheerder

Met een signalerende en proactieve houding heeft de beheerder een voorbeeldfunctie naar collega's (dierenverzorgers van Ergon, vrijwilligers en stagiaires) en publiek. De beheerder ziet werk en handelt daar ook naar, waarbij de diergezondheid en het –welzijn hoog in het vaandel staan, evenals voorlichting en omgang met het publiek. De beheerder is vakinhoudelijk verantwoordelijk voor o.a. de dierenverzorging en het onderhoud van de locatie en stuurt werknemers, vrijwilligers en stagiaires daarop aan, waarmee tevens wordt bijgedragen aan een goede werksfeer. De beheerder:

- heeft kennis van dieren (gezondheid, welzijn, gedrag en afwijkend gedrag, EHBO, dierziekten).
- signaleert wanneer specialistische hulp nodig is en overlegt waar nodig met de dierenarts.
- kan voorgeschreven medicijnen toedienen bij dieren (eventueel in overleg met de dierenarts).

- kent en herkent zoönosen en weet hier ook naar te handelen.
- verzorgt dieren die in de quarantaine staan en kent de protocollen.
- assisteert bij de geboorte/voortplanting van dieren (wanneer dit aan de orde is).
- zorgt op de juiste wijze voor moederdier en de jongen en kan jonge dieren socialiseren.
- is op de hoogte van wet- en regelgeving (bijv. I&R) en kan de dier-administratie bijhouden.
- bewaakt de voorraad (diervoeding, strooisel etc.).
- kan omgaan met (moeilijke) vragen van het publiek en adviesgesprekken voeren.
- kan inspelen op de wens van het publiek en klachten afhandelen.
- werkt naar een volgens een SKBN certificering; volgens wens van de Gemeente Eindhoven en eisen van de vSKBN. (Voor zover het voorgaande aansluit bij het beleid van de Eigen Wijs Boerderij.)
- onderhoud het contact met de Gemeente Eindhoven als opdrachtgever van de stichting en voert maandelijks de beheervergaderingen met de directievoerder van de sector realisatie, beheer en toezicht van de Gemeente Eindhoven om in samenspraak en samenwerking te komen tot een attractieve publieksfunctie binnen de doelstellingen van de Eigen Wijs Boerderij.

Kwartiermaker

Achter de kwartiermaker schuilt het vernieuwingsproces en het innovatievermogen van de Eigen Wijs Boerderij als stadsvoorziening in de regio Eindhoven. De kwartiermaker vervult een implementerende en regulerende rol in het samenbrengen van de functies en daaruit voortvloeiend totaalprogramma. In die zin brengt de kwartiermaker partijen, personen en potentiële partners samen, inspireert deze en creëert vervolgens het “landschap” om zaken te implementeren in een totaalconcept voor de Eigen Wijs Boerderij als business-case. De kwartiermaker weet in zijn spilfunctie vorm te geven aan de identiteit van de functies en de uitstraling van de stadsvoorziening in zijn geheel, in een meer ondernemende en samenwerkende context van de organisatie en weet deze ook op de kaart te zetten. De kwartiermaker:

- brengt doelen en doelgroepen van het project en zijn functies in kaart.
- ontwikkeld een strategie en weet deze te plannen.
- voert het marketing- en communicatiebeleid en draagt het merk, dat zich als uniek en vooruitstrevend kenmerkt, zichtbaar uit.
- benaderd als “ambassadeur voor de Eigen Wijs Boerderij” intermediairs en samenwerkingspartners en informeert deze via persoonlijk contact over het project.
- fungeert als curator en aanjager van complementaire partijen en initiatieven die meerwaarde genereren voor de Eigen Wijs Boerderij, binnen het vooruitstrevende gedachtengoed.
- gaat strategische partnerships en co-creaties aan die het merk Eigen Wijs Boerderij uitdragen.
- weet het belang van de medewerking van partijen goed neer te zetten en komt tot concrete samenwerkingsafspraken.
- stelt het gebruikersbeleid en de gebruikersovereenkomst met derden op en voert dit beleid uit.
- voert contractuele zaken in relatie tot het reguleren van functies en de samenwerkende relatie met derde partijen uit.
- spreekt waar mogelijk financieringsbronnen aan, die ten gunste komen aan de ontwikkeling van het project en zijn functies.
- waarborgt de kwaliteit van het merk Eigen Wijs Boerderij bij inrichtingsvraagstukken en sfeerbepalende ingrepen en zorgt ervoor dat de omgevingskwaliteit met het Philips van Lennepark wordt gewaarborgd.
- maakt de aansluiting met de Gemeente Eindhoven als opdrachtgever en het Philips Erfgoed (Philips van Lennepark) als historische context van het project.
- is eigenwijs en rigide ten aanzien van het proces, is daarbij creatief en durft buiten de gebaande paden te denken en flexibel, service- en klantgericht m.b.t. de inhoud van het project.

Voor meer informatie over mijn achtergrond, zie bijgevoegd curriculum vitae in bijlage 1.

1.2. Karakteristiek huidig bedrijf

De boerderij aan de Dooleggersbaan 21 te Someren is in 1910 gebouwd door de Familie Donkers en in eerste instantie in gebruik genomen als extensief gemengd bedrijf, welk later uitgroeide tot melkveebedrijf.

Omstreeks 1965 is de boerderij verbouwd, waarbij in 1966 een veldschuur is bij gebouwd, met een oppervlak van 272 m². In deze periode is de boerderij stapsgewijs overgedragen van vader op zoon.

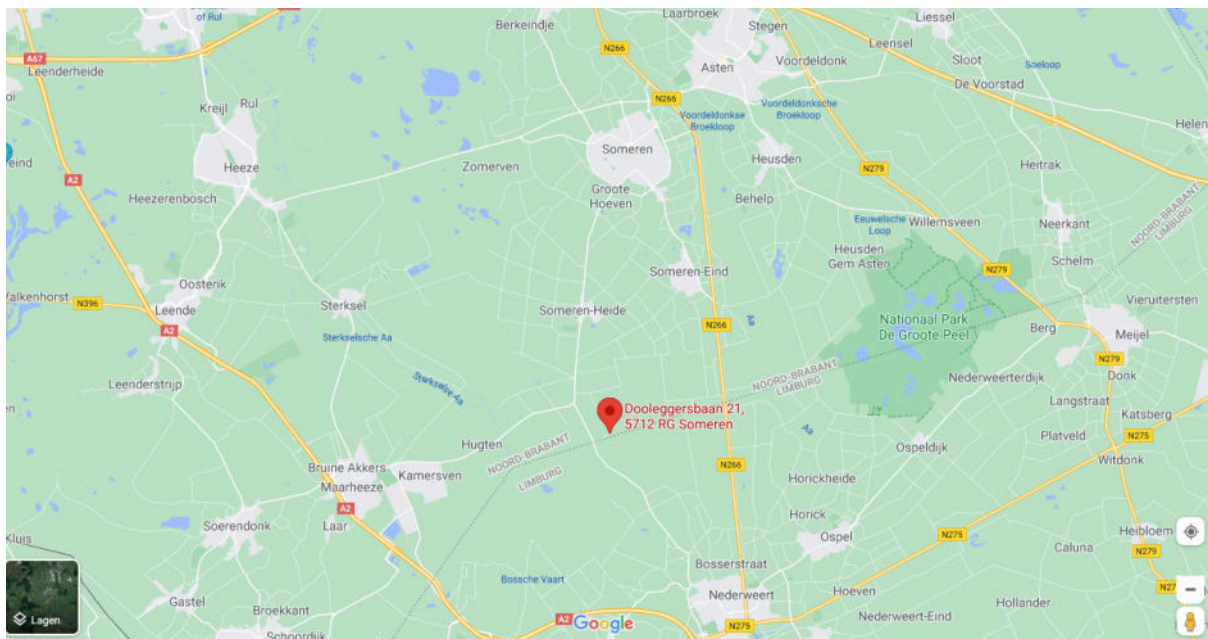
In 1978 is de rundveestal gebouwd, met inpandige melkkamer en welke is ingericht voor de huisvesting van 58 runderen (opp. 466 m²).

De kalverenstal is gebouwd omstreeks 1986, om ook de huisvesting van het jongvee uit te breiden. De stal heeft een oppervlakte van 248 m².

Op 26 februari 1999 is voor de rundveehouderij aan de Dooleggersbaan 21 te Someren de melding 'Besluit melkveehouderijen milieubeheer' geaccepteerd door de gemeente Someren. Per 1 januari 2013 is deze melding 'Activiteitenbesluit' vanwege een in werking tredende wijziging van rechtswege is overgegaan en valt de inrichting onder het 'Activiteitenbesluit'. De inrichting behoudt de omvang zoals deze vergund is op 26 februari 1999 en daarmee blijft de situatie ongewijzigd. Het gaat hierbij om het houden van 58 melkkoeien, 26 vrouwelijk jongvee, 25 vleeskalveren.

In 2014 is dhr. Donkers zijn melkveehouderij wat gaan afbouwen en heeft hij een deel van zijn ammoniak-emissierechten verkocht aan de eigenaar van de Dooleggersbaan 9 te Someren. Hiermee is de volgende situatie ontstaan, betreffende de bedrijfssituatie: 27 melk- en kalfkoeien (> 2 jaar beweiden), 14 vrouwelijk jongvee tot 2 jaar en 25 vleesstieren en overig vleesvee 8 – 24 maanden. De landerijen zijn in gebruik geweest als graasland, ter beweiding van de dieren. Enkel een deel is gebruikt voor de productie van voeders voor de dieren (met name mais).

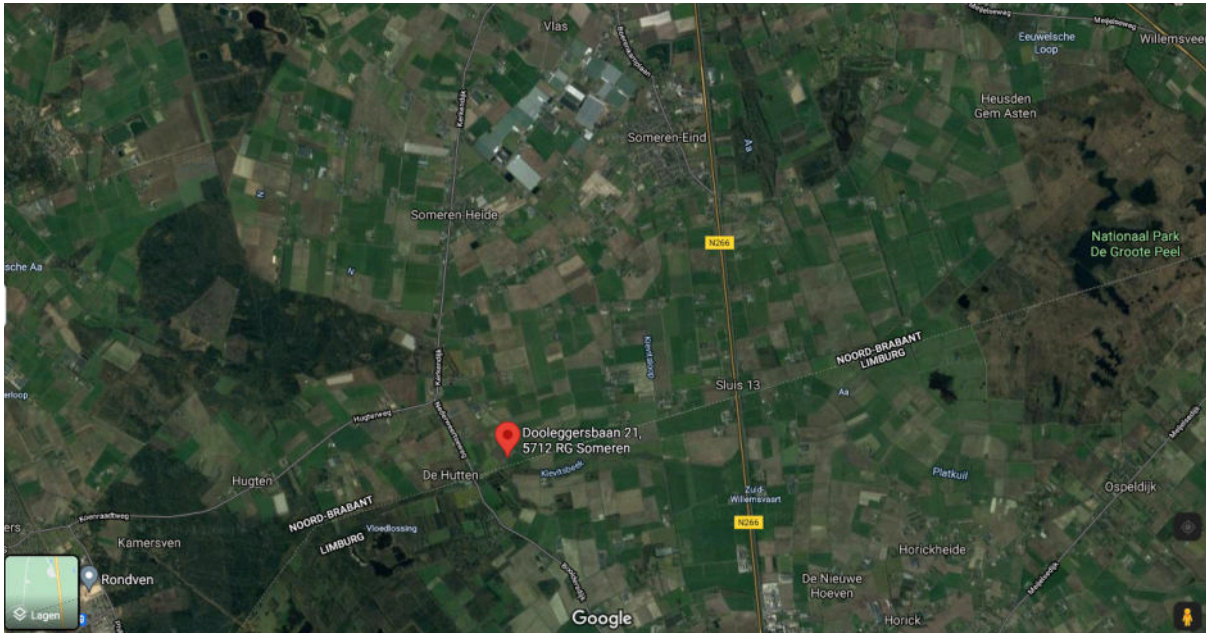
Omdat er geen opvolging is voor de veehouderij, heeft dhr. Donkers besloten de boerderij met opstallen en landerijen te verkopen, om vervolgens met pensioen te gaan.

De Dooleggersbaan 21 ligt ten zuiden van Someren.

De boerderij verkeerd in goed onderhouden staat en is door de jaren heen aangepast aan de omstandigheden van 'de tijd'. Het mooie landelijke karakter van de locatie is behouden gebleven en de boerderij is omgeven door natuurgebieden, het achterland is direct aan de EHS gelegen op de grens tussen Provincie Noord-Brabant en de Provincie Limburg.

De boerderij, samen met de over het bouwblok verspreide (redelijk kleine) stallen, opgetrokken in baksteen, hebben de charme van het extensief, gemengd bedrijf en bieden een zeer goed uitgangspunt voor een natuur-inclusieve paardenhouderij.

Luchtfoto van de Dooleggersbaan 21 te Someren

Het totale areaal omvat 6,23.45 ha en de locatie is kadastraal bekend:

Provincie Noord-Brabant, Gemeente Someren

- sectie G, nummer 3358, oppervlakte 4,2040 ha.

Provincie Limburg, Gemeente Nederweert

- sectie C, nummer 4, oppervlakte 0,27.35 ha.
- sectie C, nummer 4995, oppervlakte 0,84.80 ha.
- sectie C, nummer 5282, oppervlakte 0,9090 ha.

Het bedrijf is gelegen binnen het bestemmingsplan Buitengebied Someren – Deelgebied 1, vastgesteld door de Raad van de gemeente Someren op 30 november 2017. Binnen dit bestemmingsplan heeft de locatie de bestemming: Agrarisch – Agrarisch bedrijf, met functieaanduiding:

- specifieke vorm van agrarisch – veehouderij;
- overige zonde – beperkingen veehouderij;
- overige zone staldering.

De voor 'Agrarisch – Agrarisch bedrijf' aangewezen gronden zijn bestemd voor de uitoefening van een agrarisch bedrijf met bijbehorende bedrijfsbebouwing, niet zijnde een veehouderij of een glastuinbouwbedrijf. Ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van agrarisch- veehouderij' is tevens een veehouderij toegestaan. Binnen het bestemmingsplan zijn wijzigingsbevoegdheden opgenomen, om de vigerende bestemming te wijzigen in de bestemming Wonen, Wonen Plus (wonen met kleinschalige bedrijvigheid), Bedrijf (agrarisch aanverwant / agrarisch technisch hulpbedrijf), Statische opslag en diverse nevenactiviteiten bij de bestaande agrarische bedrijfsvoering.

De omgeving van de Dooleggersbaan is een oude enclave geweest in de Peel. Toen de omgeving nog als woeste grond bekend stond was deze plaats al in cultuur genomen. Wat opvalt is dat de verkaveling niet meer is veranderd.

De tijd ontwikkeling en zoals vrijwel overal in Brabant is van extensief overgestapt naar intensief.

De huidige veehouder die nog eigenaar is van het rundveebedrijf, is volgens de geldende normen een intensief bedrijf. Hij heeft wat afgebouwd in zijn veestapel, om vervolgens met pensioen te gaan en bij gebrek aan opvolging zijn bedrijf te verkopen.

Het in de verkoop aangeboden zijnde object aan de Dooleggersbaan 21 te Someren, wordt momenteel als volgt geëxploiteerd:

- de boerderij wordt bewoond door de huidige eigenaren;
- de stallen zijn in regulier gebruik er is plaats voor opslag van materialen van het landbouwbedrijf;
- de landbouwgrond is regulier in gebruik voor begrazing van vee en met o.a maisteelt.

Op 17 juni 2021 zijn de huidige eigenaar, dhr. Donkers en Elke Frye overeengekomen en is de boerderij met erf, agrarische opstallen en cultuurgrond, onder voorbehoud van financiering en vergunningen (middels een principe verzoek), verkocht aan Elke Frye.

Het voorlopige, concept koopcontract is ter inzage aan het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' toegevoegd.

Deel van de huidige situatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren

De in eerste instantie (extensief) gemengd bedrijf zijnde, vervolgens (intensief) melkveehouderij zijnde boerderij is inmiddels meerdere generaties in de familie gebleven. De landbouwgrond is altijd in gebruik geweest ten gunste van de begrazing van de runderen.

Het hoger gelegen perceel voor de boerderij is en blijft in eigendom van dhr. Donkers, met name op deze hoger gelegen akker heeft de maisteelt plaatsgevonden.

Wat betreft de bodemgesteldheid van de landbouwgrond, is hoogstwaarschijnlijk het meest gebruikelijke verhaal te verwachten: verzadiging van N, P, K en mogelijk wat hoog in het zink. Dit is normaal bij dit type grond gebruik.

Wat betreft de minerale stof in de bodem, mogen wij verwachten dat deze aan de lage kant zal zijn of nagenoeg zal zijn verdwenen. Deze gronden zijn dus te verbeteren of wel beter in balans te brengen en de gehalten minerale stof zijn naar een beter niveau te brengen, (in overeenstemming met het voor ogen natuurtype).

Het gebruik van bokashi en micro ferm. / EM e.a zorgen voor snelle omzetting, welk tot resultaat heeft geen stank en reductie van stikstof uitstoot. Echter, is het voorgaande niet hard op papier verschenen en zou meetbaar gemaakt moeten worden. De aantoonbaarheid van de resultaten van het gebruik van effectieve micro-organismen maken wij inzichtelijk door met o.a sensoren in de stal en in de grond te werken die metingen uitvoeren, welke in samenwerking met Hans Hofland, Holag, worden gemonitord en beheert.

Planologische relaties

De locatie heeft bestemming agrarisch bedrijf met de aanduiding veehouderij.

Een productiegerichte paardenhouderij is rechtstreeks toegestaan, maar een gebruik-gerichte paardenhouderij enkel als nevenactiviteit.

Frye Ranch is hoofdzakelijk een pensionstalling en daarmee is de hoofdactiviteit een gebruikgerichte paardenhouderij. Hierdoor is een bestemmingsplan-wijziging nodig.

De omzetting naar een gebruik-gerichte paardenhouderij lijkt, gezien (de ontwikkelingen in) de omgeving, planologisch goed mogelijk en te verwachten is dat de vergunning moeiteloos kan worden afgegeven. Belangrijk en positief voor de omzetting is het feit, dat het een bestaande veehouderij is.

Een binnenplanse wijzigingsbevoegdheid is opgenomen (naar bedrijf, agrarisch verwant bedrijf) en biedt mogelijkheden tot een bouwvlak van 1,5 ha. Echter, beperkt de bebouwing zich in dit geval tot 600 m². Dat is, met een rijbakoverkapping bijvoorbeeld al, te weinig. In het geval van Frye Ranch is dus een partiële herziening nodig, tenminste als er meer m² gebouwen behouden worden.

In verband met het voorgaande is eerst een principeverzoek ingediend bij de gemeente Someren en is in het voorlopige koopcontract het voorbehoud van financiering en vergunning, middels een goedgekeurd principe verzoek, opgenomen.

Betreffende de Wet natuurbescherming, is er sprake van een milieuvergunning voor rundvee, die omgerekend te gebruiken is voor ca. 77 paarden.

Al extensiveert Frye Ranch het aantal paarden tot ca. 40, bij de aankoop zijn wel de ammoniak-emissierechten meegenomen ter overname.

Een vergunning Wet natuurbescherming zal sowieso nodig zijn en die lijkt met de onderbouwing van voorgaande gegevens te vergunnen.

Voornemen

De ondernemer is met de opzet van haar concept voornemens de druk of wel intensiviteit op de locatie te verlagen, door te extensiveren. Daarnaast verlaagt de ondernemer de druk van het grootschalig werken en de rentabiliteit, waardoor een gezond groeiscenario ontstaat en op kleine schaal kan worden opgestart. Op die manier kan meer aandacht worden besteed aan de regeneratie van de natuur-inclusie en de kringloop van de bedrijfsvoering op de locatie.

Indien gebruik gemaakt kan worden van de Provinciale grondregeling wordt de investeringslast verlaagd en kan het totaalplan gefinancierd worden. Op die manier wordt een volledig natuur inclusieve eco-habitat voor paarden opgezet met een kenniscentrum en in een coöperatieve verbinding met terrein behorende organisaties.

De beleidsregel grond voor natuur-inclusieve landbouw is met name opgesteld voor veehouders om naar een meer natuur inclusieve bedrijfsvoering om te schakelen. Het belangrijkste doel van de beleidsregel is om gronden aan te kopen door de Provincie Noord-Brabant en in erfpacht uit te geven ten behoeve van natuur-inclusieve landbouw. In dit geval handelt het zich om een startend ondernemer, die een agrarisch bedrijf opvolgt, omzet en volledig natuur inclusief wil werken, als agrarisch verwant bedrijf in de paardenhouderij.

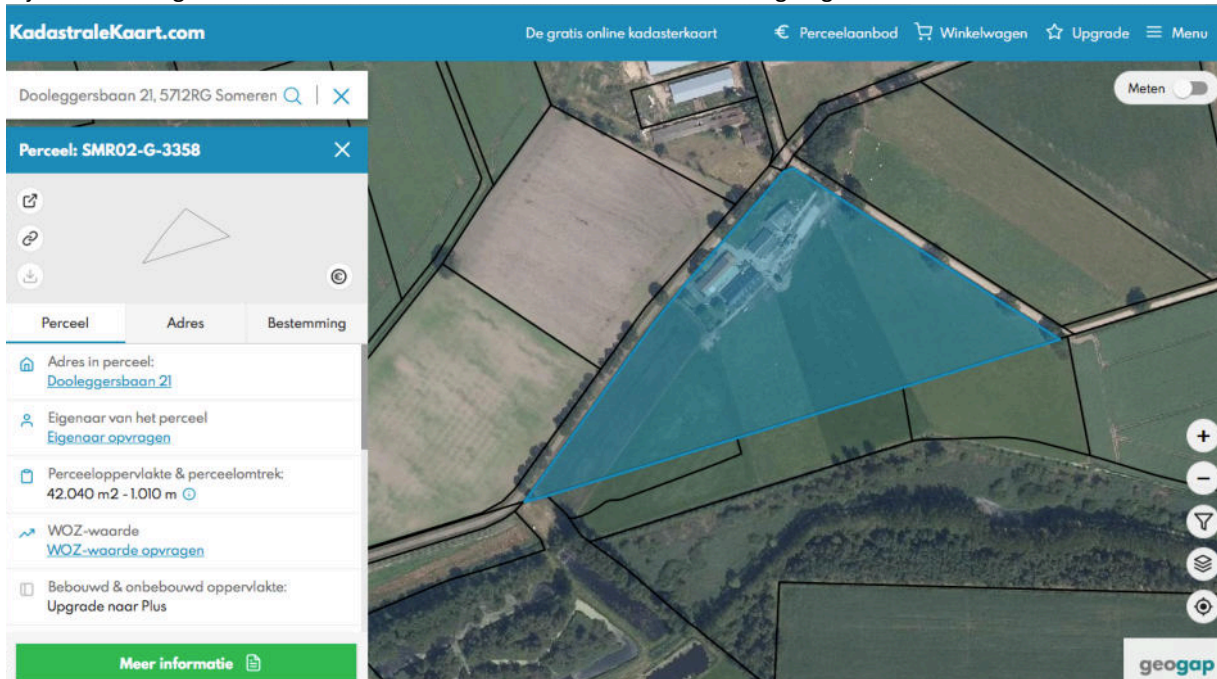
Door het aanleveren van een businessplan conform de voorwaarden uit de beleidsregel aan de adviescommissie van het ontwikkelbedrijf van Provincie Noord-Brabant kan een voor-toets worden gedaan. Een positief besluit op de voor-toets biedt de ondernemer Elke Frye de mogelijkheid om de financiering in gang te zetten, alsmede de gronden te verkopen aan de Provincie Noord-Brabant en terug te nemen op basis van erfpacht.

De ondernemer wil de volgende (aan te kopen) gronden graag in brengen onder de beleidsregel grond voor natuur-inclusieve landbouw, ten gunste van een duurzame pensionstalling met een natuurlijke leefomgeving voor gedomesticeerde paarden als onderdeel van het primaire ecosysteem van de natuur:

Het totale areaal behorende tot de Dooleggersbaan 21 te Someren heeft een oppervlak van 6,23.45 ha,

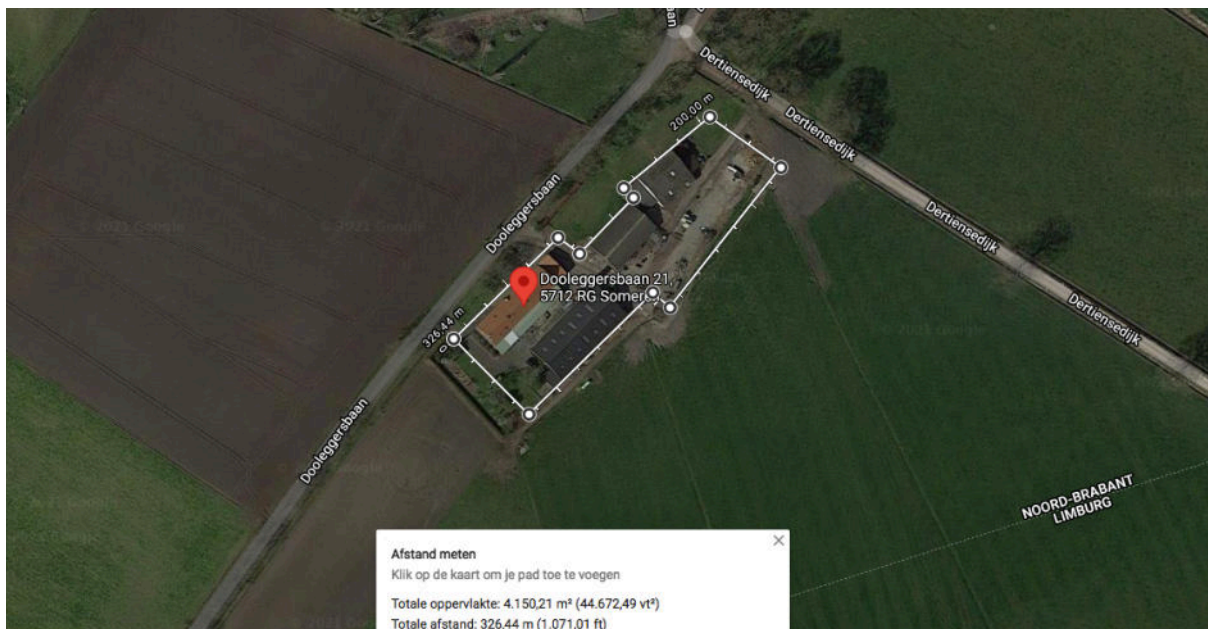
waarvan 2,0305 ha gelegen in de Provincie Limburg, Gemeente Nederweert. Voor de aanvraag tot deelname / voor-toets betreffende de beleidsregel 'Grond voor Natuur-inclusieve Landbouw, worden 2,0305 ha grond, gelegen in de Provincie Limburg, buiten beschouwing gelaten.

Bij de beleidsregel 'Grond voor Natuur-inclusieve Landbouw' in te brengen grond:

In totaal betreft het een oppervlak van 42.040 m2.

Echter, is in het perceel met code-sectie-nummer: SMR02-G-3358 een bouwblok inbegrepen van 4.040 m2, welk niet kan worden ingebracht onder de beleidsregel 'grond voor natuur-inclusieve landbouw. Zie onderstaande aanduiding van het bouwblok:

Het voorgaande betekent dat $42.040 \text{ m}^2 - 4.040 \text{ m}^2 = 38.000 \text{ m}^2$ of wel **3,8 ha** zal worden ingebracht onder de beleidsregel grond voor natuur-inclusieve landbouw.

Grootvee-eenheid

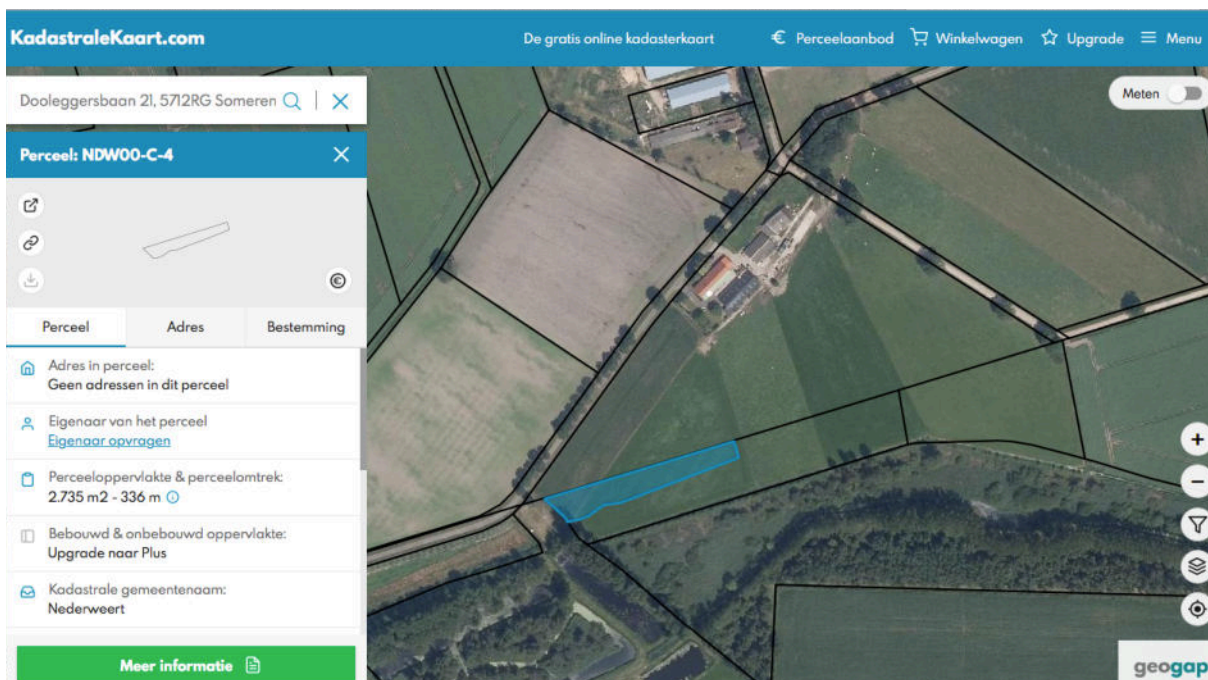
In 1999 is dhr. Donkers (de huidige eigenaar) een vergunning verleend voor een agrarisch bedrijf met aanduiding veehouderij, voor het houden van 109 (rund)vee-eenheden. In 2015 is, met de verkoop van een deel van de ammoniak-emissierechten, de vergunning teruggebracht naar het houden van 66 (rund)vee-eenheden.

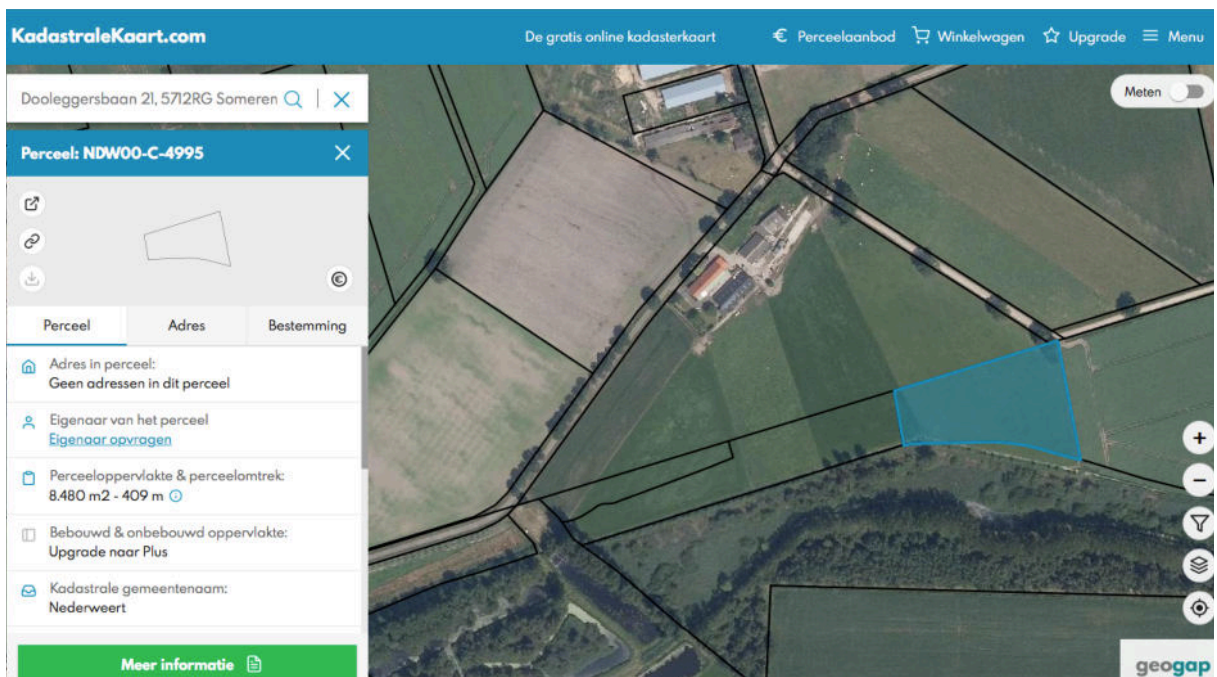
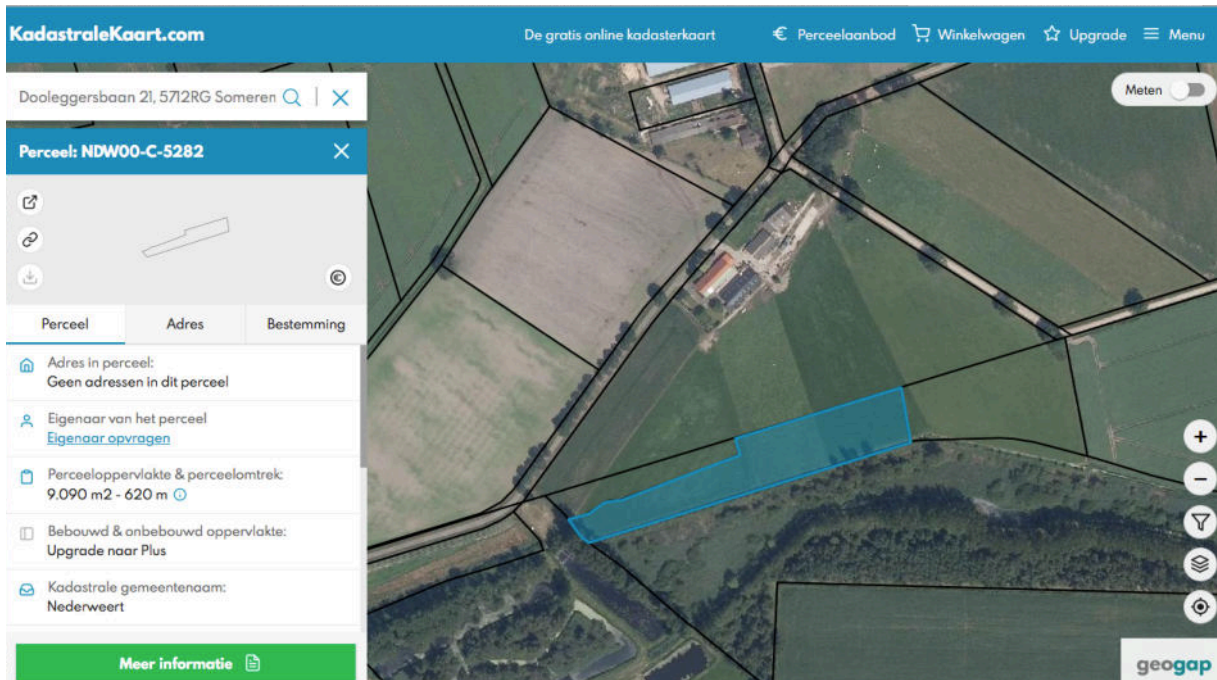
Volgens de Wet natuurbescherming, is er sprake van een milieuvergunning voor rundvee, die omgerekend te gebruiken is voor ca. 77 paarden op de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren.

De ondernemer heeft het doel om de locatie in gebruik te nemen als gebruiksgerichte paardenhouderij, i.v.m. de aard van de activiteiten, zal vergunning moeten worden herzien en dus opnieuw verleend moeten worden passend bij de aard van het gebruik van de locatie en de activiteiten.

(In hoofdstuk 5.3 'Te verwachten belemmeringen', gaan wij nader in op de planologische situatie en vergunningen.)

Tot het totale complex horen ook drie percelen die in de Provincie Limburg, gemeente Nederweert gelegen zijn, in totaal omvatten de volgende percelen een oppervlak van 2,03.05 ha:

In totaal omvat de locatie een oppervlak van 62.345 m².

Volgens de norm 'Grootvee-eenheid (GVE)', welke uitgaat van de stikstofuitstoot per diersoort, bepalen (melkvee) runderen de eenheid. Een rund voert de norm 1, een paard voert in verhouding tot het rund de norm 0,8.

Volgens de norm voor extensief gebruik, mogen 2 koeien per ha, van de door de houder in gebruik zijnde grond, worden gehouden. Voor de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren geldt het volgende ten opzichte van de GVE: $6,23.45 \text{ ha} \times 2 = 12,47$ runderen : $0,8 = 15,59$ paarden.

Om 40 paarden te mogen houden in een extensieve vorm, is het noodzakelijk om nog minimaal 10 ha in gebruik te hebben ($40 - 15 \text{ paarden} = 25 \text{ paarden}$. $25 \text{ paarden} \times \text{vee-eenheid } 0,8 = 20 : 2$ (norm runderen per ha = 10 ha, volgens de GVE).

Uitgaande van de ingebruikname van minimaal 10 ha van Staatsbosbeheer (SBB) is het de ondernemer toegestaan om: $10 \text{ ha} \times 2 = 20 \text{ runderen}$; $0,8 = 25 \text{ paarden}$ te houden ten gunste van extensief grondgebruik. In totaal (locatie Dooleggersbaan 21 en SBB gronden) is het de ondernemer toegestaan om ($13,38 + 25 =$) 38,38 paarden te houden ten gunste van extensief grondgebruik.

Het doel van de ondernemer is om minimaal 15 ha van SBB in gebruik te nemen, ten gunste van de ontwikkeling van kruiden, flora en fauna rijk grasland, om op die manier aan natuurdoelstellingen bij te dragen. SBB en Frye Ranch hebben 15+ afspraken gemaakt en dat betekent dat de ondernemer meer dan 15 hectare grond pacht van SBB ten gunste van de ontwikkeling van natuur volgens de BIJ N1202. (Voor een nadere toelichting op de samenwerking met SBB, zie hoofdstuk 5.5 Samenwerking met partners.)

Het voorgaande betekent voor de GVE dat bij 15 ha extra pacht, de ondernemer het volgende is toegestaan: $15 \text{ ha} \times 2 = 30 \text{ runderen}$; $0,8 = 37,5 \text{ paarden} + 15,59 \text{ paarden}$ aan het perceel gelegen = 53,09 paarden.

Frye Ranch zal een nieuwe melding Activiteitenbesluit (milieu melding) moeten doen.

Bij het houden van minder dan 51 paarden (in dit geval 40 paarden) volstaat een melding activiteitenbesluit (milieumelding) bij de Gemeente Someren. Dit vereenvoudigt het vergunningsproces en zorgt voor beperking in de milieuvergunning. De ondernemer volstaat dus een melding bij het activiteitenbesluit en mag daarmee niet meer dan 50 paarden mogen.

Het groeiscenario van Frye Ranch is om na drie jaar maximaal 40 paarden in de pensionstalling te huisvesten. Bij de start van de onderneming is in het eerste jaar uitgegaan van een groei naar 20 paarden in de pensionstalling, waarbij de afspraken met SBB concreet zijn vastgelegd. In jaar twee volgt een groei naar 30 paarden en vervolgens in jaar drie zal het maximale aantal van 40 paarden in het pension worden bereikt. Hiermee houdt de pensionhouder een marge van minimaal 13 paarden op het totale extensieve grondgebruik, ten gunste van de natuur-inclusieve bedrijfsvoering.

Verder komt ten gunste van de natuur dat het aantal te houden paarden op locatie sterk wordt gereduceerd, naar een extensieve vorm. Daar waar in 2015, omgerekend het houden van 77 paarden op de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren vergund is, zal dit aantal worden teruggebracht naar maximaal 40 paarden in pension. Dit is een reductie van 48,1% en omvat de orde van 37 grote grazers.

Daarnaast is in de huidige situatie een bouwblok van 1,5 ha voorzien. Dit bouwblok is door ondernemer Elke Frye teruggebracht naar 0,4 ha, waarmee 1,1 ha teruggegeven wordt aan de natuur-inclusieve landbouwgronden.

1.3 Karakteristiek natuur-inclusief bedrijf

In onze extensieve bedrijfsvoering is de gezondheid van de bodem essentieel. Het doel is om een landschap te creëren als natuurlijke leefomgeving van de dieren, gedacht vanuit het paard, zijn behoeften, mechanisme en metabolisme. De natuur is hierbij onze logische partner.

Ik ben Frye Ranch een professioneel paardenpension met een holistische aanpak ten gunste van het dierenwelzijn, de natuur en het landschap. Met mijn aanpak geef ik antwoord op de vraag:

“Hoe kan het primaire ecosysteem van de natuur bijdragen aan een rendabele business-case voor een agrarische social enterprise, waarbij het dierenwelzijn verbeterd en nieuwe natuur geregenereerd wordt?”

Mijn missie is tweeledig:

Onze missie is om binnen de paardenhouderij een trend zetten, als duurzame pensionstalling met een landschap als natuurlijke leefomgeving voor gedomesticeerde paarden en complementaire grazers, als onderdeel van het primaire ecosysteem van de natuur.

Wij ontzorgen de eigenaar van het paard met de pensionstalling en bieden als houder aan de dieren een harmonieuze, gezonde leefomgeving waarin ruimte is voor het bodemvoedselweb, natuurlijk gedrag van de dieren en wilde oftewel pioniersvegetatie.

Door ervaring, mijn achtergrond en netwerk weet ik ook de verbinding te leggen met de meer traditionele (conventionele) paardenhouderij en mensen te bereiken en te inspireren met mijn kennis en aanpak.

Visie

Om de missie te verwezenlijken wil de eco-habitat een duurzame pensionstalling voor paarden zijn die:

1. Als levenslustige, rendabele agrarische social enterprise de kringloop en wetten der natuur includeert in de bedrijfsvoering.
2. Een zichtbaar gezonde en harmonieuze leefomgeving voor gedomesticeerde paarden en complementaire grazers is, in samenhang met de natuur en de mens, welk vitaliserend en uiteindelijk regenererend werkt en welke zich blijft vernieuwen.
3. Een duurzame en continue bijdrage levert aan de biodiversiteit en de bodemkwaliteit en welke welvarende resultaten oplevert voor o.a. de dieren, de mensen en de omgevingsfactoren.
4. Een positieve bijdrage levert aan natuurdoelstellingen en als authentiek cultuurlandschap van meerwaarde is in de pure verbinding en de ontmoeting tussen stad, platteland en natuur of met ander woorden door de beleefbaarheid ervan uitnodigt om deel te nemen.
5. Streeft naar een duurzame, integere bedrijfsvoering, als ook vanuit compassie naar duurzame facilitaire voorzieningen voor pensionklanten en hun paard(en).
6. Met haar persoonlijk toegankelijke bedrijfscultuur ook sociaal maatschappelijke doelstellingen dient, ten aanzien van het welzijn van dier, natuur en mens, waarin eenieder gelijkwaardig is.
7. Vanuit passionele overwegingen en enthousiasme bewustwording tot stand brengt en daarmee een positieve en zingevende impuls geeft aan de transformatie in de conventionele paardenhouderij en de conservatieve paardensector, op het gebied van natuur-inclusieve landbouw.
8. Vrij en onafhankelijk kan pionieren, de grenzen opzoekend binnen de huidige kaders, structuren (systemen) en daarmee op een pure en eerlijke manier kringloop en circulariteit includeert in al haar facetten.

Stalbeleid

We houden een stalmanagement aan, waarbij de 30 pensionpaarden in een kudde worden gehouden en 24/7 kunnen kiezen om zich buiten of in één van de schuilgelegenheden op te houden. Uiteraard wordt hierbij gekeken naar een juiste groepssamenstelling. We zorgen in de leefomgeving van de paarden dan ook voor voldoende (natuurlijke) schuilgelegenheden en een altijd ter beschikking staande inloopstal waar de kudde paarden kan rusten of schuilen tegen allerlei weersinvloeden. Door de paarden in principe 24/7 buiten te houden in een kudde, blijft het natuurlijke ritme van de paarden in stand en dat werkt voordelig voor het immuunsysteem, de algehele gezondheid en het welzijn. In ons landschap vinden de paarden smakelijke

grassen, bloemen, kruiden en struikgewassen die bijdragen aan de vitaliteit van de dieren (of wel om zelfmedicatie te doen om gezond te blijven.) Dit biedt tevens aan de dieren de mogelijkheid om zelf te kiezen wat het (op dat moment) nodig heeft. Ook bieden wij de dieren 24/7 kwaliteits-hooi aan, waarmee wij in de behoefte van ruwvoer voorzien, om de darmflora te stimuleren. Paarden die buiten worden gehouden, zijn veel meer in beweging wat ten goede komt aan de bloedcirculatie, de hoeven, de spieren en de gewrichten. De voordelen van het op deze manier stallen/houden van de paarden is een besparing van arbeidskracht en inkoop van diverse benodigdheden voor het houden van paarden. De in Frye Ranch gebruikte methoden zorgen niet alleen voor gezonde paarden, maar ook voor lagere bedrijfslasten, minder antibioticagebruik en een vele grotere toegevoegde waarde aan het landschap.

Voor wat betreft het houden van de pensionpaarden gaan wij uit van de vijf principes, die het dierenwelzijn vertegenwoordigen. Deze vijf principes dagen ons, als beheerder of houder van paarden uit om te denken vanuit het paard en zijn natuurlijke behoeften:

1. **Psyché:** het kunnen uiten en vertonen van natuurlijk gedrag (het hebben van natuurlijke uitdagingen). Dit betreft ook het voorzien in omstandigheden die voor de aard van het dier herkenbaar en natuurlijk zijn (habitat);
2. **Voeding:** het is voor paarden van belang om een uitgebalanceerde en diverse voeding aan te bieden, ze moeten in staat zijn om hun eigen rantsoen samen te stellen en te verzamelen. Een paard is namelijk prima in staat tot zelfmedicatie, nog voordat gebreken zich uiten;
3. **Beweging:** in de natuur heeft een dier de ruimte, de uitdaging en de mogelijkheid om in zijn behoefte aan dagelijkse beweging te kunnen voorzien, waarbij wel 50km afgelegd worden. Wij creëren een dergelijke leefomgeving en daarnaast voorzieningen om met de paarden te werken aan hun beweging (training). Voor het paard herkenbare tracks, rust-, schuil- water- en voederplaatsen;
4. **Stalling:** de dieren kunnen in de natuur eigen beschutting opzoeken. Uiteraard worden er wel inloopstal(len) gerealiseerd waar dieren ten alle tijden, naar believen in mogen schuilen en/of rusten. Stalling gaat over de manier van houden en in ons geval kiezen wij voor groepshuisvesting met een te allen tijde opengestelde paddock paradise in een vitaal cultuurlandschap.
5. **Omgeving:** in de natuur kiest een paard voor een omgeving die voldoet om te kunnen (over)leven. De dieren zijn continue op zoek naar balans en harmonie. Hun omgeving is bepalend voor het vinden van de rust, de ontspanning en voorziet in voedsel, veiligheid en de mogelijkheid tot voortbestaan. Wij willen deze natuurlijke situatie nabootsen.

Kwaliteit en vitaliteit

De kwaliteit en de vitaliteit van de bodem speelt een centrale rol voor onze plannen. Het gevolg is: een brede biodiversiteit als het systeem vitaal is. Dit heeft tot gevolg : gezonde dieren die zich ermee kunnen voeden. Uiteindelijk leidt het oppotten en/of fermenteren van de mest van gezonde dieren, ook tot een gezonde grondstof of wel natuurlijke voedingsstof (bokashi) voor de bodem. Op die manier activeren en stimuleren wij het bodemleven, dus de biodiversiteit en halen onze natuurdoelen.

De Dooleggersbaan 21

Een voor Brabant herkenbaar cultuurlandschap, met tussen de hagen gelegen biodivers, kruiden- en bloemenrijk grasland. De biodiversiteit is voor ons zeer belangrijk, onze dieren hebben hier een belangrijke voedingsbron voor hun gezondheid en hun welzijn in het totale (eco)systeem. Wij ontzorgen de eigenaren in het houden van de dieren, met een aanpak die aansluit bij de natuur.

Voedsel

Slechte kwaliteit voedsel geeft een bron van gezondheidsproblemen bij dieren en met name paarden. De darmflora van een paard raakt in disbalans. De disbalans in hun systeem proberen de dieren te compenseren door bijvoorbeeld nog meer van dit versturende voedsel te gaan eten (tot het wortel uitgraven toe). Zo komt men in een vicieuze cirkel terecht, welke zich kenmerkt door een breed scala aan gezondheidsproblemen. Biodiversiteit is voor ons een must om gezond te leven.

Paarden eten veelal droge stof van volwassen en goed ontwikkelde grassen en kruiden met daarin balans zijnde voedingsstoffen (slow-food). Wij streven dan ook naar een harmonieuze eco-habitat voor de dieren met een goede balans. Dit sluit aan op het landschap en op onze kruiden en faunarijke graslanden.

Stapsgewijs leg ik in een aantal paragrafen mijn aanpak uit, om uiteindelijk tot een volwaardig landschap te komen, waarin elk element een functie heeft ten aanzien van het welzijn van de dieren en zowel natuur- als landschapsdoelstellingen. Het geheel moet inzicht geven hoe ik samenwerk met de natuur, deze versterk en inpas in het houden van paarden op een natuurlijke manier.

Sfeerimpressie landschap Dooleggersbaan 21 te Someren

2. Praktische uitwerking van het natuur-inclusief bedrijfsmodel

Het creëren van een natuurlijke en voor de diersoort herkenbare habitat, waarbij het tonen van natuurlijk gedrag centraal staat. De vijf principes (psyché, voeding, beweging, stalling en omgeving), die wij naleven om het dierenwelzijn te waarborgen, zorgen ervoor dat de dieren gezonder zijn dan in de conventionele paarden- en veehouderij en zij hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen. Dit sluit geheel aan bij de natuurdoelen die wij realiseren. Het spreekt voor zich dat wij handelen binnen de gestelde kaders van de natuurwet en regelgeving.

De weiden met kruiden- en faunairijk grasland, gelegen direct aan de locatie Dooleggersbaan 21 te Someren zullen enkel gereguleerd en volgens vooraf vastgestelde planning worden beweid. Hierbij houden wij de richtlijnen van het beheertype, volgens het natuurype BIJ N12.02 (kruiden- en faunairijk grasland) aan. Enkel de tracks (zandpaden) met daartussen gelegen voeder- en waterplaatsen en op het bouwvlak gelegen inloopstal met paddock, zijn het jaar rond toegankelijk voor de paarden en daarop kunnen zij zich (zoals ook in hun natuurlijke leefomgeving) vrij bewegen.

Zoals ook volgens de BIJ N12.02 en in samenhang met natuurbeheerders zal aan het einde van het seizoen nabeweiding plaatsvinden door complementaire grazers. Op een groep met een klein aantal losloop-pluimvee na, zullen hierover afspraken gemaakt worden met collega (bio-)boeren uit de directe omgeving.

Het in het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' bijgevoegde inrichtingsplan geeft een nadere toelichting op de inrichting van het landschap, de samenhang tussen landschapselementen en kruiden- en faunairijke graslanden en de aanpak betreffende de ontwikkeling en instandhouding ervan.

Het percentage grondbeslag door landschapselementen, ten opzichte van het totaal aan kruiden- en faunairijke graslanden, is ingebracht volgens de norm BIJ N12.02 en zal niet hoger dan 8% zijn.

Sr. adviseur bodemvoedselweb en ecologie, Hans Hofland (Holag) gaat in het inrichtingsplan nader in op de meerwaarde van de landschapselementen op het gewenste natuuroeltype (N1202), zoals de voordelen op het ontstaan van variatie, de versterking van de biodiversiteit en het verbeteren van de waterhuishouding in het gebied. Voorbeelden hiervan zijn te vinden nabij Landgoed 's Heerenvijvers (Oirschotse Heide), Landgoed Cranendonck (Grote Heide) en Natuurgebied Kampina, in de richting de Oisterwijske Vennen.

Ons cultuurlandschap

Samen met de dieren willen wij het cultuurlandschap waarin zij leven beheren en op die manier bijdragen aan de kruisbestuiving en de kringloop van de natuur. De dieren zijn in de natuur namelijk onlosmakelijk verbonden met de instandhouding van het ecosysteem. Zowel kleine als ook grote dieren/grazers maken onderdeel uit van dit ecosysteem. De diversiteit aan dieren maken de kringloop van dit natuurlijke systeem rond en dragen bij aan de harmonieuze balans. We geven de dieren met onze aanpak hun functie in het landschap terug. Naast het paardenpension grijpen wij ook terug naar het kleinschalige en diverse boeren leven, waarbij verschillende diersoorten (complementaire grazers) een nadrukkelijke functie hebben in het beheer en onderhoud van de leefomgeving en het stabiliseren van het ecosysteem. Deze weidedieren helpen ons het landschap aan landerijen te cultiveren.

We denken daarbij aan de volgende dieren en het volgende systeem voor het omweiden van de dieren. We houden hierbij onder andere ook rekening met het vegetatiesysteem van de dieren:

- Een volgroeide weide met een diversiteit aan flora en fauna.
- Afrastering en schuilgelegenheden met hagen en struiken, zoals beuk, berk, meidoorn, jeneverbes, rozenbottel, wilgen etc. welke ook ruimte biedt aan (wilde) pioniersvegetatie en een essentiële bijdrage levert aan het welzijn en de gezondheid van de dieren.
- Aantrekken van amfibieën, insecten, o.a. wilde bijen ter bestuiving en andere wilde dieren.
- Houden van kleine groepen losloop-kippen en (loop)eenden om mest te spreiden, de bodem te luchten : in balans te houden.
- 1^e begrazing door geiten, om te rijpe, jonge grassen tussen de volwassen grassen uit te eten.
- 2^e begrazing door paarden, om de bovenste, schrale laag van het volwassen gras en andere gewassen af te grazen.
- 3^e begrazing door runderen, om de tweede, rijkere laag van het overgebleven kruiden en andere gewassen af te grazen.

- 4^e begrazing door schapen, om het restant af te grazen en lucht/ruimte te creëren voor zelf uitgezaaide gewassen en om deze opnieuw tot groei te brengen.

Uiteraard zorgen alle dieren in dit circulaire omweidings-systeem voor natuurlijke bemesting van de weide. We zorgen in de leefomgeving van de dieren voor voldoende (natuurlijke) schuilgelegenheden (onder andere door de bos-track) en een altijd ter beschikking staande inloopstal waar de kudde dieren kan rusten of schuilen tegen allerlei weersinvloeden.

Door de kudde dieren in principe 24/7 buiten te houden, blijft het natuurlijke ritme in stand en dat werkt voordeling voor het immuunsysteem, de gezondheid en het welzijn van de dieren. Dieren die buiten, in een ruim verblijf gehouden worden, zijn veel meer in beweging en dat is goed voor de bloedsomloop, de hoeven, de spieren en de gewrichten.

In onze in- en uitloopstal houden wij een eco-stalmanagement¹ aan. Dit concept, gebaseerd op het potstalprincipe, zorgt voor een significante verbetering van het stalmilieu en minder belasting ten aanzien van de luchtwegen, hoeven en huid van de dieren, die er gehuisvest zijn.

Niet alleen dienen de organische stallagen die wij creëren en verrijken als prettig stalbed en gaan ze ammoniakontwikkeling en andere negatieve invloeden tegen. Dit stalmateriaal is uiteindelijk ook zeer waardevol organisch materiaal (bokashi) Ook de mens profiteert van een prettig stalklimaat, in de praktijk vertaalt zich dit in verschillende voordelen:

Ecologische voordelen

- Het welzijn van mens, dier en milieu verbetert door de vermindering en het voorkomen van schadelijke invloeden;
- Vermindering van het gebruik en het transport van bodemmateriaal;
- De 'output' is zeer waardevol organisch materiaal, klaar voor gebruik als organische bemesting voor de weide en de (groenten)tuin;
- Bevordert de productie van gezonde voeding voor zowel mens als dier;
- Levert een positieve bijdrage aan koolstofkringloop en de CO2-vastlegging.

Economische voordelen

- Een besparing op de inkoop van stalmateriaal en kosten voor de afvoer ervan;
- Een vermindering van de arbeidsintensiviteit (werk);
- Een besparing op de inkoop van meststoffen voor de weide.

Het voorgaande allemaal natuurlijk binnen het kader van het dierenwelzijn, het behoud van de natuur en het stimuleren van de biodiversiteit. De in Frye Ranch gebruikte methoden zorgen niet alleen voor gezondere dieren, maar ook voor lagere bedrijfslasten, (geen) antibioticagebruik, een veel grotere toegevoegde waarde aan het landschap.

¹ Bron: Ernst Hammes, Healthy Horses: Horse Care with Effective Micro-organisms, maart 2011

De mest die dagelijks wordt verzameld van de track en paddocks, laten wij samen met ander verzameld organisch materiaal fermenteren.

Met Bokashi zet je organisch restmateriaal om tot een rijke bodemverbeteraar, gebruikmakend van de eeuwenoude fermentatietechniek. Bijna alle organische reststromen kunnen worden benut, zoals maaisel, blad, fruitafval, vaste mest, slotenmaaisel, etc.

In tegenstelling tot composteren, verloopt bij fermenteren de omzetting van de organische stof zonder zuurstof (anaëroob) en bij lage temperaturen. Hierdoor blijft de energie (koolstof) in het product behouden. Daarmee is Bokashi een zeer milieuvriendelijke manier om koolstof terug te geven aan de bodem. Voldoende organische stof, oftewel koolstof, is de belangrijkste graadmeter voor een gezonde bodem. Bokashi stimuleert het bodemleven en draagt bij aan een gezonde, ziekte-onderdrukkende bodem. (zie bijlage 2: bokashi en bijlage 3 compostthee.)

Een efficiëntere kleine kringloop dus. Bokashi maken is eenvoudig en bovendien is de Bokashi snel klaar (8 tot 10 weken).

De voordelen van Bokashi:

- Een efficiënte manier om organisch afval te verwerken en het sluiten van de kringloop;
- Een gezondere bodem = gezondere gewassen = gezondere voeding;
- Geen gebruik van kunstmest en gewasbescherming;
- Een makkelijker bewerkbaar land;
- Minder uitspoeling van mineralen en schonere oppervlakte water;
- Beter watervasthoudend vermogen bij zowel droogte als wateroverlast;
- Meer koolstof in de bodem draagt substantieel bij aan het oplossen van het klimaatprobleem.

2.1 Bodemvitaliteit: Verbetering van het bodem- en watersysteem

Bodemprocessen zijn onderworpen aan de wetten van de natuur, ze zijn natuurlijk en duurzaam.

Bodembeheer respecteert deze wetten en werkt er mee samen: de natuur moet het er mee eens zijn!

Gezonde gewassen, herstel natuur begint bij de regeneratie van de bodem. Het resulteert in een natuurlijk en duurzaam kruiden en faunarijkgasland. We gaan uit van fysieke ondersteuning van de bodemstructuur (biologie) en de aanwezigheid van een zeer breed spectrum aan metalen en minerale sporenelementen om zowel de bodem, als de planten die erop groeien in balans te houden. Hiervoor gebruiken we onze eigen, gefermenteerde mest, in combinatie met natuurlijke delfstoffen bijvoorbeeld Eifel lava, Actimin, en Vulkamin, kleimineralen en zeeschelpen. Het hoofddoel is om de humus opbouw te stimuleren, want dat is al het leven in de bodem dat ervoor zorgt dat de planten alle elementen kunnen opnemen in een evenwichtige balans. Daarnaast ondersteunt het de regeneratie van de bodem en verbetert humus de stabiliteit van de zuurgraad / PH waarde.

Wanneer we het proces tot regeneratie stimuleren, mogen we de volgende resultaten voor een gezonde weide voor onze dieren verwachten:

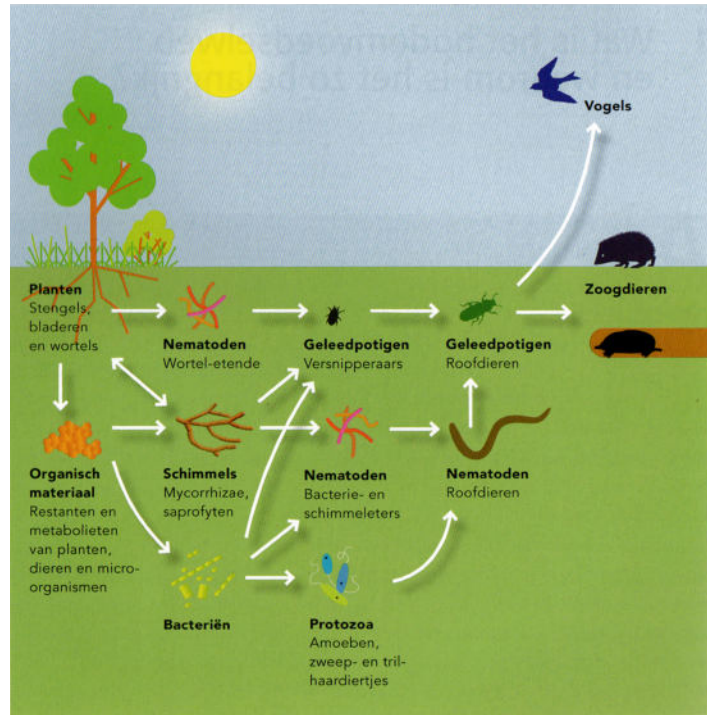
- De humusvoorraad zal toenemen;
- De gronden verbeteren qua bufferwerking waardoor water, evenals droogte voor steeds minder problemen zorgt;
- De diversiteit aan soorten grassen en kruiden zullen toenemen;
- De PH stabiliseert zichzelf;
- De kruiden bevatten een evenwichtige samenstelling, tekorten aan belangrijke mineralen zijn onwaarschijnlijk;
- Hoge gehalten aan direct opneembare suikers nemen af, worden beter vastgelegd, en eiwitten worden bestendig oftewel rijp;
- Essentiële bio-actieve-aroma- en geurstoffen, vitaminen, hormonen, vetzuren, enzymen en antioxidanten komen weer tot ontwikkeling.

Met het ondersteunen van bodemprocessen streven we naar het ontstaan van een basis waarin gewassen zich kunnen manifesteren en er een grote diversiteit in de weidegang ontstaat. We bieden daarmee de dieren ook de mogelijkheid om zelf te kiezen: aan welk specifiek plantje en op een specifiek moment ze daaraan behoefte hebben (zelfmedicatie).

Bij ons natuurlijk, biologisch management dient de beweiding op het metabolisme van het paard afgestemd te worden. Daarnaast is het belangrijk de weide te stimuleren in zijn biologische activiteit en zijn humus opbouw. Humus is al het leven in de bodem, dat ervoor zorgt draagt dat planten alle elementen kunnen opnemen in een evenwichtige balans. Humus verbetert de stabiliteit van de zuurgraad ofwel PH van de bodem, de bodem wordt gezonder en krijgt meer veerkracht om op veranderingsprocessen uit de omgeving te kunnen reageren. Om het reeds aanwezige bodemleven het minst te verstoren, brengen we de stoffen, zoals lava, kleimineralen en zeeschelpenkalk op de wei, als zijnde een herstel maatregel.

We gaan uit van fysieke ondersteuning van de bodemstructuur (biologie) en de aanvoer van en zeer breed spectrum aan metalen en minerale sporenelementen om zowel de bodem, als de gewassen die erop groeien in balans te houden.

Dit alles natuurlijk binnen het kader van het dierenwelzijn en het behoud van de natuur.

▲ Een bodemvoedselweb.

Daarnaast prefereren wij amfibieënpoelen als drinkwatervoorziening voor alle dieren. Dieren zelf prefereren regenwater, dat in poelen zal worden opgevangen.. Het regenwater in de poelen bevat micro-organismen, die zorgen voor balans in het spijsverteringskanaal en het lichaam van de dieren. Het nemen van water- en zandbaden reinigt, bestrijdt ongedierte en onderhoud een gezonde vacht van de dieren.

Door deze amfibieënpoelen te omringen met rietsoorten en andere waterkant beplanting zorgen wij zowel voor de zuivering van het water, als ook voor huisvesting van waterdieren en vogels (w.o de boerenzwaluw)

Een poel trekt namelijk ook wilde vegetatie aan, zoals amfibieën, watervlooien en dergelijke. Deze waterdieren helpen samen met watervogels te zorgen voor een natuurlijke balans in het water en in de omgeving. Deze dieren voorkomen bijvoorbeeld dat er te veel muggen- en horzellarven uitkomen, waar andere dieren weer last van kunnen ondervinden bij een overschot. Onder andere met deze aanpak includeren wij wilde vegetatie in de kringloop van de locatie en in onze bedrijfsvoering.

Door in onze bedrijfsvoering te werken met effectieve micro-organismen (EM-bacteriën), kunnen wij op een natuurlijke manier de gezondheid van de dieren verbeteren, natuurontwikkeling (eco-systemen) bevorderen en een prettig stal- / leefklimaat voor de dieren onderhouden.

2.2. Kwaliteit gebiedskarakteristieke landschap

De eco-habitat voor paarden is een voor de paarden herkenbare, natuurlijke leefomgeving in een cultuurlandschap, met daarin een half-natuur aan biodiversiteit in de landerijen tussen hagen / houtwallen gelegen. Zoals de meeste grazers, leven ook paarden in een kudde. De diversiteit en rolverdeling binnen de kudde is de kracht en het mechanisme van het paard. Paarden leven in de natuur vaak in schrale gebieden: steppen.

Tracks en triggers

Binnen een bepaald domein beweegt de kudde zich via 'tracks'² voort, om tussen gebieden (met name waterplaatsen) voedsel te verzamelen. Hierbij worden per dag zo'n 40 tot 50 km afgelegd, via diverse landschappen. Tracks werken als een magneet voor paarden, het is voor hen een bekende en natuurlijke manier van zich voortbewegen en het nemen van natuurlijke obstakels.

Paarden (evenals de meeste grazers) kennen geen dag- en nachtritme zoals wij mensen. Paarden rusten gedurende de dag op diverse momenten en zijn altijd alert op gevaar. Natuurlijk is hun activiteit in de nacht lager dan overdag, wel is er altijd beweging en kennen paarden geen diepe slaap zoals wij, er is altijd waakzaamheid. Alleen bij een zeer groot gevoel van veiligheid (in de kudde) gaat een paard liggen.

Daarom willen wij de paarden de mogelijkheid geven om 24/7 te kunnen bewegen via tracks en paddocks.

Paarden zijn ongeveer 50% van de dag bezig met het verzamelen van voedsel, de overige 45% met bijvoorbeeld het nemen van zand-, water-, en modderbaden, verzorging van hun vacht, territoriumafbakening en rusten. Ongeveer 5% van de dag bestaat uit bijzondere of ongewone gedragingen. In de natuur kan dit het ontwijken van gevaar zijn (natuurlijke stressimpuls) of simpelweg met elkaar spelen.

In gevangenschap valt onder bijzonder gedrag ook het werken met de mens, zoals grondwerk of het berijden van het paard. Bijzondere gedragingen in samenwerking met de mens³ vinden buiten de leefomgeving van de dieren plaats, want dat schept duidelijkheid voor de dieren en daar houden zij van. Dieren kennen geen grijze gebieden of misschien, er bestaat enkel ja of nee, linksom of rechtsom bijvoorbeeld. Vooruit- en achteromkijken doen dieren niet, zij leven in het hier en nu; en anticiperen op datgene wat zich voordoet.

De track wordt ingericht door middel van brede (zand of reliëf) paden, waartussen zich voeder- en waterplaatsen bevinden, schuilgelegenheden, triggers om het natuurlijke gedrag te stimuleren en weiden, die wisselend en gereguleerd worden opengesteld ter begrazing. Op die manier kunnen we belasting van de weide beperken en de weide(n) steeds de mogelijkheid bieden om zich na gebruik te herstellen en opnieuw te volgroeien.

Een track kan ook deels uit een bos- of heidegebied bestaan waar de paarden doorheen trekken, tijdelijk grazen, rusten of schuilen. Extra elementen zoals een (zand)berg, boomstammen, een bos-track, etc. geven een extra meerwaarde en houdt de dieren alert.

² Bron: Jaime Jackson, Paddock Paradise: A Guide to Natural Horse Boarding, januari 2018

³ Bron: Monty Roberts, Mijn trainingmethoden in woord en beeld, januari 2005

De afrastering integreert hagen en bomen, waarvan de takken voor de dieren (deels) bereikbaar zijn. Deze inbedding van bomen, struiken en hagen is zowel een sfeerelement dat het cultuurlandschap terugbrengt, als ook functioneel omdat struiken dienen als veekering en schuilgelegenheden. Daarnaast hebben veel planten een medicinale werking voor paarden.

Parasieten zijn neutraal, mits we de dieren de mogelijkheid geven om zich op een natuurlijke manier tegen parasieten te beschermen. Voorzien in de mogelijkheid voor zand-, modder- en waterbaden, die goed zijn voor het onderhoud van de huid en voor de vacht, behoort tot onderdeel van de track. Het is dan ook belangrijk om een poel op een centrale plek te situeren. Een poel hoeft niet helder te zijn, wanneer er natuurlijke bacteriën in het water aanwezig zijn, kan dit zelfs een versterkende werking hebben op het immuunsysteem. Daarnaast heeft een natuurlijke poel, net als de introductie van hagen een aantrekkende werking op pioniersvegetatie, zoals padden, salamanders en andere amfibieën.

Tot slot prefereren paarden natuur- en/of regenwater boven grond- en/of kraanwater, hoogstwaarschijnlijk om de goede, effectieve micro-organismen die natuur- en of regenwater bevatten. Dit is uiteraard een belangrijke reden om een poel aan te leggen, anderzijds is een systeem voor opvang en opslag van regenwater zeer nuttig.

Door aan de rand van de poel te beplanten met water zuiverende vegetatie, ontstaat er een natuurlijk waterzuiveringssysteem, met een goede huisvesting voor wilde dieren.

Eco-cultuurlandschap

Met het eco-cultuurlandschap creëren we een optimale omgeving waarin de paarden en ook andere gedomesticeerde dieren op een manier gehouden kunnen worden, die de natuur benadert. Er ontstaat een multifunctioneel natuur-belevenislandschap, vol vormen, kleuren, geuren en smaken, dat ook ruimte biedt aan pioniersvegetatie en wilde dieren.

De dieren zijn gebaat bij reliëf en diversiteit in het landschap en de ondergrond waarop zij zich begeven. Bij de realisatie van deze habitat voor dieren wordt rekening gehouden met het natuurlijk verloop van het landschap, de bodem en de reeds aanwezige kringloop van de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren.

We gaan bij onze benadering uit van de stelling van Berendsen: "dat in de fysische geografie de term landschap doorgaans wordt gebruikt om de totaliteit van een gebied aan te duiden, zoals die bepaald wordt door de onderlinge samenhangen tussen de landschapsfactoren gesteente, reliëf, klimaat, bodem, water, lucht, planten, dieren en mensen.

" Berendsen definieert een landschap als: "een deel van het aardoppervlak, dat functioneert als een geïntegreerd geheel, waarbinnen statische zowel als dynamische evenwichten zich voordoen tussen de componenten die het landschap vormen. Het landschap is het resultaat van een ontwikkelingsgang (een genetische successiereeks) en het heeft zijn uiterlijke verschijning in het landschapsbeeld (datgene dat men ziet aan patronen, vormen, ruimten en proporties; de fysiognomie). "

Deze holistische en integrale benadering van het landschap zorgt vanzelfsprekend ook voor speciale aandacht voor kringlopen en kruisbestuiving met de natuur. De landschapselementen van de habitat, laten zich direct vertalen naar natuur- en landschapsdoelstellingen, met een functie voor het totale organisatiesysteem dat natuur incalculeert.

Door de schaalvergroting in de landbouw is het kleinschalige heggenlandschap niet meer gewenst en dreigt het vanuit de praktische benadering van de opschaling te verdwijnen. De perceeltjes van bijvoorbeeld nog geen halve hectare zijn echte huiskamertjes en voor de eco-habitat zeer geschikt om tussen de tracks en paddocks, begrazingsmogelijkheden door middel van wisselweiden te realiseren.

Onze benadering voor het houden van de dieren en ons begrazingsmechanisme wil een bijdrage te leveren aan kleinschalige cultuurlandschappen en deze te verbinden met half natuurlijke landschappen door de weiden biodivers in te richten. Enerzijds door in ons weidemanagement te respecteren wat opkomt en volgens de logica der natuur daarop te acteren, om uiteindelijke doelstellingen en resultaten al meebewegend met het ecosysteem te behalen. Anderzijds door de aansluiting te vinden bij natuurgebieden en op die manier een natuurlijk verloop te brengen in de verbinding en aansluiting van het overgangsgebied tussen landbouw en natuur.

De integratie en het terugbrengen van het cultuurlandschap, met daarin houtkanten, takkenwallen, hagen en struiken en daar tussen gelegen weiden met een

verscheidenheid aan grassen, bloemen en kruiden, heeft voor ons eveneens de functie om de kringloop van het natuurlijke systeem te stimuleren. Hiermee bieden we de dieren ook de keuzemogelijkheid in een bio-diverse leefomgeving, om waar nodig om aan zelfmedicatie te doen.

2.3. Versterking van de biodiversiteit op het bedrijf, in aansluiting op de omgeving

Naast het stimuleren van de bodemprocessen voor de ontwikkeling van een gezonde humuslaag, speelt in de balans van het natuurlijk weidebeheer ook de belasting een belangrijke rol. In de meeste gevallen worden te veel paarden op te weinig land gehuisvest, wat zorgt voor verdichting van de bodem en een extra belasting vormt voor het herstel van de bodem en ook van gewassen. In de paragraaf 'dierenmanagement' komen wij terug op de manier waarop wij onze kruiden en faunarijke graslanden ontlasten.

In ons beheer willen we planten en grassen de kans geven zich volledig te kunnen ontwikkelen. Wat men boven de grond ziet aan biomassa, zit ook onder de grond aan wortelmassa, dit weerspiegelt de diepte waarop we biologische activiteit kunnen vinden, hoe groter dit volume hoe beter. Het volwassen laten worden van de kruiden is voor ons niet enkel goed voor de bodem, ook blijven de gewassen zichzelf uitzaaien en vormt ook het een goede, ruwe voeding voor de dieren (zoals een paard ook in de vrije natuur zou vinden).

Onze ruime ervaring is, dat wanneer we bij probleemdieren de grasopname sterk beperken tot afschaffen en daarvoor in de plaats voldoende en goed ruwvoer verstrekken veel van de gezondheidsproblemen vanzelf gaan verdwijnen. Los van de kwaliteit, heeft hooi altijd een natuurlijk (met zuurstof) droog (fermentatie) proces doorlopen, dit is vergelijkbaar met het gele gras wat wij in de natuur zien staan (veelal op steppen) en daarmee is dit beter en passend voedsel voor een paard.

Voor de rest van het jaar leven paarden en ook andere grazers, voornamelijk van volwassen grassen en andere planten, want ze krijgen in de natuur tenslotte niet de kans om alles kort te eten. De graslanden moeten ook ruimte bieden aan insecten, er dienen dan ook de kruiden beschikbaar te zijn

Biodiversiteit is ook gezondheid

De biodiversiteit zorgt ervoor dat dieren kunnen kiezen, want zij weten zelf het beste wat ze nodig hebben en wat goed voor ze is. Indien nodig kan een dier, dat zich in een bio-diverse omgeving bevindt, aan zelfmedicatie doen. Dieren zijn namelijk prima in staat om een disbalans in hun lichaam vroegtijdig te signaleren, nog voordat deze zich lichamelijk uit. Een dier in de natuur anticipeert op deze signalen van het lichaam en past het eigen rantsoen aan om de balans in het lichaam te herstellen en ziekten te voorkomen.

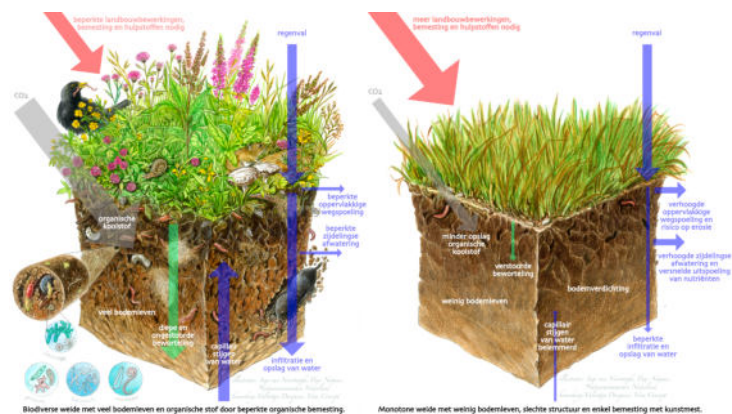
In de natuur zijn gezondheidsproblemen immers een teken van een verminderde weerstand en een verzwakt gestel. Met name voor prooidieren zoals paarden is een goede conditie zeer belangrijk om bij gevaar te kunnen vluchten wanneer nodig. De paarden tonen dan ook pas uiterlijke verschijnselen, wanneer de problemen zich al volop hebben ontwikkeld en er geen andere uitweg meer is.

Natuurlijk en duurzaam weidebeheer richt zich op toename van de biodiversiteit middels het ondersteunen van de biologische activiteit en humus opbouw in de bodem (of wel het ecosysteem). Een vitale bodem is goed voor de biodiversiteit, wij willen de bijbehorende flora en fauna graag op ons terrein.

Oude kennis gebruiken

In ons weidemanagement⁴ willen we authentieke landbouwkennis toepassen en deze oude kennis combineren met de inzichten van deze tijd. De dieren zijn in de natuur onlosmakelijk verbonden met de instandhouding van het ecosysteem. Het ondersteunen van het ecosysteem door middel van het weidemanagement draagt bij aan de biodiversiteit en dus ook aan het bodemleven, aan de toename van insecten zoals bijen en het aantrekken van vogels (pioniersvegetatie). Door versterking van de diversiteit ontstaat een goed voedselsysteem, dat bijdraagt aan kruisbestuiving en een gezonde leefomgeving. De volgende onderwerpen spelen dan ook een belangrijke rol in een duurzaam weidemanagement:

- Afschaffen van directe stikstofbemesting: hierdoor moeten de planten de diepte opzoeken naar voedingsstoffen;
- Geen diepe bodembewerking: om van één zaadje dat volgroeid is tot vruchtdragende plant, zo'n 100 zaadjes te maken, die zichzelf door kunnen zaaien en tot wasdom kunnen komen.
- Bewerkingen zijn minimaal: op geschikte tijden uitvoeren: om verdichting van de bodem tegen te gaan;
- Grasgroei vertragen oftewel normaliseren: dit betekent kruiden rustig laten rijpen om tot een evenwichtige en gezonde samenstelling qua inhoudsstoffen te komen. Goed voor flora en fauna!
- Kruiden volwassen laten worden: dit is tevens een vorm van toevoer van organische stof in de bodem, want nadat wij het maaien of door de dieren kort laten eten, sterft een deel van de wortels af. Vervolgens levert dat weer voeding voor de micro-organismen, die voor een nieuwe gezonde groei zorgen;
- Organische stof als voeding voor de bodem aanvoeren zoals compost en/of bokashi. Steeds een deel terug geven van wat we wegnemen aan organisch materiaal zorgt ervoor dat er een natuurlijke balans kan ontstaan.
- Aanvulling van de anorganische metalen- en minerale sporenelementen: er ontbreken inmiddels in vrijwel alle bodems verschillende belangrijke sporenelementen. Door met natuurlijke delfstoffen te werken, kiezen we voor oude en bewezen, werkzame technieken. We maken dus gebruik van bodemverbeteraars, die het reeds aanwezige bodemmilieu ofwel de bodembalans niet verstoren, zoals lava, kleimineralen en zeeschelpenkalk.
- De bodem microbiologisch ondersteunen (zeker de eerste jaren) om de regeneratiekracht te laten toenemen door effectieve micro-organismen toe te passen, zowel in de stal, als op de composthoop en over het land verspreid (zoals bijvoorbeeld EM-);
- Stimuleren van biodiversiteit door wat spontaan opkomt te accepteren als onderdeel van een natuurlijk herstelproces, naar een biologisch evenwicht in de bodem.
- Zaaïen van diverse biologische grassoorten, kruiden en bloemen en deze ook tot bloei te laten komen.
- De bodemkwaliteit bepaalt uiteindelijk wat blijft, komt en gaat. Iedere bodem is immers anders. Door een extensief management zullen steeds meer planten bestaansrecht krijgen, de eerste drie jaar doorzaaien draagt bij aan de stimulans hiervan.

⁴ Bron: <https://www.bio-ron.com/producten/bodembeheer-weidebeheer.html>

Uiteindelijk resulteert een natuurlijk en duurzaam weidemanagement in een afname aan input, onderhoud, zorgen, kosten en de mogelijkheid een vitaal kruiden en faunarijkgasland gezond voedsel te kunnen realiseren.

Gebruik van Tracks

Door de paarden 24/7 op tracks met water-, schuil-, voederplaatsen en paddocks te houden ontlasten wij onze gronden. De kudde paarden zal enkel gereguleerd op de weiden mogen grazen, welke wisselend worden opengesteld. (In de natuur legt een paard dagelijks zo'n 50km af tussen water-, schuil-/rustplaatsen en weiden als voederplaatsen. Een kudde paarden verblijft dus altijd maar kort op weiden om te grazen. Dit bootsen wij met onze gereguleerde weidegang na.) Het voorgaande is beter voor zowel de dieren, als ook de weiden, de bodem en op die manier voorkomen wij overbegrazing en –belasting.

2.4. Dóór-ontwikkeling en deskundigheid: maatregelen en effecten

De landschapselementen in de vorm van de track, met zijn waterplaatsen en paddocks worden ingericht met het doel om bij te dragen aan de natuur en de inclusie van de natuurlijke kringloop van de locatie. Het landschap als eco-habitat voor paarden heeft voor ons het doel om door middel van een gezonde, vitale bomen, gezonde gewassen te laten ontwikkelen, welke leiden tot een gezonde leefomgeving en dus gezonde, vitale dieren.

In ons weidemanagement hebben wij een circulair proces ingericht met complementaire grazers, om het kruiden en faunarijke grasland te beheren. De rassen aan landbouwhuisdieren die wij specifiek voor dit onderhoud en beheer kiezen, hebben ook een meerwaarde voor het cultuurlandschap. Het zijn immers Zeldzame Landbouwhuisdierrassen, die in het verleden het Brabantse landschap hebben gekenmerkt.

Aan de landschapselementen liggen eveneens natuurdoelstelling ten grondslag, namelijk:

- Track: vormt het natuurlijk mechanisme van het paard om zich voort te bewegen tussen paddocks, voeder- en waterplaatsen. De track zorgt ervoor dat de weiden ontzien worden van overbelasting. Een track is een breed zandpad, dat aansluit op de oude karrenpaden en sporen-paden van wilde dieren. De opstaande randen van de track biedt huisvesting en nestplaatsen voor insecten, zoals wilde bijen die wij zeer graag in ons eco-landschap verwelkomen en welke belangrijk zijn voor de bestuiving. Ook voelen reptielen, zoals gladde slangen, zich veelal aangetrokken tot de zandpaden.
- Bomen, hagen, heggen, hout- en takkenwallen, houten schermen: dienen als natuurlijke veekering, schuilgelegenheden en waardevolle voedingsbron voor de paarden. Een diversiteit aan soorten draagt eraan bij dat de dieren zelf kunnen kiezen wat zij op dat moment nodig hebben. Met deze natuurlijke veekering creëren wij een cultuurlandschap, dat Noord-Brabant al ruim 800 jaar kenmerkt, denk hierbij aan bijvoorbeeld de 'Meidoorn Maasheggen', hagen en struiken van wilgen, braam etc. Deze vorm van veekering heeft ook een belangrijke functie om de biodiversiteit te versterken, door het aantrekken en bieden van huisvesting aan insecten, vogels, en kleine zoogdieren, zoals egels. Deze dieren zijn van belang voor de bestuiving en de balans in het ecosysteem en zij ruimen op wat ongewenst is. Wij noemen deze dieren belangrijke 'gate-keepers'.
- Boomstammen: kunnen van toegevoegde waarde zijn als natuurlijk obstakel. Echter, is een veel meer belangrijke waarde dat de paarden aan de boomstammen kunnen 'knagen' en ervan eten. Tandens van paarden groeien alsmat door en slijten af door het eten van zowel ruw en ook hard voedsel. Wanneer de tanden onvoldoende afgeslepen worden door de juiste voeding, ontstaan zeer scherpe, snijdende randen en haken aan de tanden, met de komst van de 'Paardentandarts' tot gevolg. Gesnoeide takken en boomstammen helpen dus de paardentanden en –mond gezond te houden en beperken tandarts kosten. Daarnaast vormen boomstammen mooie nest- en huisvestingsgelegenheden voor insecten en bijvoorbeeld woelmuizen, welke op hun beurt weer vogels, waaronder ook roofvogels aantrekken om populaties in balans te houden en daarmee het totale systeem te laten werken voor de natuur.
- Heuvel: kan worden gecreëerd met het vrijkomende zand bij het uitgraven van de poelen. Paarden vinden hoogteverschillen in hun leefgebied prettig en heuvels hebben een grote aantrekkingskracht

op de dieren. Het op- en aflopen of rennen van een heuvel goed is voor de spieren van met name de achterhand van een paard en het draagt bij aan het houden van een goede lichamelijke balans. Daarnaast is zo'n verhoging ook een mooie plek om tegenaan te liggen en een mooie uitkijkpost voor de dieren om de omgeving te overzien. Daarmee wordt dus het natuurlijke gedrag gestimuleerd om alert te blijven op de omgeving en het zelfvertrouwen te stimuleren. Een heuvel zorgt voor een mooi verloop en reliëf in het landschap, in aansluiting op het omliggende, glooiende landschap. Eveneens biedt een heuvel huisvesting aan insecten, amfibieën (salamanders bijvoorbeeld) en zoogdieren.

- **Poelen:** dienen als gezonde waterplaatsen voor de paarden, met daarin belangrijke micro-organismen. Ook vele (wilde) zoogdier- en vogelsoorten, zoals herten en vinken, zullen van een poel gebruik maken om te drinken en voedsel te verzamelen. De dieren nemen hier ook waterbaden, veelal om vervolgens zandbaden te nemen. Op die manier worden parasieten voor de dieren neutraal. Afhankelijk van de omvang van de poel zullen ook wilde watervogels zich hier thuis voelen. Ondiepe delen van poelen kennen een rijke en afwisselende oevervegetatie, welke bijdraagt aan het filteren en zuiveren van water. Er komen soorten voor die van een structuurrijke vegetatie afhankelijk zijn, onder de doelsoorten vallen met name veel libellen. De poelen hebben ook een belangrijke functie als leefomgeving voor amfibieën, zoals diverse soorten padden en kikkers. Een poel wordt door diverse soorten amfibieën, zoals hagedissen en salamanders, gebruikt als belangrijke 'stapstenen' in een ecologische verbindingszone.
- **Weiden:** kruiden en faunarijk grasland, wordt bij een goede kwaliteit gekenmerkt door de variatie in structuur (ruigte en plaatselijk struweel, hoge en lage vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Door het extensief gebruik krijgen de gewassen de kans te volgroeien, zich in balans te ontwikkelen en te manifesteren. Hiermee is het welzijn van de paarden gebaat, omdat deze gewassen een rijke voedingsbron aan mineralen zijn, zoals essentiële bioactieve aroma en geurstoffen, vitaminen, hormonen, vetzuren, enzymen en antioxidanten. Ook hebben de paarden de mogelijkheid om zelf te kiezen en aan zelfmedicatie te doen tussen de diversiteit aan ter beschikking zijnde gewassen. Gradiënten binnen (grond)waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen. Dit type is o.a. van belang voor vlinders, wilde bijen, sluipwespen en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren die er hun voedsel vinden. Ook de paarden dragen in dit grasland bij aan de bestuiving en het zichzelf door-zaaien van kruiden en bloemen.

Impressie van het in te richten landschap

3. Bedrijfseconomische aspecten

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de rentabiliteit en de financiering, met een uitgebreide onderbouwing op de geprognosticeerde cijfers. In het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' is door middel van een notitie met toelichting op de totstandkoming van de prognose, het marktonderzoek met de validatie van de financiële prognose, nader ingegaan op de financiële analyse en de totstandkoming ervan. De financiële analyse is door middel van informatie uit betrouwbare bron en met behulp van sr. financieel en bedrijfskundig adviseur Frans van Haperen (NH Adviseurs te Helmond) tot stand gekomen. NH Adviseurs is een financieel en bedrijfskundig adviesbureau, gespecialiseerd in de agrarische en hippische sector.

Het is een uitdagend bedrijfsplan, desondanks haalbaar, goed doordacht met verbindende factoren en geheel in lijn met de hedendaagse sociaaleconomische ontwikkelingen, de transitie die de sector voor staat en de vraag vanuit de marktzijde. Dit heeft ertoe geleid dat het Nationaal Groenfonds vertrouwen heeft in de ondernemer en de voorgenomen bedrijfsactiviteiten, als ook Staatsbosbeheer bereid is samen te werken om de transitie naar duurzame, natuur-inclusieve landbouw een 'gezicht' te geven in de paardenhouderij en zo met het enthousiasmerende concept een sneeuwbaaleffect in gang te zetten.

Het marktonderzoek, dat zich specifiek op de validatie van de financiële prognose richt, is uitgevoerd door sr. marketing strateeg Kasia Rosa, van het marketingbureau Marketingzz B.V. Bij de validatie van de cijfers is rekening gehouden met de te verzamelen branche-informatie op verschillende niveaus en uit betrouwbare bron.

Elke Frye heeft zich de afgelopen jaren verdiept in het natuurlijk gedrag, het metabolisme en het gymnastiseren van paarden. Ook heeft landschapsinrichting en natuur inclusieve landbouw haar bijzondere interesse. Deze kennis combinatie wil zij dan ook binnen een eigen bedrijf gaan uitvoeren en exploiteren. Haar visie op natuur in combinatie met het houden en huisvesten van paarden is uitgebreid ingebed in haar bedrijfsvoering. Natuur-inclusieve landbouw is in opkomst, ook de paardenhouderij in de sector van haar toekomstige klanten zijn hierin geïnteresseerd, blijkt uit het marktonderzoek.

3.1. Beschrijving van de (aanpassingen) in de bedrijfsvoering

De aan te kopen locatie bestaat uit een woonhuis, diverse opstallen en landbouwgrond (m.n. grasland). Na verbouwing en inrichting is de locatie klaar voor de volgende activiteiten:

1. Huisvesting van een 40-tal pensionpaarden met alle benodigde voorzieningen.
2. Recreatie middels verhuur boomhutten.
3. Kenniscentrum met coaching, excursies, lessen en workshops, daarnaast een kleine boerderijwinkel met supply.

De 3 bedrijfsactiviteiten grijpen in elkaar en worden vanuit dezelfde (natuur inclusieve) gedachte aangestuurd en verzorgd door Elke Frye. Paard en natuur staan hierin centraal. Vanzelfsprekend dienen de accommodaties volwaardig en professioneel te worden ingericht om deze 3 klantgroepen te kunnen bedienen.

De locatie in Someren is hiervoor geschikt vanwege:

- het kleinschalige karakter van de gebouwen;
- de ligging vlak bij een natuurgebied met allerlei mogelijkheden voor recreatie;
- de ligging in de "paarden driehoek" Deurne – Eindhoven – Valkenswaard;
- het bestaande netwerk van Elke Frye, onder andere in deze omgeving;

- van oudsher een cultuurlandschap en daarmee water, grasland en bomenstructuur aan het perceel gelegen, waarmee aansluiting op het bestaande systeem logisch is;
- aanwezigheid van een perceel in een bestaande structuur, waarin de boomhutten zeer goed te plaatsen zijn.

Door tevens gronden te huren van SBB (ruim 17 ha á € 250,-/ha) kan ruim worden voorzien in de eigen ruwvoerwinning en GVE voor extensief gebruik.

3.2 Rentabiliteit

Winst- en verliesrekening			
<i>Bedragen x1/-</i>			
	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3
<i>Aantal boomhutten</i>	3	3	3
<i>Aantal ha pacht Staatsbosbeheer c.s.</i>	17	17	17
<i>Aantal ha pacht Nil</i>	3,8	3,8	3,8
<i>Aantal ha Limburg</i>	2	2	2
<i>Gemiddelde bezetting pensionpaarden</i>	20	30	40
<i>Prijs per jaar per paard (excl. krachtvoer)</i>	€ 3.000	€ 3.200	€ 3.300
Omzet pensionstalling	60.000	96.000	132.000
<i>Aantal overnachtingen in boomhutten per jaar (max. 2 personen / hut)</i>	300	500	600
<i>Prijs per overnachting p.p.</i>	€ 60	€ 60	€ 65
<i>Aantal paarden/jaar in combinatie met boomhutten</i>	300	400	500
<i>Prijs per overnachting p.p.</i>	€ 20	€ 20	€ 25
Omzet boomhutten	24.000	38.000	51.500
<i>Groepslessen: aantal klanten a € 10,-/uur x 48 weken</i>	15	24	30
<i>Omzet Groepslessen</i>	7.200	11.520	14.400
<i>Individuele lessen: aantal klanten a € 20,- per half uur x 48 weken</i>	8	12	14
<i>Omzet individuele lessen</i>	7.680	11.520	13.440
Omzet lessen	14.880	23.040	27.840
Omzet Vitaafloor en Solarium	9.000	10.000	12.000
Workshops, trainingen	1.500	3.000	7.500
Marge kantine	1.500	4.500	7.200
Marge krachtvoer	2.000	3.000	6.000
Omzet	112.880	177.540	244.040

Elke Frye start een nieuw bedrijf op. In de opzet is daarom ook middels een 3-tal jaren een groei qua omzet en rentabiliteit geprognoseerd. De verwachting is dat na 2 jaar er een bedrijf staat wat voldoende rendement oplevert om alle lasten te kunnen voldoen en voor de ondernemer ook een acceptabel inkomen oplevert.

De hoofdtak zijn de pensionklanten, deze stallen niet alleen hun paard maar nemen ook allerlei diensten af zoals lessen en gebruiken de vitaafloor en het solarium (t.b.v. de gezondheid van de paarden). Dit betreft feitelijk recreatieve ruiters die echt oog hebben voor deze vorm van huisvesten van hun paard. Ook is de verwachting dat ruiters uit de omgeving van de diensten van Elke Frye gebruik gaan maken door het nemen van lessen.

De 2e tak is de verhuur van boomhutten. Met name voor recreanten die hun eigen paard willen meenemen en op zoek zijn naar een geschikte locatie.

De 3e tak is het geven van workshops en lezingen. Als kenniscentrum gaat Elke haar aanpak uitdragen en lezingen verzorgen voor paardenliefhebbers, beleidsmakers, collega-ondernemers en andere belangstellenden.

De bijzondere opzet van de locatie aan Dooleggersbaan in Someren levert nieuwe verbindingen en nieuwe markten op is de verwachting van de ondernemer. De locatie dient dan ook als pilot en aanjaagproject.

Pensionstalling

Vanaf de start zijn er op Frye's Ranch circa 40 pensionplaatsen. Deze plaatsen zullen niet direct volledig benut worden. Per pensionpaard wordt het eerste jaar een opbrengst begroot van € 250,- (excl. BTW) per maand. Deze prijs ligt iets boven de reguliere sector. Een aantal pensionklanten verzorgen zelf de krachtvoeraanschaf en voergift. Een aantal pensionklanten zullen krachtvoer aanschaffen via Frye's Ranch waar een beperkte marge op gemaakt wordt. Door het bijzondere karakter van de huisvesting is de verwachting dat binnen 3 jaar het pension vol zit én er ruimte is voor een prijsverhoging naar € 275,- per maand.

Lessen

Naast het huisvesten van paarden worden er lessen verzorgd, deels in groepsverband, deels individueel. In beginsel zal Elke deze lessen zelf verzorgen ondersteund door een aantal vrijwilligers/stagiaires en in te huren externen. Niet alleen pensionklanten maken gebruik van deze mogelijkheid, ook vanuit de regio, vanuit het netwerk van Elke Frye, zullen ruiters en amazones gebruik maken van deze mogelijkheid. Ook zullen revalidatietrainingen worden aangeboden.

Vitafoon en Solarium

Door een beperkte investering in een trilplaat en in een zonnebank specifiek voor paarden, is de verwachting dat dit een behoorlijke extra toegevoegde waarde biedt voor zowel paard, eigenaar als voor Frye's Ranch. Ook ten behoeve van de eerder genoemde revalidatietrainingen kan deze investering worden ingezet.

Kantine / horeca inkomsten

Gemiddeld brengt de eigenaar van een pensionpaard 3 keer per week een bezoek aan het paard. Op de manege wordt een kantine ingericht waar de eigenaars na afloop gezamenlijk een drankje kunnen doen. De kantine wordt volledig 'selfservice' ingericht. Begroot wordt hier in het eerste jaar een marge van € 1.500,-. De jaren daaropvolgend neemt dit toe omdat er meer activiteiten/bezoekers op de manege worden verwacht.

Krachtvoer

Op Frye's Ranch kan de paardenbezitter ook krachtvoer voor zijn paard kopen. Dit voer wordt door Elke Frye ingekocht bij verschillende duurzame leveranciers. Verwacht wordt dat hier een marge uit ontstaat van € 2.000,- die eveneens door de jaren heen wat oploopt. Ook zullen meer klanten uit de omgeving hun weg naar biologische voeders bij Frye's Ranch vinden. Deze marge is in deze prognose beperkt ingerekend.

Boomhutten

De verwachting is dat een 3-tal boomhutten een behoorlijke extra omzet genereren. De combinatie boomhut met de mogelijkheid om een paard mee te nemen is nieuw en voorziet in een behoefte (zie ook het marktonderzoek). De boomhutten worden voor minimaal 2 nachten aaneensluitend verhuurd. Eenvoudige accommodatie in de natuur, accommodaties zoals rijhal en kantine zijn te gebruiken door de gasten. De nodige sanitaire voorzieningen zullen worden geïnstalleerd. Per boomhut kunnen 2 gasten verblijven én hun paard meenemen. Per overnachting is een prijs van € 60,- en € 20,- per paard marktconform. In jaar 3 is een kleine prijsverhoging ingerekend.

Workshops en trainingen

De opzet van de accommodatie maakt dat deze interessant is voor bezoekers, paardenliefhebbers en collega-ondernemers. Elke heeft een groot netwerk en verwacht de nodige lezingen en workshops te kunnen geven in samenwerking met mensen uit de paardenhouderij én de natuur omgeving.

Omzet	112.880	177.540	244.040
Kosten logies € 10,- per overnachting (hooi, schoonmaken)	3000	5000	6000
Paardenbrok	0	0	0
Hooi / ruwvoer / loonwerkkosten / pacht 17 ha sbb	9.000	13.500	18.000
Gezondheidszorg	0	0	0
Strooisel	2.000	3.000	4.000
Mestafvoer	960	1.440	1.920
Brutowinst	97.920	154.600	214.120
<i>Brutowinstpercentage</i>	<i>87%</i>	<i>87%</i>	<i>88%</i>
<i>Aantal uren verzorging (pension 100%)</i>	<i>2.160</i>	<i>3.240</i>	<i>4.320</i>
<i>Aantal uren boomhutten 1 uur/boeking</i>	<i>300</i>	<i>500</i>	<i>600</i>
<i>Aantal uren les</i>	<i>336</i>	<i>518</i>	<i>624</i>
Totaal uren	2.796	4.258	5.544
Lonen en salarissen	0	12.500	22.500
Sociale lasten	0	2.800	5.063
Pensioenlasten	0	1.500	2.700
Overige personeelskosten	5.000	1.500	2.000
Personeelskosten	5.000	18.300	32.263
Gas-water-licht	2.500	3.500	4.500
Onderhoud onroerend goed	5.000	6.000	6.000
Schoonmaakkosten	1.000	1.000	1.000
Pacht € 700,- x 3,8 ha	2.660	2.660	2.660
Huisvestingskosten	11.160	13.160	14.160
Accountantskosten	1.550	3.100	3.500
Administratie	1.200	2.400	2.400
Verzekering	7.500	8.500	9.000
Contributie en abonnementen	400	800	800
Reclame	900	1.800	1.800
Telefoon + data	750	1.500	1.500
Overige algemene kosten	950	1.900	3.000
Algemene kosten	13.250	20.000	22.000
Totaal indirecte kosten	29.410	51.460	68.423
EBITDA	68.510	103.140	145.698
Afschrijving gebouw	18.033	18.033	18.033
Afschrijving inventaris	11.714	11.714	11.714
EBIT	38.762	73.392	115.950
Rente derden	-30.175	-29.238	-27.513
Resultaat	8.587	44.155	88.437

Directe kosten

De kosten van de boomhuttenverhuur zijn ingerekend op € 10,- per overnachting.

De kosten krachtvoer zijn niet ingerekend, de paardeneigenaar koopt deze zelf. Ook de gezondheidszorg kosten worden door de eigenaren zelf betaald.

De post ruwvoer is ingerekend op € 450,- per aanwezig paard, ca € 60,- boven de KWIN 2019 norm voor pensionpaarden. Er wordt gekozen voor goede kwaliteit hooi en ruwvoer, een belangrijk onderdeel voor het welzijn van paarden én de gemoedsrust van paardeneigenaren. Veel pensions bezuinigen namelijk op kwaliteit en hoeveelheid. Het hooi wordt met name gewonnen van de 17 ha kruidenrijk grasland wat gepacht wordt van Staatsbosbeheer. De kosten van pacht en loonwerk zijn in deze kostenpost verwerkt.

De kosten van strooisel zijn daarentegen met € 100,- per paard ingerekend, KWIN geeft € 393,- per paard aan.

Door het huisvestingsstelsel (inloopstallen en permanente uitloop) wordt er nauwelijks stro gebruikt. De kosten mestafvoer zijn o.b.v. KWIN normen 2019 ingerekend met

€ 48,- per paard. Ook hier zijn toekomst plannen om middels bokashi / fermentatie deze meststoffen zelf te gebruiken ter verbetering bodemleven en bodemkwaliteit..

Overige kosten

Elke Frye heeft de nodige ervaring in het managen van een paardenbedrijf en het lesgeven aan ruiters op allerlei niveau. Gebruikelijk in de branche is de inzet van de nodige vrijwilligers en stagiaires. De opstart zal veel van haar aandacht en beschikbare uren vragen. Hiervoor is dan ook een behoorlijk bedrag in het investeringsplan ingerekend.

Gezien de omvang van het bedrijf zal er ook betaald personeel moeten worden aangetrokken en/of derden tijdelijk worden ingehuurd.

Een punt van aandacht is de continuïteit in de bedrijfsvoering mocht Elke (tijdelijk) wegvallen. Vanuit haar grote netwerk in Oost-Brabant (semiprofessionele en meer alternatieve paardensector) heeft zij een aantal ervaren mensen (pensionhouder, voormalig manegehouder, instructeur, ecooloog, bedrijfsleiders) waar zij regelmatig mee spart. Ze is gericht op het zichzelf verder verbeteren en verder ontwikkelen. Het kortstondig (paar maanden) opvangen van de werkzaamheden zal geen probleem zijn. Middels een af te sluiten risicoverzekering kunnen grotere risico's worden afgedekt.

De overige kosten zijn eveneens o.b.v. KWIN 2019 norm ingerekend. Met name ook de verzekeringskosten behoeven aandacht en nog te worden onderbouwd middels offertes.

Taakstelling

De ondernemer is vanuit haar netwerk zondermeer in staat om vanuit "nul" binnen 2 a 3 jaar haar bezetting naar ca 40 paarden te tillen. Het welslagen van het plan staat of valt echter met het feit of de aanvullende activiteiten, de boomhuttenverhuur en geven van workshops en lezingen voldoende aanslaat in de markt zodat het totale bedrijf renderend kan worden gemaakt. De unieke propositie, het belang van dierenwelzijn (gezondheid, emotie en natuurlijk gedrag), het netwerk van de ondernemer naast de gunfactor die de ondernemer oproept, is de basis om klanten te verleiden hun paard onder te brengen bij Frye's Ranch.

De omzet gerelateerd aan pensionpaarden die geprognostiseerd is in jaar 3 bedraagt totaal € 5.068,- per paard. Uit benchmarkcijfers blijkt dat in 2019 de omzet per paard voor specifieke pensionstallingen € 3.401,- per paard bedraagt. Voor Ruitercentra bedraagt deze omzet per paard € 7.266,-.

De activiteiten die de ondernemer gaat ondernemen bevinden zich ergens tussen een zuivere pensionstal en een ruitersportcentrum in. Daarmee is de omzet per paard zeker niet taakstellend te noemen.

Netto marge	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3
Resultaat	8.587	44.155	88.437
Afschrijving	29.748	29.748	29.748
Betaalde rente	30.175	29.238	27.513
Betalingscapaciteit	68.510	103.140	145.698
Privéonttrekking	-15.000	-25.000	-45.000
Beschikbaar voor rente en afl.	53.510	78.140	100.698
(toekomstige) rente derden	-30.175	-29.238	-27.513
(toekomstige) aflossing derden	-5.000	-31.500	-31.500
Netto marge	18.335	17.403	41.685

Het resultaat zal de eerste aanloopjaren onvoldoende zijn. In jaar 3 is er een sluitende exploitatie begroot.

Op dit moment heeft Elke Frye geen inkomsten nodig om in haar levensonderhoud te voorzien.

Haar partner voorziet in de inkomsten die nodig zijn voor de privé onttrekkingen.

Echter in bovenstaande berekening is er wel een passende arbeidsbeloning ingerekend van

€ 45.000,- in jaar 3. De marge van ruim € 41.000,- is nodig voor het opvangen van tegenvallers in de exploitatie.

3.3. Investerings en Financiering

Bedragen in €			
Investeringsplan		Financieringsplan	
Woning Dooleggersbaan 21, Someren	182.000	Eigen inbreng	20.000
(Landbouw)grond 3,8 ha Noord Brabant € 8,-/m2	304.000		
Verkoop grond Provincie / NIL	-304.000		
(Landbouw) grond Limburg	79.000		
Bouwblok 0,4 ha / gebouwen	300.000	Lening Groenfonds	450.000
Kosten koper	26.640	Lening moeder (achtergesteld)	50.000
Totaal investering onroerend goed	587.640	Bancaire lening vermogensversterkend	100.000
		Bancaire lening	165.000
Inrichting landschap	35.000	Totaal lening derden	765.000
Bestemmingsplan en wijziging vergunning	25.000		
Inloopstal 40 paarden 466 m2	10.000	Subsidie (STILA)	25.000
Verbouwen / inrichten gebouw 248 m2	15.000	Stimuleringsfonds landschappen / overig	30.000
Onoverdekte rijbak + longecirckel	20.000	Totaal subsidie	55.000
Opslag fourage + inrichting kantine	5.000		
Onvoorzien	25.360		
Totaal verbouwing	135.360		
Vitaafloor en Solarium	12.000		
Realisatie 3 boomhutten met inrichting	40.000		
Sanitair t.b.v. gasten	15.000		
Over te nemen landbouwmachines	15.000		
Totaal inventaris	82.000		
Aanloopkosten (schatting)	25.000		
Financiering- /advieskosten	10.000		
Overige kosten	35.000		
Totaal investering	840.000	Totaal financiering	840.000

Toelichting investeringen

De aankoopprijs van de locatie is opgesplitst in de woning, landbouwgrond Brabant – Limburg en het bouwblok. De Brabantse landbouwgrond wordt aangekocht en weer doorverkocht aan de Provincie. De landbouwgrond wordt later weer terug gepacht. De aankoopprijs van het o.g. aan de Tipweg is behoorlijk, er zijn de nodige “boerenerven” te koop in het buitengebied. Echter deze locatie ligt voor de plannen van ondernemer op een ideale locatie én heeft de juiste (kleinschalige) uitstraling.

De aankoopprijs inclusief k.k. (na doorverkoop 3,8 ha landbouwgrond) is begroot op **€ 587.640,-**.

Om de pension paarden te huisvesten en te kunnen trainen worden een aantal verbouwingen doorgevoerd. In overleg met een aannemer zijn kostenramingen opgesteld om de bestaande gebouwen aan te passen en tevens ook uit te breiden. Een onoverdekte rijhal en longecirckel zijn eveneens te gebruiken voor verhuur. Ook is het verkrijgen van een bestemmingswijziging en de vereiste vergunningen een randvoorwaarde voor aankoop. De haalbaarheid en kosten van deze vergunningsaanvraag zijn eveneens ingeschat door een deskundige. **Een post onvoorzien is opgenomen van € 25.360,-**

Deze investeringen zijn totaal ingeschat op **€ 135.360,-**

Onder de inventaris / inrichting worden de boomhutten, het bijbehorende sanitair, een buitenstal voor de paarden van de logés en de vitaafloor/solarium gerekend. Er zijn diverse offertes opgevraagd die deze bedragen onderbouwen.

Deze investeringen zijn totaal ingeschat op **€ 82.000,-**

Voor aanloopkosten en advieskosten is een bedrag ingerekend van **€ 35.000,-**

De totale benodigde financiering bedraagt **€ 840.000,-**

Door tevens het eerste jaar nog niet de structurele aflossingen te incasseren én door de eerste jaren de privé-onttrekkingen beperkt te houden (dankzij salaris partner) is de verwachting dat het investeringsplan ruimte heeft om tegenvallers op te vangen en compleet is.

Toelichting financiering

Naast de eigen inbreng (spaarmiddelen) wordt er € 50.000,- gefinancierd middels een achtergestelde lening van de moeder van Elke Frye. Ook worden er diverse subsidies verwacht, deze zijn ingerekend met € 55.000,- (waarvan € 25.000,- vanuit Stila).

Bij het Nationaal Groenfonds wordt een financiering gevraagd van € 450.000,- met een beperkte aflossing. Na 5 tot 8 jaar zal deze financieringen worden geherfinancierd door een reguliere geldverstrekker. Dit zal in goed overleg met het Nationaal Groenfonds moeten worden afgestemd.

Tevens wordt er een bancaire financiering gevraagd van € 165.000,- voor het woonhuis en een vermogensversterkende financiering van totaal € 100.000,-. Gezien het innovatieve en risicovolle karakter van de plannen is inpassing van een vermogensversterkende financiering noodzakelijk. Voor deze financiering is geen zekerheid benodigd voor de financier.

Financiering na investering

Onderstaand is de toekomstige financieringsverplichting van Frye's Ranch weergegeven.

Financieringen na investering					
<i>Bedragen in €.</i>					
	Datum	Obligo	Aflossing	Rente	Rente %
Lening Groenfonds	1-01-21	450.000	5.000	13.500	3,00%
Bancaire lening vermogensversterkend	1-01-21	100.000	0	7.500	7,50%
Lening moeder (achtergesteld)	1-01-21	50.000	0	1.000	2,00%
Bank [1]	1-01-21	165.000	16.500	8.250	5,00%
Totaal financiering		765.000	21.500	30.250	
<i>[1] De lening bij de bank kent een graceperiod van 1 jaar.</i>					
Zekerheidspositie					
<i>Bedragen in €.</i>					
Omschrijving	Markt-waarde		Dekking %	Dekkings-waarde	
Woning Dooleggersbaan 21, Someren	182.000		90%	163.800	
(Landbouw)grond 2 ha na inrichting landschap	40.000		90%	36.000	
Bedrijfsgebouwen na investering + ondergrond	375.000		90%	337.500	
Verpanding inventaris	82.000		30%	24.600	
	679.000			Dekkingswaarde	561.900
				Obligo groenfonds	450.000
				Obligo bank	165.000
				Surplus	-53.100
				Dekkingspercentage	-9%

Met het Nationaal Groenfonds zijn reeds diverse gesprekken gevoerd wat geleid heeft tot aanpassing van het oorspronkelijke plan tot dit voorliggend plan. Met banken zijn verkennende gesprekken gevoerd over de inpasbaarheid van vermogensversterking en de financiering. Door het inpassen van vermogensversterking van totaal € 100.000,- en het achterstellen van de familielening wordt het totale bancair aansprakelijke vermogen € 190.000,- zijnde 24% van het gecorrigeerde balanstotaal. Dit is mager, voor een startende ondernemer echter niet ongebruikelijk.

De totale financiering is fors, de zekerheid is onvoldoende om risico's voor de financiers helemaal af te dekken. Vandaar ook de inpassing van het Nationaal Groenfonds.

3.4. Productenafzet

In samenwerking met senior marketeer Kasia Rosa, van Boerenverstandmarketing en het marketingbureau Marketingzz, is een uitgebreid markt- en validatieonderzoek uitgevoerd, op zowel micro- als macroniveau.

Het markt- en validatieonderzoek, is samen met het marketing en communicatieplan toegevoegd aan het dossier: 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621'.

Marktanalyse

Er is veel bedrijvigheid in de hippische wereld: paardenhandel, manegebedrijven, fokkerijen, paardenhouders, stoeterijen, dierenartsenpraktijken, ruitersportzaken en particulier paardenbezit. De omzet in de Nederlandse paardenhouderij bedraagt 1,5 miljard euro, de hippische sport is hiermee in economisch opzicht de tweede belangrijkste sport.

De provincie Noord-Brabant kenmerkt zich als dé paardenprovincie van Nederland. Het zorgt voor werkgelegenheid, is goed voor recreatie, toerisme en de infrastructuur. Paardrijden draagt eraan bij dat mensen onthaasten en hun vrije tijd in de natuur besteden. Daar komt bij dat steeds meer mensen het zich kunnen veroorloven een paard aan te schaffen. Een toenemend aantal ontdekt de ruitersport als een manier om te genieten van de rust en de ruimte van het platteland en de natuur.

De Hippische Monitor 2019 (HAS / ABAB / Rabobank e.a.) geeft een goed beeld van de ontwikkelingen binnen de paardensector. De publieke opinie vraagt / eist aandacht voor dierenwelzijn. Zonder goede invulling van welzijn gebaseerd op de 3 bouwstenen (gezondheid, natuurlijk gedrag en emotie) valt het draagvlak voor de paardenhouderij op termijn weg.

De kengetallen die in deze Hippische Monitor zijn opgenomen laten een stijgende omzet / rendement / per pensionplaats zien.

Frye's Ranch is de eerste 100% natuurlijke paardenhouderij van Brabant, een initiatief dat op het gebied van vrijetijdsbesteding bijdraagt aan de lokale economie en aansluiting vindt op de infrastructuur in de directe omgeving. Verwacht wordt dat er zeker sprake kan zijn van synergie (doorverwijzing pensionpaarden).

Het perspectief voor de verhuur van boomhutten past in de trend van verduurzaming, innovatie en binnen Nederland verblijven op betekenisvolle wijze, die gaande is. (Door de gebeurtenissen rondom het COVID-19 virus, is er extra aandacht voor verblijven en recreëren binnen Nederland)

Conclusie

Er ligt een uitdagend plan met een financieringsverzoek van in totaal € 840.000,- voor de aankoop en verbouwing van een voormalig kleinschalig agrarisch bedrijf tot een natuur-inclusieve pensionstalling annex ruitersentrum. Op basis van de opgestelde prognose kan er na een aanlooperperiode van 2 jaar een voldoende resultaat worden behaald om te voorzien in het structurele levensonderhoud van ondernemer en het opvangen van tegenvallers.

Het opzetten van een nieuw bedrijf met een dergelijke zware financiering brengt de nodige risico's met zich mee. De ondernemer is zich hier zeker van bewust.

Er liggen kansen in de markt, de transitie in het buitengebied is in volle gang, de paardenhouderij loopt hierin echter niet voorop. De algemene maatschappelijke druk op verbetering van dierhouderij neemt toe. Ook vanuit de ruiters en paardensportliefhebbers zelf is een beweging op gang om te komen tot een betere, op natuur-inclusieve wijze gestoelde vorm van huisvesting van paarden.

De ondernemer heeft de nodige ervaring, kennis en netwerk die benodigd is om een dergelijk initiatief tot een succes te maken. Het is niet alleen kennis van het paard en de natuur-inclusieve omgeving die de ondernemer meebrengt. Ook beschikt de ondernemer over de nodige kennis en vaardigheden om op een bindende en commerciële wijze om te kunnen gaan met de mens achter het paard, heel generaliserend "het paardenvolk" genoemd.

Binnen haar netwerk heeft ze een aantal partijen die haar ondersteunen en adviseren.

De Provincie Noord Brabant heeft dit initiatief ondersteund, niet alleen in woord maar zeker ook in daad. Feit blijft dat de ondernemer verantwoordelijk is voor het welslagen van het plan en ook zeker de risico's loopt. Binnen 2 jaar is duidelijk of het plan slaagt. Dan is duidelijk of de investeringen conform budget zijn uitgevoerd én is duidelijk of de omzetverwachting kan worden gerealiseerd.

Inpassen van financieringsinstrumenten om de vermogenspositie te versterken (innovatielening Rabobank) én medewerking van het Nationaal Groenfonds zijn noodzakelijk om tot een sluitend investerings- en financieringsplan te komen.

4. Maatschappelijke bijdrage

Juist door het bijzondere karakter van het project en de landschappelijke (meer)waarde, liggen er directe verbanden met Provinciale opgaven en maatschappelijke uitdagingen waar de Provincie Noord-Brabant nu voor staat. Uitdagingen die kansen bieden om Brabant te ontwikkelen als een sterke, duurzame en innovatieve provincie. De realisatie van Frye's Eco-Habitat draagt onder andere bij aan de ontwikkeling of wel de koers die de Provincie heeft uitgezet en geeft het buitengebied een nieuwe functie, in hedendaagse context. Juist door verbanden te leggen tussen sectoren en domeinen, zoals natuur en economie, cultuur en vrijetijdseconomie, gastronomie en de stad-land-verbinding, design en landschap, draagt het programma bij aan de functieverhuizingen of wel de verdisneyficering van het platteland. De nadruk komt in de functieverhuizing steeds meer te liggen op recreatie en vrijetijdsbesteding, echter mogen wij niet vergeten dat het boeren leven een essentiële bijdrage levert aan de ontwikkeling, het behoud en het beheer van de natuur in het buitengebied en het typerende boeren natuurlandschap. Het is dan ook essentieel dat het programma en het aanbod in het buitengebied dit als uitgangspunt neemt en daar draagt Frye's Eco-Habitat aan bij door te ondernemen voor de natuur.

Natuur en Economie

De vernieuwende aanpak om sociaal-maatschappelijk te ondernemen en daarbij onconventioneel te kijken naar de paarden- en veehouderij, legt direct verband met het plattelandsontwikkelingsbeleid of wel POP (PlattelandsOntwikkelingsPlannen). In Frye's Eco-Habitat maakt de natuur juist onderdeel uit van een duurzame, ergonomische en economisch gezonde bedrijfsvoering. Als agrarische social enterprise levert Frye's Eco-Habitat een bijdrage aan een breder perspectief van het economische ecosysteem, in de vorm van een prettig leef- en vestigingsklimaat en een attractief aanbod binnen de vrijetijdseconomie in de regio, met ontwikkeling en behoud van landschap en natuur.

De locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren ligt in meerdere opzichten op een grensgebied. Enerzijds ligt de locatie op de grens tussen de Provincie Noord-Brabant en de Provincie Limburg, als ook daar gelegen natuurgebieden. Op die manier ligt de locatie op de grens van het Kempen en Peelgebied en is het initiatief voornemens aan te sluiten bij de opgaven die in deze omgeving liggen. De opgaven kennen de natuurdoelstellingen die vastgesteld zijn voor het bijzondere landschap in de omgeving, als ook natuur-recreatie en –beleving.

Er loopt in het Peelgebied een gebiedsproces voor wat de 'Gebiedsgerichte Groenblauwe Aanpak' heet. Doel is om de doelen voor natuur- en waterbeleid te realiseren. Rond de Peel betekent dat onder meer extensivering (vernatting) van landbouwgronden. Frye Ranch sluit met haar landschappelijke opgave voor inbedding hierop aan.

Binnen het actieprogramma de Kempen draagt Frye's Eco-Habitat bij aan natuurbeleving, door te ondernemen met de natuur in de recreatieve paardensector en de agrarische vrijetijdseconomie van het platteland. Dit doen wij door een economisch model met een fundament in de regeneratie van het bodemleven, het versterken van de biodiversiteit en het aantrekken van pioniersvegetatie binnen de kringloop van een leefomgeving voor gedomesticeerde dieren. Frye's Eco-Habitat richt een circulair economisch systeem in haar bedrijfsvoering in dat de wetten der natuur volgt.

De organisatie zoekt nadrukkelijk de verbinding tussen boeren, kennis en burgers op door de activatie van burgers, de bewustwording bij professionals en het pionieren met onderwijs aan te jagen. Het geïntegreerde kenniscentrum is dan ook een ontmoetingsplek voor professionals, onderwijs en liefhebbers waar kennis wordt overgedragen en samengewerkt wordt aan innovaties in het natuur-inclusief ondernemen en de actieve betrokkenheid van burgers en initiatieven in een gezonde leef- en werkomgeving voor mens en dier. Frye's Eco-Habitat zoekt de kennisdeling op diverse niveaus, in een samenwerking tussen overheid, onderwijs, ondernemers (3 O's) en burgers. Op die manier willen wij zowel het gezamenlijke gedachtengoed van een trendsettende beweging uitdragen, als ook komen tot productontwikkeling, zichtbaarheid en innovatie in de ervaring en de beleving van natuur en landschap.

Klanten en bezoekers van Frye's Eco-Habitat besteden hun vrije tijd in de omgeving en worden zich daarmee steeds meer bewust van de natuur en het landschap van hun leefomgeving waarin zij zich begeven. Het initiatief geeft op die manier een impuls aan lokale en regionale projecten en de economie. Dit doet Frye's Eco-Habitat door het aantrekken van nieuwe doelgroepen en het vormen van regionale partnerships, dat ten goede komt aan het Vitaal Landelijke Gebied in de regio.

Vrijtijdseconomie

Frye's Eco-Habitat richt zich op de recreatieve paardensector. Met name de locatie en de omgeving zijn hierbij belangrijk, omdat de recreatieve ruiter er graag op uittrekt om te rijden in de natuur. Onder andere via deze weg, levert Frye's Eco-Habitat een bijdrage aan de vrijetijdseconomie in de regio en legt daarbij een directe verbinding met natuur, landschap en cultuur. Ook de verbinding tussen stad en ommeland vindt hierin een plek, doordat het paardenpension mensen ont-zorgt, zodat zij zich in hun vrije tijd puur op het plezier met hun dier kunnen richten en kunnen onthaasten in het ommeland. Zij doen unieke ervaringen op in het authentieke Brabantse natuur- en cultuurlandschap en op die manier maakt de recreatieve paardensector onderdeel uit van de vrijetijdsector in Brabant. Frye's Eco-Habitat richt zich niet alleen op klanten ook op bezoekers en recreanten, door de verbinding tussen natuurbeleving en burger op te zoeken en er door het programma spelenderwijs een bewustwordingsproces plaatsvindt. Ons aanbod aan activiteiten, lessen, cursussen en workshops richt zich op de zichtbaarheid van ons gedachtengoed en de activatie van mensen om mee of het zelf te doen samen met de natuur. Als initiatief willen wij een unieke bijdrage leveren aan het recreatieve verblijfsklimaat in de regio en zien het Streeknetwerk Brabant met zijn signaleringsfunctie dan ook als waardevolle informatiebron binnen de vrijetijdsector.

Door lokaal te ondernemen willen wij de in de omgeving gesitueerde gastronomie onder de aandacht brengen en wij zien VisitBrabant dan ook als waardevolle portal voor vrijetijdsbesteding in de regio. Ons initiatief geeft een extra impuls aan de lokale en regionale economie, door het aantrekken van nieuwe doelgroepen en het vormen van regionale partnerships.

Frye's Eco-Habitat is een duurzame verblijfsomgeving die continue in ontwikkeling en interactie is met de natuur en binnen dit domein willen wij leefbaarheidsinitiatieven faciliteren. Wij zijn een gezonde en veilige werk en leefomgeving, ten midden van de maatschappij, waarbij een ieder zijn rol vervult om de plek zijn unieke karakter te geven. Wij gaan dan ook graag allianties aan met vrijwilligers (uit het bedrijfsleven) en bijvoorbeeld ook met instellingen uit de zorgsector, waarbij ontmoeting en kruisbestuiving centraal staat in de besteding van tijd in en met de natuur, seizoenen en daaraan verbonden gebruiken.

Erfgoed en Agrarische Bedrijfsgebouwen

In ons weidemanagement hebben wij een circulair proces ingericht met complementaire grazers. Om dit proces mogelijk te maken, kiest Frye's Eco-Habitat in samenwerking met de Stichting Zeldzame Huisdierrassen voor specifieke landbouwhuisdieren en het tentoonstellen van Zeldzame Huisdierrassen, als levend erfgoed van Brabant. Met deze levende tentoonstelling, geven wij de dieren hun (dubbel)functie terug. Wij vertellen hun verhaal, daarmee wordt ook de authentieke Brabantse landschappelijke waarde versterkt.

Naast de herintreding van het levende erfgoed in het landschap, zoeken wij ook de samenwerking met bijvoorbeeld de Stichting Brabantse Boerderij in de Reanimatie van Verloren Erfgoed en het herbestemmen van agrarisch erfgoed of wel de Brabantse Boerderij. Wij kiezen nadrukkelijk voor programmering rondom herbested erfgoed in de functie van zijn context en het landschap. Op die manier is Frye's Eco-Habitat een nieuwe economische drager voor ons cultureel erfgoed van Noord-Brabant en verbinden wij de herbesteding aan de hedendaagse maatschappelijke behoefte, met behoud van de agrarische functie in het cultuur(historische).

De Dooleggersbaan maakt onderdeel uit van het buurtgenootschap Hutten en dat is een zeer oude plek, met een bijna energetische aantrekkingskracht, omdat er zo veel elementen samenkomen. De oude structuren zijn nog steeds in het landschap terug te vinden, dat in eerste instantie volledig werd omringd door ongerepte en meer woeste natuur. Aan het begin van de 17^e eeuw leefde de nederzetting die zich in de Hutten vestigde met de natuur. Graag geven wij als holistisch initiatief gehoor aan oude gebruiken en ook feesten die erfgoed vertegenwoordigen, waarin de natuur werd gevierd. Denk hierbij aan feesten die vandaag nog steeds in de antroposofie gevierd worden bijvoorbeeld.

We zetten verloren erfgoed in als functionele landschapselementen en geven deze daarmee terug aan het cultuur(historisch) natuurlandschap in de hedendaagse context.

We willen het erfgoed tentoonstellen en kennis delen over onze zeldzame huisdierrassen in hun leefomgeving, verloren erfgoed met zijn functie en oude technieken als bron van informatie gebruiken voor nieuwe innovaties in hedendaagse vraagstukken.

We voorkomen dat agrarische bedrijfsgebouwen vrij komen te staan en bieden waar mogelijk een nieuwe, duurzame bestemming aan een VAB, met het behoud van de agrarische functie en meerwaarde in het landschap.

4.1 Projectmeerwaarde

Door de business-case te exploiteren, kunnen we in de praktijk situatie uitgaan van op diverse niveaus geleverde meerwaarde voor de omgeving, welke aan de hand van de DESTEP methode in kaart zijn gebracht. Er dient rekening gehouden te worden met een aanloopfase van 5 jaar voor het initiatief. Dit is eveneens gemiddeld de periode die regeneratieprocessen in de natuur nodig hebben om te herstellen.

Demografisch

Volgens de gegevens van de KNHS zijn er in 2016 in Noord-Brabant 336 rijverenigingen. Deze verenigingen hebben 11.185 leden. Daarnaast heeft de KNHS in Noord-Brabant nog ruim 15.300 leden in de recreatiesport. In totaal zijn er dus ca. 26.500 leden.

Op grond van landelijk onderzoek is het aannemelijk dat van alle mensen die paardrijden er ongeveer 50% lid zijn van de KNHS. Dit betekent dat er in Noord-Brabant ongeveer $2 \times 26.500 = 53.000$ paardensportbeoefenaars zijn. Het merendeel van de paardensporters rijdt of ment recreatief vanuit het plezier in de omgang met het paard. De recreatieve paardensport is dan ook een groeiende en bloeiende tak van sport in de provincie.

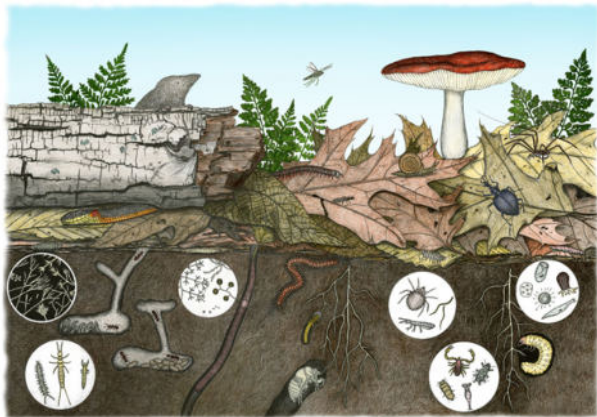
Onze doelgroep richt zich op recreatieve ruiters uit de regio de Kempen in Noord-Brabant. Kenmerkend voor deze doelgroep is dat deze uit met name meisjes (van 7 tot 17 jaar) en vrouwen (van 24 tot 70 jaar) bestaat.

Ecologisch

Frye's Eco-Habitat is een gezonde, natuurlijke en beleefbare leefomgeving voor dieren en mensen.

Het initiatief levert een bijdrage aan het versterken en bevorderen van de biodiversiteit in de regio, de regeneratie van bodemprocessen en zorgt voor het aantrekken van pioniersvegetatie. Door te denken en te werken met kringlopen van het primaire ecosysteem wordt ondernomen met en voor de natuur, door het eigen regeneratievermogen van de natuur te verhogen. Door inzet van de natuur zelf, gaat de natuur namelijk ook zelf weer regenereren en dat levert de volgende ecologische voordelen op:

- De humusvoorraad zal toenemen;
- De gronden verbeteren qua bufferwerking waardoor water, evenals droogte voor steeds minder problemen zorgen;
- De diversiteit aan soorten grassen, bloemen en kruiden zullen toenemen;
- De habitat bijdraagt aan kruisbestuiving en het aantrekken van pioniersvegetatie;
- Onkruiden gaan niet meer overheersen;
- De ph stabiliseert zichzelf;
- Het gras bevat een evenwichtige samenstelling, tekorten aan belangrijke mineralen zijn onwaarschijnlijk;
- Hoge gehalten aan direct opneembare suikers nemen af, worden beter vastgelegd, en eiwitten worden bestendig of wel rijp;
- Essentiële bio-actieve-aroma- en geurstoffen, vitamines, hormonen, vetzuren, enzymen en antioxidanten komen weer tot ontwikkeling.

Door de aanpak van Frye's Eco-Habitat zijn er ecologische factoren, die ook bedrijfsmatige voordelen opleveren en gunstig zijn voor het milieu, het gaat hierbij om:

- Het welzijn van mens, dier en milieu verbeterd door de vermindering en het voorkomen van schadelijke invloeden;
- significante verbetering van het stalmilieu door een eco-stalmanagement en daarmee minder belasting ten aanzien van de luchtwegen, hoeven en huid van de dieren;
- Een gezonde en evenwichtige leefomgeving;
- Vermindering van het gebruik en het transport van bodemmateriaal;
- De 'output' van ons stalmanagement is zeer waardevol organisch materiaal, klaar voor gebruik als organische bemesting voor de weide en de (groenten) tuin;
- Bevordert de productie van gezonde voeding voor zowel mens als dier;
- Levert een positieve bijdrage aan koolstofkringloop en de CO2 vastlegging;
- Het regenereren van de natuur en het landschap.

Sociaal-Cultureel

De paardensector is een economie die kan zorgen voor landschapsverrijking en heeft ook (meer dan andere sporten) sociaal maatschappelijke impact. De samenwerking tussen mens en dier heeft in veel gevallen een sociale werking op mensen. Binnen de recreatieve paardensport zijn er dan ook wel degelijk ontwikkelingen en stappen te maken om meer maatschappelijke bewustwording te creëren.

Frye's Eco-Habitat richt zich juist op dit bewustwordingsproces, door inzet van de natuur zelf en haar primaire ecosysteem. De beleving van natuur en landschap wordt geactiveerd, mede door de ervaring van het mechanisme van de dieren en hun relatie met hun leefomgeving. Door de procesmatige aanpak en achterliggende doelstellingen, stimuleert het initiatief het welzijn en de gezondheid van mensen en dieren.

Er is ook ruimte voor persoonlijke ontwikkeling, educatie en participatie.

De partnerships die Frye's Eco-Habitat aangaat streven een zelfde sociaal-maatschappelijk en cultureel belang na, namelijk om het bewustwordingsproces van de natuurlijke kringloop te stimuleren en te activeren. Juist door de groeiende verstedelijking is de verbinding met het platteland zo belangrijk, stad en natuur zijn namelijk onlosmakelijk met elkaar verbonden en hebben elkaar nodig. Juist door mensen bewust te maken van het natuurlijke proces, worden zij teruggeworpen naar basisprincipes en –behoeften. Het mechanisme van de natuur en de (kudde) dieren zorgt voor een unieke ervaring van een gemeenschap, een groepsgevoel en een sociaal vangnet. Daarnaast staat het proces in het teken van verduurzaming en ecologie, de bewustwording van de samenhang tussen voedsel en natuur. Het hedendaagse landschap als waardevolle leefomgeving in de context van het natuur- en cultuurhistorisch landschap, waarbinnen ruimte is voor nieuwe technologieën in combinatie met oude boeren wijsheden. Simpelweg door vrijetijdsbesteding wordt natuur en duurzaamheid in het landschap beleefd en zorgt ons levende en het Brabants boeren erfgoed voor een unieke ervaring.

Economisch

De Provincie Noord-Brabant kenmerkt zich als dé paardenprovincie van Nederland. Het zorgt voor werkgelegenheid, is goed voor recreatie, toerisme en de infrastructuur. Paardrijden draagt eraan bij dat mensen onthaasten en hun vrije tijd in de natuur besteden. Frye's Eco-Habitat een initiatief dat op het gebied van vrijetijdsbesteding bijdraagt aan de lokale economie en aansluiting vindt op de infrastructuur uit de directe omgeving. Het initiatief trekt nieuwe doelgroepen aan naar het gebied, waarvan ook andere ondernemingen uit de omgeving profiteren.

Bedrijfseconomisch levert de aanpak van Frye's Eco-Habitat de volgende voordelen op:

- Een besparing op de inkoop van stal materiaal en kosten voor de afvoer ervan;
- Een vermindering van de arbeidsintensiviteit (werk);
- Een besparing op de inkoop van meststoffen voor de weide;
- Het ontstaan van een duurzaam gebied, door de natuur-inclusieve werkwijze, voorzieningen en energie opwekking;
- Besparingen door de ambitie: 0 afval, 0 op de meter en eigen biologische hooiwinning;
- Besparingen door nadrukkelijk te kijken naar wat de dieren werkelijk nodig hebben en daarmee het dierenwelzijn verhogen.

We gaan partnerships aan met partijen die een soortgelijk gedachtegoed hebben en doel nastreven. Met behoud van de eigen identiteit versterken we elkaar in het pionieren en trend zetten binnen een in ontwikkeling zijnde duurzame en bewuste agrarische en recreatieve paarden sector die steeds meer de wetten en kringlopen der natuur volgt. Ook de samenwerking tussen ons en onze partners vormt een soort kringloop, waarbij wij elkaar versterken om in de sector het bewustwordingsproces te positioneren en te vermarkten bij een groter publiek, op die manier krijgt ook de economische component een impuls en versterk je elkaar in elkaars business. Gezamenlijk fungeer je als vliegwiel/trendsetter binnen de sector, waarbij je B2B en B2C relaties aangaat en er een steeds groter netwerk aan bewuste deelnemers in het gedachtegoed ontstaat.

Voor wat betreft de samenwerking in de economische waardeketen van Frye's Eco-Habitat zoeken wij binnen ons gedachtegoed juist de verbinding met de lokale economie en dus voor zover mogelijk met lokale spelers. Door de korte lijnen ontstaat een ondernemersgemeenschap die elkaar vooruit helpt en de lokale spelers op de kaart zet. Het voorgaande heeft eveneens voordelen voor het milieu en afname van kosten, zoals minder transport en daarmee ook afname van brandstofverbruik en transportkosten e.d.

Door binnen het gedachtengoed samen te werken aan een gezamenlijk doel worden eveneens maatschappelijke en ecologische belangen behartigd. Door gezamenlijk op te trekken krijgt de trend meer impact, om mensen meer bewust te laten zijn en de ecologische en biologische sector wordt hiermee versterkt.

Technologisch

Ons streven is om juist vanuit de werkelijke behoefte van het dier te handelen en gebruik te maken van de oude wijsheden, die zeer bruikbaar zijn in de hedendaagse opgaven. Als pionier en trendsetter in de paardensector willen wij laten zien dat er manieren zijn om met de natuur te ondernemen. We laten de natuur gunstig voor ons en onze dieren werken, ook waar het gaat over het bedrijfsmatig houden van paarden (en andere dieren). Hierbij maken we gebruik van oude technieken, boeren wijsheid en logica der natuur, in combinatie met hedendaagse technologie en daaruit voortvloeiende mogelijkheden.

Door onze eigen werkwijze in het duurzaam ondernemen voor met de natuur en door de nodige voorzieningen voor Frye's Eco-Habitat te combineren met innovatieve, natuur-inclusieve vormen van bouwen en energie opwekken ontstaat een zeer duurzaam gebied. (ambitie: 0 afval, 0 op de meter, bodem en biodiversiteit verbetering en een eigen biologische hooiwinning.) Waarbij we nadrukkelijk kijken naar wat de dieren en de mensen werkelijk nodig hebben.

We gaan uit van een gezonde leefomgeving voor zowel dieren als mensen, waarbij we het milieu minimaal belasten en aansluiting vinden op de kringloop van de locatie. We willen dan ook energie neutrale bebouwing realiseren, bestaande uit modulaire systemen, met aandacht voor flexibiliteit en de combinatie tussen nieuwe en oude techniek. Bebouwing die gezond, duurzaam en milieubewust in de basis is.

Politiek / Juridisch

De volgende wet en regelgeving is van toepassing op een houder van dieren zonder primaire productiedoelenden:

- Wet Natuurbescherming (ter vervanging van de Natuurwet, de Flora- en Faunawetgeving en de Boswet);
- Wet Ammoniak en Veehouderij
- Wet Milieubeheer;
- Deconstructiewet;
- Arbowet;
- Warenwet;
- Besluit Dierengeneesmiddelen;
- Besluit houders van dieren (onderdeel van de Wet Dieren);
- Wet Dieren.

Het initiatief handelt volgens de wetten der natuur en neemt daarbij de, op locatie van toepassing zijnde, beleidskaders en bestemmingen in acht. Binnen deze kaders weet het project op een vernieuwende en onconventionele wijze te ondernemen, waarbij handelen volgens het primaire ecosysteem van de natuur voorop staat.

5. Uitvoeringsgerichte aspecten

Van Santvoort advies is een ruimtelijk adviesbureau, gespecialiseerd in zowel hippisch en agrarisch vastgoed, als ruimtelijke ordening en planologie in deze sector. Via Jirka van de Pas, Van Santvoort Advies, zal is een principe-verzoek ingediend bij de Gemeente Someren, betreffende de voorgenomen bedrijfsactiviteiten van Frye's Ranch, op de locatie aan de Dooleggersbaan te Someren.

Het principe verzoek geeft een zeer concreet beeld op de situatie en de volledige garantie kan alleen pas bij de aankoop worden gegeven. De aankoop van de locatie Dooleggersbaan 21 te Someren, zal dan ook alleen plaatsvinden onder de voorwaarde dat de Gemeente Someren de bedrijfsactiviteiten op locatie vergund.

Er is door Jirka van de Pas een notitie opgesteld met inzicht in de ruimtelijke mogelijkheden en vergunningen, betreffende de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren. Op deze manier is getracht concreet zicht te geven op het verkrijgen van de vergunning voor de voorgenomen bedrijfsactiviteiten van Frye's Ranch.

Op dit moment is enkel een productiegerichte paardenhouderij (fokken, africhten, trainen) mogelijk. Een pensionstalling is een gebruiksgerichte paardenhouderij.

Het bestemmingsplan moet dus gewijzigd worden naar deze functie. Gezien de aard van de activiteiten van Frye's Ranch, het natuur-inclusieve en extensieve karakter, is de verwachting dat de Gemeente Bernheze wil meewerken aan deze wijziging.

Ondanks dat de kansen voor Frye Ranch gunstig zijn, wordt het verkrijgen van vergunningen en financiering als de grote uitdaging gezien, waarbij vertragende processen een belemmering vormen.

In de productie van kruidenrijk hooi is Frye Ranch de samenwerking aangegaan met Staatsbosbeheer (SBB), door grond te pachten en bij te dragen aan het versterken van de biodiversiteit en het behalen van natuurdoelstellingen. Om aan te tonen dat Frye's Ranch langdurig beschikking heeft over voldoende grond, om binnen de norm van 2 GVE per ha te blijven, is een pachtovereenkomst gesloten te verlengen gedurende 6 jaar. Het totale opp. van de overeenkomst omvat 17,25 ha kruiden- en faunairijk grasland (BIJ 12.02). Met het verleggen van de locatie van Vorstenbosch naar de Dooleggersbaan te Someren, zal de pachtovereenkomst worden herzien naar de nieuwe situatie.

De pachtovereenkomst die herzien wordt, is bijgevoegd aan het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' en afgesloten via Jos Kerssemakers, beheerder de Kempen bij Staatsbosbeheer. De officiële ondertekening van de pachtovereenkomst vindt plaats wanneer de aankoop van de Dooleggersbaan 21 te Someren een feit (feitelijk vooruitzicht) is en daarmee de bedrijfsactiviteiten gegarandeerd zijn.

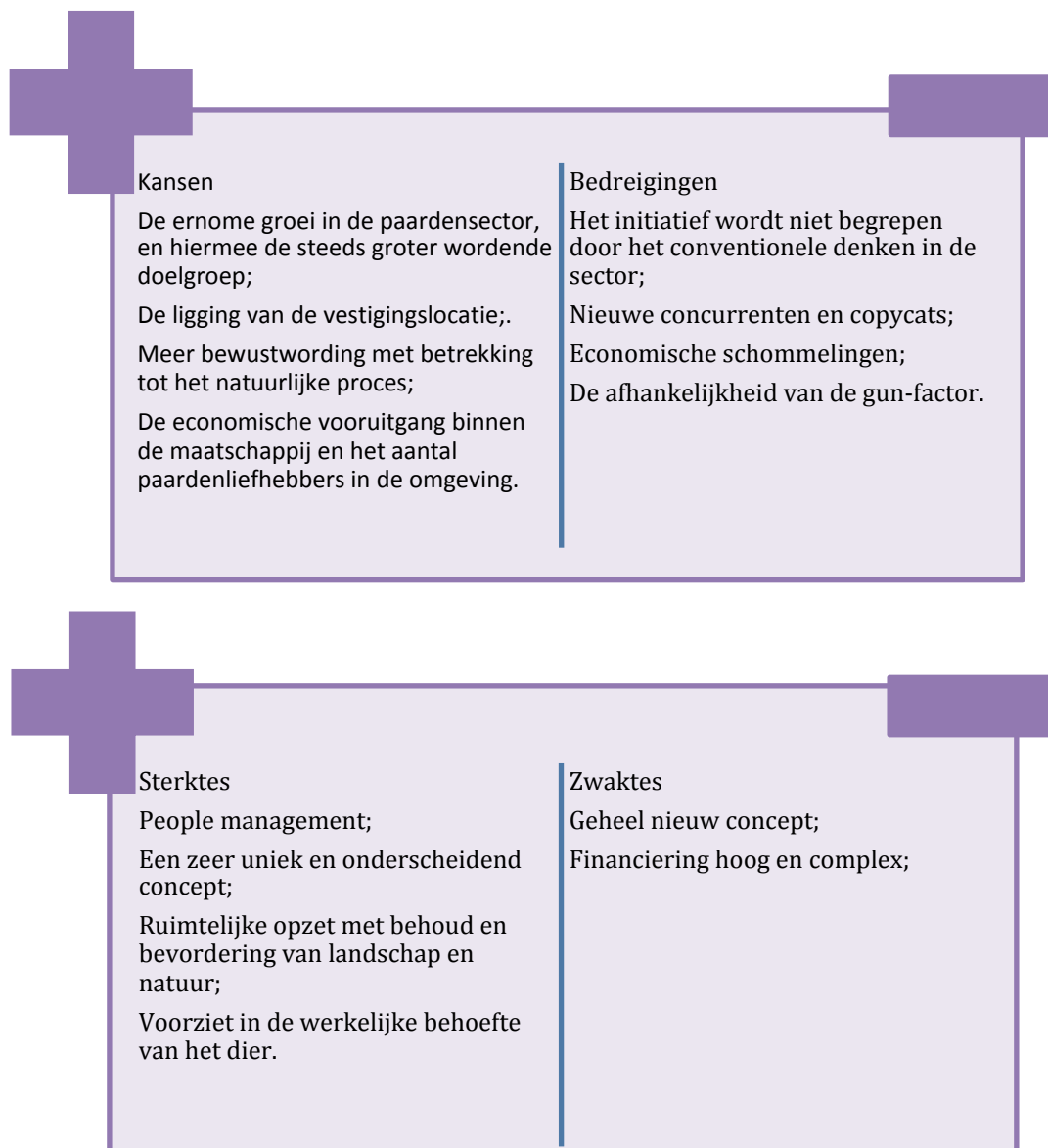
Middels een notitie, waarin door middel van gesprekken met dhr. Theo Bakker, Adviseur NatuurInclusieve Landbouw, Programmteam Natuur-inclusieve Landbouw (NiL) Staatsbosbeheer, is het toekomstperspectief voor een duurzame, natuur-inclusieve samenwerking met Staatsbosbeheer geschetst. Deze samenwerking zal zich in de aanloopfase van Frye's Ranch verder vormen en concretiseren. Het perspectief rijkt verder dan 6 jaar en kan als een opmars, intensivering en/of vervolgstap worden gezien betreffende de samenwerking tussen beider partijen.

Dit zie ik als kans om in een breder perspectief natuur-inclusief te ondernemen en daarmee bij te dragen aan een vitale bodem en flora en fauna rijke graslanden. Dit werkt ten voordele van de natuur en ook voor mijn klanten, want ook hier geldt: een gezonde bodem = gezonde gewassen = gezond voedsel = gezonde consument die zich ermee voedt. Mijn case beperkt zich op deze manier niet enkel op het regenereren van natuur op de ruim 6 ha direct aan het bedrijf gelegen en welke worden ingebracht bij de beleidsregel grond voor natuur-inclusieve landbouw. Met mijn aanpak kies ik voor verbreding om met en voor de natuur te werken en op die manier tot in totaal ruim 15 ha aan regeneratie van natuur te werken.

5.1 Risico- en succesfactoren

Samen met senior marketeer Kasia Rosa van het bureau Marketingzz, is een uitvoerig markt- en validatieonderzoek uitgevoerd, dat is toegevoegd aan het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621'. In dit marktonderzoek wordt uitgebreid ingegaan op risico- en succesfactoren op diverse niveaus.

Het onderstaande schema met SWOT-analyse geeft inzicht in kansen en ook risico's van Frye Ranch:

Door de bedreigingen te benoemen en in kaart te brengen, willen we vaststellen op welke wijze en met welke maatregelen de risico's beheerst kunnen worden.

- **Concurrentie:** we zijn anders dan de traditionele, reguliere pensions voor paarden, omdat wij denken in een totaalconcept, dat het natuurlijk mechanisme en metabolisme van het paard zo veel als mogelijk benadert. Daar waar paardeneigenaren bij pensionstallingen aanlopen tegen zorgen, nemen wij deze weg door hun paard dat te bieden waar het daadwerkelijk behoefte aan heeft. Frye Ranch voorziet daarbij in de natuurlijke behoefte van het paard en zijn leefwijze om voort te bestaan, op het gebied van zijn psyche, zijn voeding, zijn beweging, zijn stalling en zijn harmonieuze, veilige omgeving. Vanuit voorgaande visie en inzichten een cultuurlandschap inrichten is een totaal andere denkwijze dan in 99% van de pensionstallen, die veelal enkel vanuit praktische overwegingen in het houden van de dieren denken.

Uit de externe analyse blijkt dat er steeds meer aandacht is voor de recreatieve paardensport / -sector en dat deze doelgroep nog steeds groeit. Daarnaast neemt de bewustwording toe, op het gebied van alternatieve en holistische manieren voor het houden van paarden, waarbij steeds meer wordt gekeken naar wat een dier daadwerkelijk nodig heeft.

Uit de externe analyse kunnen we dus concluderen dat er voldoende doelgroep is, die nu nog geen concrete plek heeft welke aan hun behoefte voldoet. Echter, zullen wij ons moeten richten op een goede communicatie en positionering binnen de markt, die wij aanspreken en bedienen. Onze doelgroep kenmerkt zich namelijk veel meer door een levensstijl, dan alleen door een hobby of sport binnen de paardensector. Om trendsetters naar buiten te kunnen blijven treden, blijven wij ons ontwikkelen en waar nodig vernieuwen als expert op het vlak van paarden, hun natuur en de samenwerking met de mens.

Daarvoor richten wij een kenniscentrum in waar uitwisseling en ontwikkeling plaatsvindt en gaan wij allianties aan in interactie tussen organisatie(s), onderwijs, overheid en ook burger. De samenwerking met onderwijsinstellingen richt zich op WUR, HAS, MAS en Natuurgeneeskunde.

• Begrip genereren voor vernieuwend denken: we gaan partnerships aan met partijen, die op hun eigen manier een soortgelijk gedachtegoed hebben en doel nastreven. Partnerships die complementair zijn aan de eigen organisatie, waardoor er een meerwaarde ontstaat binnen een groeiend bewustwordingsproces.

Met behoud van de eigen identiteit versterken we elkaar in het pionieren en trend zetten binnen een duurzaam in ontwikkeling zijnde en steeds meer bewuste agrarische en recreatieve paardensector. Voorborduren op het steeds meer bekendheid krijgende fenomeen Paddock Paradise, kijken wij verder, binnen dit bewustwordingsproces voor natuurlijk paarden houden. Ons doel is om een natuurlijke leefomgeving in te richten, kijkend naar het complete 'plaatje', het metabolisme en mechanisme van het paard. Wij willen in de werkelijke behoefte van de diersoort voldoen, dit blijven ontwikkelen en vernieuwen door nieuwe inzichten en die dieren in een voor hun herkenbare habitat plaatsen waarin. Het paard wordt weer onderdeel van de kringloop in zijn omgeving en levert zijn natuurlijke bijdrage aan het ecosysteem, waarmee het onlosmakelijk verbonden is.

Het cultuurlandschap biedt het paard een veilige, voedselrijke leefomgeving en daarmee een gezonde omgeving om zijn voorbestaan te waarborgen.

Ook de samenwerking tussen ons en onze partners vormt een soort kringloop, waarbij wij elkaar versterken om in de sector het bewustwordingsproces te positioneren en te vermarkten bij een groter publiek. Op die manier krijgt ook de economische component een impuls en versterk je elkaar in elkaars business. Gezamenlijk fungeer je als vliegwieltrendsetter binnen de sector, waarbij je B2B en B2C relaties aangaat en er een steeds groter netwerk aan bewuste deelnemers in het gedachtegoed ontstaat. We leggen als het ware onze netwerken over elkaar, waarmee een sneeuwbaaleffect ontstaat en er een sterke alternatieve sector gegenereerd wordt binnen de paardenhouderij.

• De gunningsfactor verhogen: mond-tot-mondreclame wekt bij mensen nog steeds het grootste vertrouwen in een voor hen nog onbekende organisatie. De ervaringen van anderen zijn dus bepalend voor je imago. Betrouwbaarheid en vertrouwen in kennis en aanpak zijn belangrijk. Klanten laten immers hun paard, een voor hun zeer dierbaar en belangrijk goed, aan jou als organisatie over.

Een goed lokaal netwerk is belangrijk om klanten te bereiken, gezien onze klanten vrijwel altijd binnen een straal van 40 km gevestigd zijn. Opereren en samenwerken in een lokaal netwerk is essentieel om vertrouwen binnen de gemeenschap en de lokale sector te winnen.

Wat betreft de samenwerking in de economische waardeketen van Frye Ranch zoeken wij binnen ons gedachtegoed juist en zo veel mogelijk de verbinding met de lokale economie en dus met lokale spelers. Door de korte lijnen ontstaat een ondernemersgemeenschap, die elkaar vooruit helpt en ook de lokale spelers op de kaart zet. Het voorgaande heeft naast socio-economische waarden, eveneens voordelen voor het milieu en afname van kosten, zoals minder transport en daarmee ook afname van brandstofverbruik en transportkosten, etc. We weten ons daarmee ook als duurzame organisatie te profileren.

De socio-economische waarden hebben onder andere betrekking op een hechte agrarische ondernemersgemeenschap, welke in veiligheid voorziet en welke elkaar het beste gunt. Hieruit ontstaan de aspecten voor een beter milieu, doordat bijvoorbeeld beheerstaken gezamenlijk opgepakt en uitgevoerd kunnen worden. Loonwerkzaamheden kunnen worden uitgevoerd door directe contacten met een lokale boer / aannemer en daarmee kan men de kosten laag houden.

5.2 Te nemen stappen voor de dóór-ontwikkeling

In grote lijnen heeft Frye Ranch de volgende ambitie, weergegeven in een stappenplan:

1. Benoeming tot inspiratiebedrijf experimenten Natuur-inclusieve Landbouw, bij Staatsbosbeheer, via projectleider Theo Bakker. Dit programma is bedoeld om de biodiversiteit te verbeteren en te werken met kringlooplandbouw, om natuurdoelen te behalen in de beheergebieden van Staatsbosbeheer.
Zie: https://www.linkedin.com/posts/elke-frye-5875854_fryes-ranch-pitch-activity-6764844945162420224-5918
2. gronden inbrengen beleidskader grond voor NiL: om extensiveren mogelijk te maken en de natuur-exclusiviteit te benadrukken, zodat er gezamenlijk naar buiten getreden kan worden. Daarnaast draagt het inbrengen van de grond bij het beleidskader NiL bij aan het toetreden van financiers, om de financieringsbehoefte te concretiseren en daarmee de aankoop van de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren mogelijk te maken. (Vanuit een concrete locatie, ontstaat een concrete positie om op verder te bouwen / uit te breiden op verschillende niveaus.)
3. Deelname (via Niels Aten) aan het gebiedsproces in de omgeving Dooleggersbaan 21 te Someren, dat de 'Gebiedsgerichte Groenblauwe Aanpak' heet. Het doel van dit gebiedsproces is, om de doelen voor natuur- en waterbeleid te realiseren. Rond de Peel betekent dat onder meer extensivering, (vernatting) van landbouwgronden e.d.
4. Benoeming tot inspiratiebedrijf: om het kenniscentrum vanuit het pilot project te organiseren en te positioneren. Het kenniscentrum heeft aandacht voor de kartrekkers-rol, in de verbinding van de holistische aanpak met de conventionele paardenhouderij. (Brabant is immers dé grote paardenprovincie en de paardenhouderij heeft een significante hoeveelheid landbouwgrond in bezit/gebruik. Ni denken aanjagen.)
5. Samenwerking SBB: opschalen naar opfok in combinatie met rusthuis (dit hoeft namelijk niet direct aan de 'thuis'-locatie gelegen te zijn) en eigen hooiwinning d.m.v. een bijdrage aan natuurdoelstellingen om flora & fauna-rijk grasland te realiseren.
6. Opstarten / op gang brengen van een natuur-inclusieve beweging in de paardenhouderij (een groep(je) bedrijven), dat een of andere verbinding heeft met Van Gogh Nationaal Park (VGNP). Het opzetten van deze toekomstige verbreding tussen geestverwante paardenhouders, is bedoeld als een initiatief om de samenwerking met VGNP op te bouwen en de bewust wordende beweging meer fundament te bieden.

Prioriteit blijft uiteraard om het project eerst te laten landen op de locatie, want vanuit die grond-positie openen zich deuren voor de toekomst: uitbreiding en verbreding, kennisdeling, samenwerking, verbinding e.d.

Tijdspad

- 17 september 2021: financiering aankoop afgerond en aankoop locatie Dooleggersbaan 21 te Someren concretiseren.
- 18 september start met klantenwerving (marketing en communicatie) en communicatiemiddelen gereed.
- September 2021: pachtovereenkomst met SBB, volgens afspraak, concreet maken (zie hoofdstuk 5.5 samenwerking met partners).
- 17 oktober 2021: overdracht van het eigendom aan de Dooleggersbaan 21 te Someren.
- Oktober en november 2021: aanpassingen aan de opstallen realiseren (gebruiksklaar maken bedrijfsgebouwen).
- Oktober en november 2021: inrichten van het landschap volgens het natuur-inclusieve inrichtingsplan, (leefomgeving van de dieren met tracks en paddocks volgens plan gereed).
- December 2021: bedrijfsprocessen optimaliseren voor klanten: contracten, beleid, huisregels e.d. opstellen.
- December 2021: rijbak aanleggen en winkel, kantine inrichten.
- Januari 2022: ontvangen van de eerste klanten en continuïteit waarborgen.
- februari 2022: programma kenniscentrum organiseren.
- maart 2022: benoeming inspiratiebedrijf en inbedding van het gebiedsproces 'Gebiedsgerichte Groenblauwe Aanpak'.

- Maart / april 2022: kleine beheerwerkzaamheden aan de eco-habitat.
- Mei 2022: officieel openingsmoment en laat het kruidenrijk grasland maar groeien.
- Juni / juli 2022: opstarten van de kringloop in de fermentatieprocessen en continuïteitswaarborging door monitoring en doorontwikkeling.

5.3 Te verwachten belemmeringen

De onder 5.2 te ondernemen stappen, om tot een natuur-inclusieve-paardenhouderij te komen, vragen om een aantal aanpassingen aan de locatie.

Ten eerste zal het bestemmingsplan moeten worden herzien, ten opzichte van de huidige situatie en daaraan verbonden bestemmingen.

De paardenhouderij valt volgens de wet onder het agrarisch verwant bedrijf en bestaat uit een aantal 'takken'. Op dit moment is enkel een productiegerichte paardenhouderij (fokken, africhten, trainen) mogelijk. Een pensionstalling is een gebruikgerichte paardenhouderij. Het bestemmingsplan moet om die reden gewijzigd worden.

In het vigerende bestemmingsplan is een wijzigingsbevoegdheid opgenomen om dergelijke bestemmingswijziging mogelijk te maken. Burgemeester en wethouders kunnen de bestemming 'Agrarisch - Agrarisch bedrijf' wijzigen in de bestemming 'Bedrijf' voor het vestigen van een agrarisch verwant bedrijf of een agrarisch technisch hulpbedrijf.

Uit de (binnenplase) wijzigingsbevoegdheden kan worden opgemaakt dat de gemeente voornemens is om mee te werken aan een dergelijke wijziging, indien wordt voldaan aan de specifieke, gestelde voorwaarden. Een eerste beoordeling door ruimtelijk adviesbureau Van Santvoort is, dat naar verwachting aan de voorwaarden kan worden voldaan. Het bestaande agrarische bedrijf is niet meer in functie en de nieuwe gebruikgerichte paardenhouderij zal in de bestaande bebouwing worden opgericht. Het plangebied is niet gelegen binnen de Groenblauwe mantel en draagt bij aan de ontwikkeling in het gemengd landelijk gebied.

Uit het vigerende provinciale ruimtelijke beleid, de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant (hierna lov), dat voor de gemeente rechtstreeks werkende regels bevat bij het vaststellen/wijzigingen van een bestemmingsplan, is de locatie gelegen in het 'landelijke gebied', 'gemengd landelijk gebied', 'Beperkingen veehouderij' en 'Stalderingsgebied'.

Relevante regels voor beoogde ontwikkeling zijn opgenomen in artikel 3.61, de vestiging van een agrarisch verwant bedrijf in gemengd landelijk gebied. Hierin is opgenomen dat vestiging naar een agrarisch verwant bedrijf (bedrijf dat geheel of in overwegende mate gericht is op het leveren van goederen en diensten aan particulieren of niet-agrarische bedrijven, waarbij gebruik wordt gemaakt van het houden van dieren) onder voorwaarden mogelijk is.

Ruimtelijk adviesbureau Van Santvoort heeft het voornemen van Frye Ranch getoetst aan de specifieke voorwaarden en naar verwachting kan hieraan worden voldaan.

De vraag is dan echter of de gemeente mee wil werken aan de bestemmingsplanwijziging/herziening. Dit wordt momenteel onderzocht middels een principeverzoek.

Gezien de bestaande toegestane activiteiten en beoogde activiteiten is er weinig verschil tussen beide plannen. De verwachting is dan ook dat de gemeente hieraan medewerking zal verlenen.

Echter, het wijzigen/herzien van het bestemmingsplan is een tijdrovende en kostbare aangelegenheid. Houdt daarbij rekening met een proceduredtijd van circa 1 jaar (formele procedure 26 weken) en ca. € 20.000,- aan kosten. De kosten bestaan uit het (laten) opstellen van een concept bestemmingsplan (toelichting, regels, verbeelding), het uitvoeren van benodigde onderzoeken (of actualiseren van bestaande onderzoeken), het realiseren van landschappelijke inpassing en gemeentelijke leges.

De Dooleggersbaan 21 te Someren is gelegen in de buurt van het Natura-2000 gebied Weerter- en Bulderbergen & ringselven op een afstand van 664 meter. Voor de huidige bedrijfsactiviteiten is een conversievergunning afgegeven op 01-01-1999 voor het houden van 58 melkkoeien, 26 jongvee en 25 vleesstieren of vleesvee. In totaal bedraagt de ammoniakemissie 669 kg/jaar. Er wordt op dit moment onderzocht of er eerder een oprichtingsvergunning is afgegeven. Het houden van de beoogde 50 paarden komt

neer op een ammoniakemissie van $50 \times 5 \text{ kg/Nh}_3$ per paard = 250 kg ammoniak.

Indien er voor 1994 een vergunning aanwezig is ten behoeve van de Wet natuurbescherming, kan de vergunning verleend worden op basis van de referentiesituatie, zeker gezien het hoge aantal vergunde kg ammoniak lager is dan de beoogde aantal kg ammoniak.

Indien dit niet het geval is kan de vergunning verleend worden door middel van extern salderen. Dit wil zeggen dat in de directe omgeving ammoniak wordt aangekocht van veehouder, die stopt dan wel minder dieren houdt. In dat geval wordt 30% van de ammoniak afgeroomd ten behoeven van de natuur.

Het onderdeel Wet natuurbescherming zal nog verder onderzocht worden. Verwachting is dat er zeker mogelijkheden zijn om de vergunning verleend te krijgen.

Zoals bij elk nieuw bedrijf, zal een nieuwe melding Activiteitenbesluit (milieu melding) gedaan moeten worden. Bij het houden van minder dan 51 paarden (in dit geval 40 paarden) volstaat een melding activiteitenbesluit (milieumelding) bij de Gemeente Someren.

Indien nieuwe gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde worden opgericht, dan wel bestaande gebouwen worden verbouwd, zijn deze meestal bouwvergunning plichtig. Indien de bouwwerken (en het gebruik) passen binnen het bestemmingsplan en voldoen aan bouwkundige eisen, dan zullen deze verleend worden. In het bestemmingsplan is opgenomen dat bedrijfsgebouwen een goothoogte van maximaal 4,5 meter, bouwhoogte van maximaal 8 meter en een minimale afstand van 5 meter tot de zijdelingse perceelgrens.

Volgens onderzoek bij het archief en naar ons beste weten is de bestaande bebouwing vergund en bekend bij de Gemeente Someren.

In de huidige situatie is een bouwblok van 1,5 ha opgenomen, dit blok willen wij verkleinen naar 0,4 ha. Echter, zijn voor het houden van de paarden en het exploiteren van de pensionstalling een aantal aanpassingen aan de bebouwing van de locatie noodzakelijk, welke met name in de bestaande opstallen gesitueerd worden.

De rijbak(ken), longeer-cirkel en boomhutten zullen aangelegd / gebouwd moeten worden om aan de facilitaire voorzieningen van klanten te kunnen voldoen. Bij grote ver- of bebouwingen zal een bouwvergunning aangevraagd moeten worden. Waarbij de overkapping van de overdekte rijbak behoort tot de bouwwerken. Een boomhut valt niet perse onder de bouwwerken en het is per gemeente verschillend of er een vergunning voor aangevraagd moet worden. Er zal in ieder geval melding van gemaakt moeten worden. Daarnaast kan het zijn en wel degelijk wanneer een hoogte van 2,5m wordt overschreden, dat een boomhut onder het attractiebesluit valt en moet zijn voorzien van een keurmerk. Frye Ranch is van plan om een bestaand 'bouwpakket' voor een boomhut in te kopen, welke aan alle keurmerken voldoet.

De rijbak en longeer-cirkel worden aangelegd op de plaats van de huidige betonnen 'kuil-plaat'.

Om deze aanpassingen door te kunnen voeren is een bouw- en omgevingsvergunning (activiteit bouwen) nodig, welke bij de Gemeente Someren zal worden aangevraagd.

Uit het bestemmingsplan blijkt dat er geen (hoofd)leidingen over het perceel gelegen zijn. In een later stadium zal een officiële 'Klic' melding worden gedaan, om de ligging van overige leidingen te bepalen en voorgenomen activiteiten daarop af te stemmen.

5.4 Aard van eventuele ondersteuning in de uitvoering

De ondersteuning in het proces richting realisatie en de uiteindelijke uitvoering is als volgt georganiseerd:

- Provincie Noord-Brabant - Jeroen Mulder - Projectleider Voedsel1000, Sr. Beleidsmedewerker natuur-inclusieve landbouw & Kwartiermaker 'Kansen door houtbouw';
- Frans Verouden - Ondernemerscoach transitie landbouw – i.o.v. Provincie Noord-Brabant;
- Aelmans Makelaars en Taxateurs- Marcel van Hoek – Register Makelaar / Register taxateur Landelijk & Agrarisch Vastgoed en Wonen / Rentmeester NVR / Onteigeningsdeskundige (aankoopmakelaar);
- Aelmans Bouwadvies BV – Tonny Kapteijns – Projectleider en bouwkundige;
- Adriaan van den Heuvel makelaars en adviseurs – Frank Hendriks – verkoopmakelaar;

- van Santvoort Advies – Jirka van de Pas – ruimtelijk advies, bestemmingen en vergunningen (specialist in hippisch vastgoed);
- Holag Ecologie - Hans Hofland – bodemonderzoek en -vitaliteit, inrichting landschap en vegetatie (biologie);
- Bio-Ron – Ron Hofman – ecologisch dieren-, stal- en weidemanagement;
- Staatsbosbeheer – Theo Bakker – Projectleider Natuur-inclusieve Landbouw;
- Staatsbosbeheer - Jos Kerssemakers – Beheerder Brabantse Kempen;
- NH Adviseurs - Frans van Haperen - financieel en bedrijfskundig advies (specialist in de agrarische sector);
- Boerenverstand Marketing - Kasia Rosa - marktonderzoek / validatie onderzoek (marketing specialist);
- Werktitel Simone – Simone van Hoof – marketing- & communicatieplan;
- Studio DEES – Ronald Dees – grafische vormgeving en huisstijl;
- Roy Soetekauw Fotografie en Beeld – Roy Soetekauw – sfeerimpressie in foto en film;
- Studio Juxta – Ilse Meulendijks – proces en ontwerp;
- ExpressZo – Martijn Kremers – technisch ingenieur web- en digitaal design.

5.5 Samenwerking met partners

In deze paragraaf richten wij ons op de samenwerking betrekking hebbende op onze natuur-inclusieve aanpak. Daarnaast werken wij ook samen met specialisten uit de hippische wereld.

Het opbouwen van een solide werkrelatie heeft aandacht nodig en betekent ook elkaar gunnen.

In het afgelopen jaar is gewerkt aan een mooie en solide samenwerking met Staatsbosbeheer, waarin wederzijdse natuurbelangen en -wensen worden behartigd.

De verkenning naar onze natuur-inclusieve samenwerking stelt zich ten dienste van de natuur, waarbij partijen met een brede en vernieuwende blik het “experiment” met elkaar aangaan om natuurdoelstellingen met een nieuwe aanpak te verwezenlijken.

Frye Ranch is sinds begin 2021 één van de 40 experimenten in de transitie naar Natuur-inclusieve Landbouw, zie: https://www.linkedin.com/posts/elke-frye-5875854_fryes-ranch-pitch-activity-6764844945162420224-5918

“In samenwerking met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) startte Staatsbosbeheer in 2018 een meerjarig project met als doel 40 experimenten te realiseren om boeren te helpen over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw. Kern daarbij is dat Staatsbosbeheer zijn grondpositie inzet. Staatsbosbeheer ondersteunt pachters die gemotiveerd zijn om hun eigen bedrijf natuurinclusief te maken, maar daarvoor onvoldoende grond hebben. In 40 experimenten helpt Staatsbosbeheer boeren hun bedrijfsvoering te extensiveren én te onderzoeken hoe die natuurinclusieve landbouw bijdraagt aan de natuurdoelen in de gebieden van Staatsbosbeheer.”

Bron: <https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/dossiers/natuurinclusieve-landbouw>

Om deel te kunnen nemen aan het programma voor de experimenten Natuur-inclusieve Landbouw, dient de deelnemer de inspiratie cursus te volgen of liever nog de opleiding Natuurboeren bij opleidingscentrum Aeres, waarvoor Elke Frye inmiddels voor is ingeschreven. Door de situatie omtrent COVID-19 is de cursus uitgesteld tot minimaal september 2021 en zal op dat moment vervolg worden gegeven aan de opleiding voor Natuurboeren.

Desalniettemin hebben partijen afspraken met elkaar gemaakt, waarbij samen met Theo Bakker, projectleider Natuur-inclusieve Landbouw bij Staatsbosbeheer, de programmalijn wordt uitgezet en met Jos Kerssemaker, Beheerder Brabantse Kempen bij Staatsbosbeheer, het aanspreekpunt is voor het maken van concrete pachtafspraken en beheerconstructies.

Afspraken

Frye Ranch behoort bij Staatsbosbeheer tot de 15+ pachtconstructie en dat wil zeggen dat de pachter 15 ha of meer in beheer neemt, onder de voorwaarden van Staatsbosbeheer.

Partijen willen gezamenlijk drie doelen verwezenlijken, waarvan doel 1 tot de prioriteit heeft en doel 2 en 3 tot de uitbreiding van de samenwerking tussen partijen behoort:

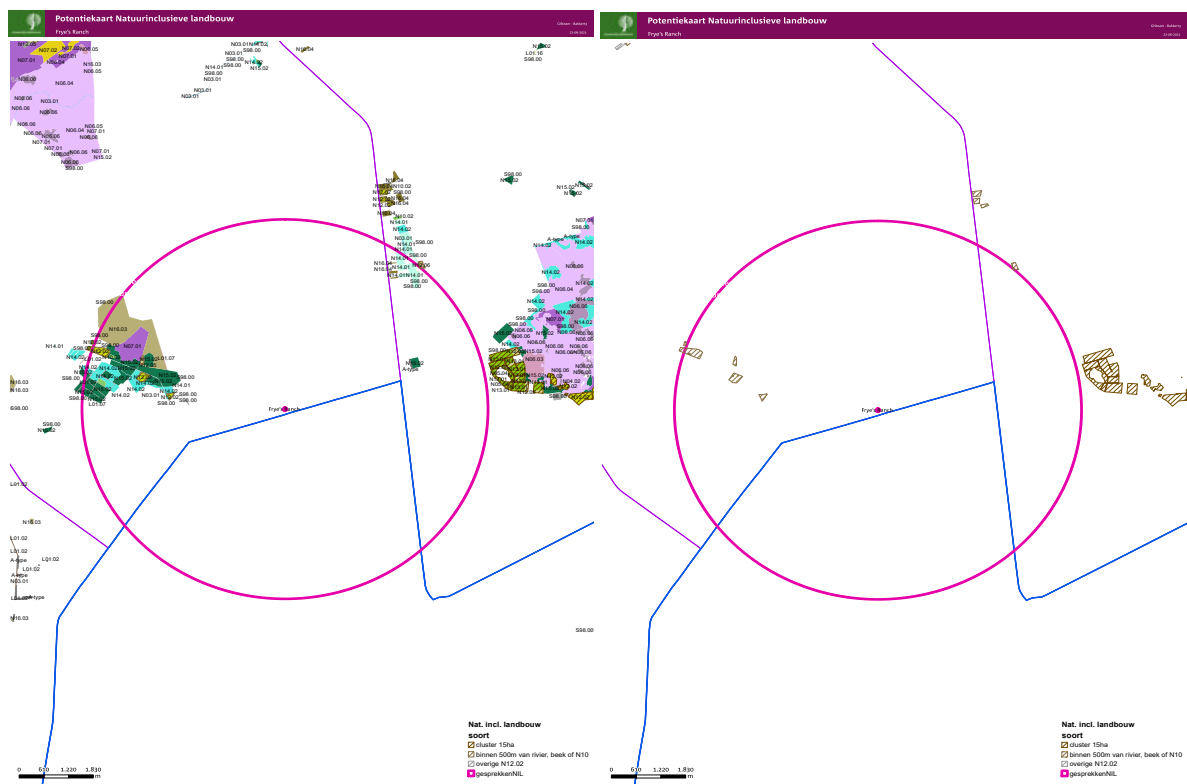
1. 15+ ha pachten, ten gunste van kruidenrijkgrasland volgens de natuurdoeltypen BIJ N1202, gebruikt ten gunste van (kwaliteit)hooiwinning (eventueel nabegrazing);
2. door het gebruik van effectieve micro-organisemen in de bedrijfsvoering van Frye Ranch, ontstaan ecologische grondstoffen, die het bodemleven en daarmee de natuur ten gunste komen. Deze uit kringlooplandbouw ontstane middelen, vormen belangrijke grondstoffen voor het behalen van de natuurdoelstellingen bij Staatsbosbeheer;
3. natuurbegrazing door paarden, in door Staatsbosbeheer aangewezen gebieden. Frye Ranch kan hiermee haar bedrijfsactiviteiten uitbreiden naar een paarden-opfok en –rusthuis programma.

Elke Frye wil met haar natuur-inclusieve paardenhouderij, met bezieling uitvoering geven aan de natuurnatuurdoelstellingen van Staatsbosbeheer, welke eveneens ten gunste komen aan haar eigen extensieve bedrijfsvoering, met aandacht voor biodiversiteit en kringlopen van het natuurlijk systeem. Partijen hebben dan ook de intentie om een langdurige samenwerking met elkaar aan te gaan en lange termijn afspraken met elkaar te maken.

Door omstandigheden heeft de aankoop van de locatie aan de Tipweg 15 te Vorstenbosch geen doorgang kunnen vinden. De concrete afspraken die door Staatsbosbeheer en Frye Ranch zijn gemaakt, blijven van kracht en worden overgeheveld naar de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren.

Omdat er in de omgeving van de Dooleggersbaan 21 te Someren meer gunstig gelegen percelen liggen, welke onder het grondbezit van Staatsbosbeheer vallen, worden de pachtafspraken herzien ten gunste van de nieuwe situatie. Het gaat hierbij om het aanwijzen en vastleggen van percelen, die gunstig (binnen een straal van 5 km) ten opzichte van de locatie gelegen zijn.

Aan het dossier 'Frye Ranch.Natuur-inclusief.300621' is de pachtovereenkomst die wordt herzien en de notitie met omschrijving van het toekomstperspectief voor de samenwerking tussen Staatsbosbeheer en Frye Ranch toegevoegd ter kennisname. Onderstaande kaarten geven de situatie weer, met de mogelijkheden voor de hernieuwde 15+ pachtafspraken, welke in de nieuwe pachtovereenkomst worden vastgelegd.

Frye Ranch – Natuur-inclusief – Dooleggersbaan 21 te Someren

De nieuwe pachtafspraken worden geconcretiseerd, zodra het eigendom van de locatie aan de Dooleggersbaan 21 te Someren verworven is.

Betreffende de aankoop van de locatie, zijn partijen overeengekomen onder voorbehoud van financiering en vergunningen middels een principe-verzoek, met een termijn van drie maanden. Het voorgaande betekent dat de locatie medio september zal passeren via de notaris.

In die periode, het vierde kwartaal van het jaar worden ook alle pachtovereenkomsten bij Staatsbosbeheer herzien. Dit biedt de gelegenheid om op het juiste moment afspraken te maken die passend en gunstig gelegen zijn voor Frye Ranch.

In eerste instantie richt de pachtovereenkomst zich op kruidenrijkgrasland, volgens het beheerdoeltype BIJ N1202, ten gunste van hooiwinning voor de pension-paarden bij Frye Ranch. Waar mogelijk kan aan korte perioden van nabegrazing worden gedacht.

Overbrugging

Na de start van de onderneming in september 2021 is een aanloopfase nodig, want in het vierde kwartaal is het hooi-seizoen voorbij en start dit pas weer in het voorjaar van 2022, tot aan de eerste oogst eind in mei – juni 2022.

In die aanloopfase zal overbrugging plaatsvinden, door hooi voor de paarden in te kopen.

Frye Ranch maakt voor het leveren van hooi in de aanloopfase graag afspraken met (een) lokale of regionale boer(en). Er zijn inmiddels gesprekken gevoerd met Guus Kuijken (Maatschap AHJM Kuijken en HGM Kuijken – van Oirschot) te Knegsel, een boer uit ons directe netwerk. Echter, zijn ook de meer lokale foerage handelaren en boeren denkbaar om een samenwerking mee aan te gaan.

Hooiwinning

Het is de bedoeling om in het seizoen van 2022 hooi in eigen beheer te produceren en daarmee ook bijdragen aan de natuurdoelstelling van Staatsbosbeheer en de verbetering van de bodemkwaliteit.

In totaal zal het gaan over 15+ ha aan kruidenrijk / flora en fauna rijk grasland, waarop ook onze eigen bokashi kan worden gebruikt ter activatie van bodemprocessen.

Aan de hand van de volgende berekening, zijn wij gekomen tot de productie ruwvoer (droge stof) die minimaal nodig is om zowel 40 paarden in pension gehouden te voeden, als ook tijdelijk gehuisveste trainings- en vakantiepaarden:

De opbrengst van 1 ha biodivers grasland is: gemiddeld 3.500kg droge stof per snede. De totale opbrengst van 1 seizoen / p.j. is gemiddeld 7.000 kg, voorzichtig uitgaande van 2 sneden per jaar. (Rekening houdende met de wet- en regelgeving voor natuurbeheer.)

Een paard weegt gemiddeld 500kg en eet per dag gemiddeld 2kg ruwvoer per 100kg lichaamsgewicht. Dat wil zeggen, dat een gemiddeld paard 10kg ruwvoer per dag eet.

In mijn berekening ga ik uit van 10 kg hooi per dag, per paard. 1 paard eet per jaar gemiddeld $365 \times 10 = 3.650$ kg hooi. Uitgaande van een volle bezetting van 40 paarden, is het verbruik per jaar aan hooi gemiddeld: $3.650 \text{ kg} \times 40 = 146.000,00$ kg p.j.

Bij een volledige bezetting van trainings- en vakantiepaarden, kunnen 8 paarden tijdelijk gehuisvest worden, uitgaande van 180 dagen p.j. (gemiddeld een half jaar).

Berekening: $3.650 \text{ kg} \times 8 : 2 = 14.600 \text{ kg. p.j.}$

Om voldoende hooi te kunnen produceren voor 40 paarden en trainings- en vakantiepaarden, zijn $(146.000 + 14.600 = 160.600 \text{ kg} : 7.000 \text{ kg} =)$ 22,94 ha, afgerond 23 ha grasland nodig, om hooi in eigen productie te houden.

Gemiddelde kosten voor de productie:

- Een weiland van 1 ha pachten kost gemiddeld € 600,- per jaar (uitgaande van een private (hoge) pachtprijs, bij SBB betaal je gemiddeld € 150,- per ha p.j.)
- Hooien van 1 ha kost bij 3 tot 4 sneden gemiddeld € 200,- per jaar.
- Het persen van een grote baal (350 - 400 kg) kost gemiddeld € 14 per baal.

De totale kosten voor hooiwinning bedragen:

- Pacht: $23 \times € 250,00 = € 5.750,00$
- Hooien: $23 \times € 200,00 = € 4.600,00$
- Persen: $(23 \times 7.000 = 161.000 : 400 = 402,5 \text{ balen}) 403 \times € 14,00 = € 5.642,00$

Totale kosten voor hooiwinning, exclusief transport, bedragen voor 40+ paarden € 15.992,00 p.j. Hiermee reduceren wij de kosten op de inkoop van hooi, waarvan de afkomst vaak onbekend is en welk veelal niet voldoet aan onze kwaliteitseisen.

Echter, laten we ons niet rijk rekenen. Er zal ook bewerking van de landerijen noodzakelijk zijn, verrijking (aanjagen) van de bodemprocessen en in de beginfase zal door-gezaaid moeten worden.

Al willen we het transport in het kader van milieu- en kostenbesparingen beperken, er zal altijd transport plaatsvinden om de hooibalen naar de opslag te verplaatsen. Ook transport brengt kosten met zich mee. In de kostencalculatie voor hooi zijn wij uitgegaan van een hoge KWIN-norm.

Kwaliteitshooi

In de aanloopfase naar de productie van hooi in eigen beheer, zal hooi ingekocht moeten worden. Omdat hooi bij veel paardeneigenaren een pijnpunt of wel "kopzorg" is en in veel paardenspensies op de kosten van kwalitatief goed en voldoende hooi-gift wordt gereduceerd, willen wij ten gunste van de gezondheid van de paarden kwaliteitshooi aanbieden. Ook in onze aanloopfase!

Beweiding (grazen) dient op het metabolisme van het paard afgestemd te zijn. Dat betekent structuurrijk, volgroeid gras voeren en zeer beperkt of beter geen kort, jong, mals gras. Beperken van de grasopname voorkomt gezondheidsproblemen en dit maakt goed ruwvoer uiterst belangrijk voor de juiste darm prikkel van het paard. Beweiden is dus in principe ondergeschikt aan het 24/7 ter beschikking stellen van kwalitatief goed hooi of wel ruwvoer, dat veel beter past bij het metabolisme van het paard.

Kwaliteitshooi is voor mij hooi dat gewonnen is van graslanden met een diversiteit aan soorten en kruiden. Vrij van Jacobskruiskruid, vrij van schimmels, laag in eiwit en suiker gehalte, droge stof die afkomstig is van een gezonde bodem. (Dus geen stressgewassen van gemanipuleerde zaden, productiegrassen, gevoed door kunstmest en bestrijdingsmiddelen.)

Liefst hooi van planten / grassen die de kans hebben gekregen om zich volledig te kunnen ontwikkelen, welke rijk aan minerale voedingsstoffen zijn, wat overigens ook het bodemleven ten goede komt. Want, wat boven de grond te zien is aan biomassa, zit ook onder de grond aan wortelmassa en dit weerspiegelt de diepte waarop biologische activiteit te vinden is. Dus hoe groter dit volume, des te beter voor de natuur en de consument. Diepgewortelde planten halen dan ook andere/meer voedingsstoffen uit de gelaagdheid van de bodem. Het hooi afkomstig van diepgewortelde en volwassen planten, bevat een uitgebalanceerd gehalte aan minerale voedingsstoffen.

We kiezen altijd voor droge stof, wat ik echt hooi noem en daarmee zie ik af van kuil, voor-droog en silage bijvoorbeeld. Kuil (in welke vorm dan ook) blijft altijd een onstabiel product ten opzichte van echt hooi en kan daarmee ook geen stabiliteit in de maag en darm bewerkstelligen, waarmee het de gezondheid constant ondermijnt. Ingepakt hooi bevat voornamelijk zogenaamde anerobe micro-organismen, welke ontstaan door de in gang gezette fermentatieprocessen. In het geval van silage of kuil veroorzaken deze anerobe organismen veelal schimmel wanneer zij met zuurstof in aanraking komen. Ingepakt hooi voldoet simpelweg niet aan de behoefte en het metabolisme van het paard.

Krachtvoer

Kwaliteitsvoerders koop ik in bij biologische / holistische leveranciers uit de regio en uit het land. Krachtvoer produceren is een hele organisatie op zich en we blijven graag bij onze eigen leest om kwaliteit te leveren en te continueren. We zoeken de juiste partners, die bij Frye Ranch filosofie passen.

Ervaringen

De klant adviseren kan ik prima, want door mijn jarenlange ervaring en opgedane kennis, ben ik in staat het gedrag, de gemoedstoestand en het welzijn van paarden te lezen. Daarnaast ben ik bekend met het gebruik van kruiden, supplementen en met het maken van tincturen en zalven. Voorgaande ervaring komt voort uit mijn antroposofische achtergrond, de samenwerking met de opleiding Natuurgeneeskunde voor Dieren en samenwerking met Janse Scott van Natural Science Therapie, Jouke van den Berg van Moringa's Finest en door het volgen van de cursus Natuurlijk Leven van Maria de Wit, Harmony Center.

Door Jouke van den Berg te adviseren in het gebruik van Moringa bij paarden, is een samenwerking ontstaan tussen Bio-Ron en Moringa's Finest, waarbij Moringa is toegevoegd aan bepaalde voeders en supplementen van Bio-Ron.

Sinds 2015 werk ik intensief samen met Ron Hofman en Sylvia Ijsbrandy van Bio-Ron, (zie: www.bio-ron.com) als deskundige en leverancier van biologische voeders en supplementen voor paarden, als ook bodemverbeteraars en het gebruik van EM-bacterie. Daarnaast heb ik gewerkt met Gerrit van Ham van Hamco Horse Care Center (zie: www.hamcohcc.nl), waarbij ik met zijn holistisch advies, voeders en supplementen goede resultaten heb behaald bij paarden. Ook Pierre Bens van Belebro is één van mijn partners op het gebied van natuurlijk onderhoud en herstel van paarden.

Daar waar het gaat over bodemvitaliteit en de fermentatie van mest en organisch materiaal werk ik samen met specialist op dit gebied Hans Hofland van Holag (zie: www.holag.eu). Hans heeft een achtergrond bij Natuurmonumenten en is een echte paardenman. Het bundelen van deze waardevolle kennis als ecooloog is voor mij een absolute meerwaarde in mijn natuur-inclusieve bedrijfsvoering.

Grondgebonden en gebiedsproces aansluiting

Het initiatief Frye Ranch is bewust ten aanzien van maatschappelijke opgaven en bet zich graag in op integrale wijze aan de omgeving. Het is uiterst belangrijk voor het initiatief om aan te sluiten bij gebiedsopgaven en natuurdoelstellingen, om een integere positie in te nemen ten aanzien van het landschap.

De Peel, is een gebied dat in transitie is en waar in de komende tijd heel veel gaat veranderen, dat kansrijk is voor Frye Ranch.

Er loopt een gebiedsproces dat de 'Gebiedsgerichte Groenblauwe Aanpak' heet. Het doel van dit proces is om de doelen voor natuur- en waterbeleid te realiseren. Rond de Peel betekent dat onder meer extensivering (vernatting) van landbouwgronden.

Projectleider van het gebiedsproces de 'Gebiedsgerichte Groenblauwe Aanpak' is Niels Aten (naten@brabant.nl), bij de Provincie Noord-Brabant.

Ondanks dat de Dooleggersbaan 21 te Someren ver buiten de (fluïde) begrenzing van het Van Gogh Nationaal Park (VGNP) ligt, zoeken wij in de toekomst graag aansluiting bij het project 'Brabants Bodem, Vliegen Start'. Het is voor een project als 'Brabants Bodem' inefficiënt en ongebruikelijk om een individueel initiatief 'op te pakken', dat ook nog eens buiten VGNP ligt. Dat verandert wanneer een initiatief onderdeel / begin is van een natuur-inclusieve beweging.

In het geval van Frye Ranch, als aanhanger en vertegenwoordiger van de natuur-inclusieve paardenhouderij, is het streven om verbreding naar geestverwante paardenhouders (dus een groep(je) bedrijven) te leggen, dat een verbinding heeft met VGNP.

Uiteraard vergt het opzetten van het eigen initiatief veel tijd vergt en dat is nu prioriteit nummer één. Met het oog op de toekomst gaat Frye Ranch deze verbreding met geestverwante paardenhouders graag aan, om van daaruit de samenwerking met VGNP op te bouwen.

Over voorgaande samenwerking is door Frye Ranch contact gelegd met projectleider Jan Buys (Jbuys@brabant.nl), van het programma Brabants Bodem Vliegende Start bij het VGNP, vanuit de Provincie Noord-Brabant.

Bijlage 1: CURRICULUM VITAE

Persoonlijke gegevens

Naam: Elke Frye
Geboortedatum: 26 mei 1978
Geboorteplaats: Herne (Duitsland)
Adres: St. Lambertusstraat 25
Postcode: 5615 PG
Woonplaats: Eindhoven
Telefoon: 06 1759 1352
E-mail: elke@frye.nl of info@frye.nl
Nationaliteit: Nederlands / Duits
Burgerlijke staat: samenwonend
Geslacht: vrouw
Meer informatie: www.frye.nl

Competenties

Competentie	Vaardigheid	Eigenschappen
Creatief	Bedenk nieuwe ideeën en originele oplossingen	Vindingrijk Brainstormen
Initiatiefrijk	Signaleer kansen en problemen en handel ernaar	Actiegerichtheid Anticiperen Overwin obstakels
Probleemoriëntatie	Zaken vanuit verschillende invalshoeken bekijken, onderzoeken en bevragen	Verkennen Nieuwsgierig Organiseren
Relatiebeheer	In staat om relaties op verschillende niveaus op te bouwen en te onderhouden	Sociabiliteit Identificeer nuttige contacten Maak gebruik van relaties
Visie	Problemen of situaties in een groter verband doorgronden en inzichten in een toekomstbeeld vertalen	Beschouwing in brede context Overzicht van consequenties / opties Concretiseer inzichten tot visie Verbindend vermogen
Flexibiliteit	In staat om me aan veranderde inzichten, werkwijzen en omstandigheden aan te passen	Openheid Aanpassingsvermogen Gedragsstijlen hanteren
Communicatie (mondeling)	In staat informatie en ideeën / opvattingen helder te verwoorden	Aandacht vasthouden Zelfvertrouwen Meningsuiting

Werkervaring

I 2013 tot 2016

New Districts

Functie: Proces Engineer Wijkvernieuwing en Leefbaarheid

Visie: Een evenwichtig concept, waarbij leefbaarheid centraal staat. Een actieve rol voor alle betrokken partijen in het proces van conceptfase tot implementatie, zonder de leefbaarheid van het gebied uit het oog te verliezen.

Ons bureau is gespecialiseerd in het verwezenlijken van zo'n CCCB-locatie: compact, compleet (multifunctioneel), comfortabel en bereikbaar, met socio-economische wijkvernieuwing, burger- en cultuurparticipatie als resultaat.

II 2009 tot 2015

CC-Concepts

Bedenkers van concepten voor creatieve clusters

Functie: Conceptontwikkelaar Vastgoed

Visie: CC-Concepts bedenkt verrassende concepten voor huisvesting van creatieve clusters. Zij hanteren daarbij de volgende uitgangspunten:

- **CC-Concepts denkt vanuit de creatieve entrepreneur**
Een creatief cluster moet de groeikansen van de huidige en toekomstige creatieve entrepreneurs ondersteunen. Vergroting van de Economische Potentie blijft de leidraad:
- **CC-Concepts gaat uit van de slogan: The Place to Be, where It Happens**
CC-Concepts bedenkt een werkend geheel, dat samen met de creatieve entrepreneur, wordt gerealiseerd. CC-Concepts maakt een uitdagend plan voor de architect of interieurarchitect en zorgt er voor dat tijdens de ontwikkeling het concept wordt waar gemaakt.
- **CC-Concepts bedenkt duurzame projecten**
Continuïteit in de ondernemende en creatieve sfeer en natuurlijk in een verantwoorde exploitatie. De vennoten van CC-Concepts kijken van buiten naar binnen en leven zich in de sfeer waarin de creatieve entrepreneurs willen werken. Zij spreken hun taal en kunnen gelijktijdig een goede gesprekspartner zijn voor de projectontwikkelaar.

III 2007 tot heden

Frye Concepts

Functie: Gebiedsprogrammeur en -regie

Visie: Samen met initiatiefnemers komen wij tot een visie, concrete conceptvoorstellen en manifestaties, welke aan een gebouw en/of een gebied levendigheid en identiteit geven. Samen met mensen geven we de plek inhoud en sfeer met een eigentijdse en unieke programmering, typerend voor het gebouw en/of het gebied. Wij houden daarbij altijd de synergie tussen gebruikers, hun omgeving en vaste factoren als gebouwen in het oog. We organiseren op die manier samenwerkingsverbanden, jagen socio-economische ontwikkeling aan en dragen met een community bij aan ambassadeurschap en gebiedsmarketing, waarin de menselijke maat de hoofdrol speelt.

Projecten zie: www.frye.nl

IV 2007 tot 2008

Stichting Alice / De Hub te Eindhoven

Functie: projectmanager bedrijven

Het leggen van verbinding tussen de creatieve sector en het reguliere bedrijfsleven.

Taken:

- Het in samenwerking met de general manager coördineren en organiseren van activiteiten voor het bedrijfsleven
- Het uitvoeren van activiteiten in samenwerking met de collega projectmanager
- Het ontwikkelen en onderhouden van de noodzakelijke contacten met alle in- en externe partijen vanuit het bedrijfsleven (MKB)
- Het in nauwe samenwerking en afstemming met de projectmanager creatieve sector ontwikkelen en uitvoeren van initiatieven gericht op het realiseren van netwerkbijeenkomsten
- Begroting, budgetbewaking en verslag van de (gerealiseerde) bedrijfsactiviteiten
- Het ontwikkelen en uitvoeren van een communicatie- en marketingplan tav bedrijven
- Persbenadering afgestemd op de doelgroep van de activiteiten

V 2006 tot 2007

**Provincie Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch
Directie Sociale en Culturele Ontwikkeling –
Bureau Cultuur en Onderwijs**

Functie: junior beleidsmedewerker cultuur

Beleidsterreinen: beeldende kunst, podiumkunst, culturele kaart en cultuur & economie, ondersteuning programma BrabantStad Culturele Hoofdstad 2018.

Taken:

- ondersteunende en uitvoerende taken op het brede terrein van het provinciale cultuurbeleid. Daartoe behoren taken als het voorbereiden van overleggen, het verzorgen van de verslaglegging en het schrijven van brieven;
- vertegenwoordiging van het bureau cultuur in interdisciplinaire overleggen;
- ondersteuning van de beleidsontwikkeling door het verzamelen en bewerken van informatie;
- binnen gegeven kaders een zelfstandige bijdrage leveren aan beleidsnotities;
- informatie verstrekken aan externe partners en klanten en hulp verlenen bij het vinden van een antwoord op hun vragen of bij het realiseren van een oplossing voor hun problemen;
- medeverantwoordelijk voor het plan van aanpak voor cultuur en economie.

VI 2004 tot 2006

Trendies Chic te Uden

Functie: mede eigenaar detailhandel modebranche

Verantwoordelijkheden:

- in- en verkoop van collecties sierraden, accessoires en kleding;
- administratieve en boekhoudkundige werkzaamheden en personeelszaken.
- klachten behandeling;
- verwerken van leveringen;
- etaleren en presenteren van producten;
- trend-watching: observeren en onderzoeken.

VII 1996 tot 2004

Het Bloemenmagazijn, Woman's Nature en Madison te Uden

Functie: leidinggevende, (verkoopster)

Verantwoordelijkheden:

- leiding geven aan personeel in de avondploeg;
- in- en verkoop van producten;
- administratieve taken m.b.t. de voorraad;
- beheren van de kassa en het kasboek;
- klachten behandeling;
- klanten begeleiden bij hun aankopen;
- etaleren en productontwikkeling.

Stages

I 2004 tot 2005

Amt für Wirtschafts- und Beschäftigungsförderung der Stadt Bochum te Bochum, Duitsland

Verantwoordelijkheden: Afstudeerscriptie.

Podia voor Creatieve Industrie

Onderzoek naar de herontwikkeling van industrieel erfgoed in relatie tot de rol van de creatieve sector, in dit proces.

Probleemstelling:

- Kan met een op te stellen “Ontwikkelingsstrategie Creatieve Industrie” getoetst aan het binnenstedelijke herontwikkelingsbeleid in de gemeente Eindhoven, voor Bochum aangetoond worden, welke lessen hieruit voor haar beleid te leren zijn?

Onderzoeksopdracht:

- Inventariseer in beide steden de geherstructureerde industriegebieden, welke een nieuwe functie binnen de „Creatieve Industrie“ hebben gekregen.
- Beschrijf aan hand van een vergelijking tussen de projecten „Bochum Innenstadt-West“ en „Strijp-S“ in Eindhoven de gevolgde beleidsstrategieën bij de herstructurering.
- Ontwikkel uit het voorgaande voorstellen voor een ontwikkelingsstrategie voor de rol van de „Creatieve Industrie“ bij de herontwikkeling van oude industriegebieden in Bochum.

Innenstadt-West is onderdeel van het Emscher-Park en de Route der Industriekultur in het Ruhrgebied. In de herontwikkeling spelen initiatiefnemers en landschapsbeleving een belangrijke rol.

II 2003 tot 2003

VGN | Van den Heuvel kwaliteitmakelaars te Uden

Verantwoordelijkheden:

- het gehele verkoop- en aankoop proces doorlopen;
- opnames van objecten en waardebeoordelingen doen;
- taxatierapporten maken;
- openhuis en openhuis route organiseren;
- systeem bedacht om de omzetsnelheid van het kantoor in kaart te brengen t.o.v. andere makelaars in Uden;
- vernieuwingen binnen het benaderen van de klant in kaart gebracht en aanbevelingen gedaan.

Opleiding en kwalificaties

I 2017 tot 2018	AERES Training Centre te Barneveld <i>Dierenverzorger Kinderboerderij – Landbouwhuisdieren</i> Bestaande uit de modulen voor de diersoorten: Konijnen en knaagdieren, Duiven en watervogels, Koeien (runderen), Geiten, Schapen, Volièrevogels, Paarden en pony's, Kippen, Varkens.	diploma behaald
II 2001 tot 2005	Fontys Hogeschool te Eindhoven <i>Management, Economie en Recht – Onroerend Goed & Makelaardij</i> <u>vakken</u> : management (OGM), economie (OGM), recht (OGM), planologie, bouwkunde <u>projecten</u> : terugtrekkende overheid (PPS), beroeps-oriëntatie en persoonlijke vaardigheden, projectontwikkeling en volkshuisvesting, subsidie-management, winkels en kantoren (leisure), e-business en e-commerce, themaproject (OGM)	diploma behaald
III 1999 tot 2001	Regionaal Opleidingen Centrum te Eindhoven School voor Handel & Marketing <i>Ondernemer / Manager Detailhandel</i> <u>vakken</u> : moderne vreemde taal C Engels, ondernemingsplan, bedrijfseconomisch en juridisch beheer, management, detailhandelsmarketing, personeel, voorraad- en kassabeheer, presentatie en promotie, leidinggeven, verkopen, branche-differentiatie textiel	diploma behaald
IV 1997 tot 1998	Koning Willem I College te 's-Hertogenbosch <i>ABCreatief</i> <u>vakken</u> : kunstgeschiedenis, drama, toneel, beeldende vorming, expressie, model tekenen, kunstzinnige vormgeving	voorbereidend jaar op creatieve opleidingen
V 1991 tot 1997	Comenius College te Uden <i>HAVO</i> <u>vakkenpakket</u> : Nederlands, Engels, Duits, wiskunde A, economie, muziek	diploma behaald

Vaardigheden

- *Rijbewijs: categorie B*
- *Talenkennis: Nederlands, Engels en Duits (Duits: d.m.v. Duitstalige achtergrond)*
- *Computerkennis: Word, Power Point, Excel, SPSS, SnelStart en Photoshop*
- *Cursus: Technische beoordeling bouwmaterialen van woningen, bestaande uit de onderdelen: bouwdelen, principes van bouwmethoden, principes en systemen voor installatievoorziening, Nederlandse regelgeving omtrent woningbouw, materialenkennis hout, materialenkennis metaal*

en steenachtig, materialenkennis kunststof, materialenkennis afwerking, opnametechnieken voor onderhoud en beheer, oplevering

- *Certificaat: van de module Subsidiemanagement, onderdeel van de opleiding Management, Economie en Recht van Fontys Hogescholen*
- *Vastgesteld certificeringsschema door de KEMA Registered Quality BV in opdracht van de Stichting Nederlands Instituut Certificatie en Registratie Makelaars- Taxateurs onroerende zaken tot 1 september 2006*

Referenties

Dhr. Drs. J.L. Huisman Voormalig Docent Planologie, Fontys Hogeschool, Geografisch excursie in onderwijs en advies, Ruhrgebied deskundige	Huisman KennisTransfer	Deken Swaensstraat 15 5062 AL Oisterwijk Tel: +31 13 528 5037 Tel: +31 6 1305 3520 @: jaap@huismankennistransfer.nl
Dhr. Jeroen Mulder Projectleider natuur-inclusief ondernemen	<i>Provincie Noord-Brabant</i>	Brabantlaan 1 Postbus 90151 5200 MC 's-Hertogenbosch Tel : +31 6 1830 3406 @: Jmulder@brabant.nl
Dhr. H.P.M. Dona Innovatieadviseur, Kwartiermaker Veemarkt- kwartier Tilburg	<i>Dona Consult</i>	Kasteel Cannestraat 50 5037 TC Tilburg Tel: +31 6 53 31 20 92 @: mail@donacconsult.nl
Mevr. Fancy van de Vorst Beleidsmedewerker Economische Zaken & Arbeidsmarkt	<i>Gemeente Eindhoven Sector Economie & Cultuur</i>	Postbus 90150 5600 RB Eindhoven Tel: +31 6 51 80 46 78 @: f.vorst@eindhoven.nl
Dhr. Frans Verouden Senior Projectmanager, Coach Natuur-inclusieve Landbouw	<i>Frans Verouden Organisatie Advies, I.o.v. Provincie Noord-Brabant</i>	Voorteindseweg 12 5091 TK Oost-, West- Middelbeers Tel: +31 6 2690 6981 @: info@fransverouden.nl

Hobby's

- Het organiseren en verzorgen van evenementen voor het (cultureel) uitgaanscentrum "De Pul" te Uden (tot 2001)
- Het organiseren van modeshows en promotieactiviteiten voor Trendies Chic te Uden (tot 2006)
- Hergebruik van industrieel erfgoed, zoals Route der Industrie Kultur (Ruhrgebied), e.a.
- Wandelen en ontdekken van natuurgebieden, samen met de hond, mijn partner en vrienden
- Paardrijden (natural horsemanship, gymnastiseren en Parelli)
- Snowboarden
- Lezen en film
- Natuurlijke voeding en kruiden of lekker eten en koken.

Bijlage 2: Bokashi en Compostthee toelichting

Bokashi

Bokashi is Japans voor “goed gefermenteerd organisch materiaal”. Organisch materiaal, bijvoorbeeld maaisel, wordt op een hoop gelegd en luchtdicht afgesloten. Door toevoeging van micro-organismen komt een fermentatieproces op gang. De organische stof wordt als het ware “voorverteerd”, waarbij nuttige stofwisselingsproducten van de micro-organismen ontstaan.

Bokashi is zeer geschikt als bodemverbeteraar en is een voedingsbron voor het bodemleven. Het verhoogt de microbiële diversiteit in de bodem en voorziet planten van voedingsstoffen, zoals natuurlijke antibiotica, groeihormonen, vitamines en aminozuren. Planten krijgen zo meer energie en een grotere weerbaarheid tegen schadelijke bacteriën en schimmels.

Het advies is om de Bokashi in het najaar toe te passen in voldoende verkleinde vorm, wanneer de bodem vochtig is. Het bodemleven is in het najaar actief en het materiaal zal hierdoor zo snel mogelijk worden verteerd. Door het materiaal voldoende te verkleinen en onder vochtige omstandigheden uit te rijden, wordt het materiaal nog sneller verwerkt en opgenomen in de bodem.

Voorbeeld bokashi:

Compostthee

Compostthee is een methode om bodemleven van een goed ontwikkeld referentieperceel te “enten” in het doelperceel. Middels de compostthee wordt het referentiebodemleven vermeerderd, waarna het wordt uitgegoten over het doelperceel.

Van het referentieperceel wordt bodemmateriaal, inclusief wortels, verzameld en in een vat gemengd met water. Als voeding voor het bodemleven dat afkomstig is uit het bodemmateriaal, wordt suiker toegevoegd. De compostthee wordt een aantal dagen sterk belucht, waardoor het bodemleven zich kan vermeerderen. Dit mengsel wordt vervolgens over het doelperceel uitgereden/aangebracht.

